

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN
DİYANET ÇOCUK DERGİSİ'NİN İNCELENMESİ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRAH DOĞANGÜN

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Seyyid SANCAK

BOLU, OCAK 2025

KABUL VE ONAY SAYFASI

Emrah DOĞANGÜN tarafından hazırlanan “**DEĞERLER EĞİTİMİ**
AÇISINDAN DİYANET ÇOCUK DERGİSİ’NİN İNCELENMESİ” adlı tez
çalışması jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı’nda
Yüksek Lisans/Doktora Tezi olarak oy birliğiyle kabul edilmiştir. 3/01/2025

Jüri Üyeleri

Danışman
Doç. Dr. Seyyid SANCAK
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Murat TARHAN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Kamil ÇOŞTU
Bartın Üniversitesi

İmza

.....

.....

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

EMRAH DOĞANGÜN

ÖZET

DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN DİYANET ÇOCUK DERGİSİ'NİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRAH DOĞANGÜN

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

(TEZ DANIŞMANI: DOÇ.DR. SEYYİD SANCAK)

BOLU, ARALIK - 2024

X + 149 sayfa

Bu tez çalışmasında değerler eğitimi açısından Diyanet Çocuk Dergisi'nin rolü incelenmiştir. Bu kapsamda ilgili dergide “on kök değer” ile alakalı ögelere ne sıklıkla yer verildiği, hangi yöntemin tercih edilerek işlendiği, hedefleri gerçekleştirmedeki katkısı, bulmaca ve bilmece gibi alıştırma faaliyetlerinin yeterliliğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden döküman analizi modeli tercih edilmiştir. Betimsel içerik analizi yöntemi ile elde edilen veriler düzenlenmiş, ardından yorumlanmıştır. Yürütülen çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, araştırma konusu ile ilgili bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, ilgili alanyazın taranarak değer kavramı ile ilgili genel bir çerçeve oluşturulmuştur. Değer kavramı çerçevesinde değerler eğitiminin gerekliliği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise araştırmada tercih edilen yöntem hakkında bilgi verilmiş ve araştırmanın sınırları çizilmiştir. Dördüncü bölümde ise söz konusu derginin “on kök değer”i işleme hususundaki başarısı ele alınmıştır. İlgili değerlere ne sıklıkla yer verildiği ve değerleri işleme hususunda hangi yöntemin tercih edildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte ilgili derginin hitap ettiği okur kitlesinin gelişim dönemleri dikkate alınarak “on kök değer”in hangi yöntemler tercih edilerek işlendiği ortaya konulmuştur. Araştırma sonucunda Diyanet Çocuk Dergisi'nde “on kök değer”in doğrudan ve dolaylı bir anlatım tarzı tercih edilerek işlendiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda sonuç ve öneriler kısmında araştırma ile ilgili önerilere yer verilerek araştırma tamamlanmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Din Eğitimi, Değerler Eğitimi, Diyanet Çocuk Dergisi, On Kök Değer.

ABSTRACT
REVIEW OF THE DİYANET CHILDREN'S JOURNAL IN TERMS OF VALUES EDUCATION
MASTER THESIS
EMRAH DOĞANGÜN
BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY AND RELIGIOUS SCIENCES (SUPERVISOR: ASSOC. PROF. DR. SEYYİD SANCAK)
BOLU, DECEMBER 2024
X + 149 pages
In this thesis study, the role of Diyanet Children's Magazine in terms of values education was examined. In this context, it is aimed to reveal how often items related to the "ten root values" are included in the relevant magazine, which method is preferred and processed, its contribution to achieving the goals, and the adequacy of exercise activities such as puzzles and riddles. Document analysis model, one of the qualitative research methods, was preferred in the study. The data obtained with the descriptive content analysis method was organized and then interpreted. The study carried out consists of five parts. In the first section, information about the research topic is given. In the second chapter, a general framework for the concept of value was created by scanning the relevant literature. Within the framework of the concept of value, the necessity of values education has been tried to be revealed. In the third chapter, information about the method preferred in the research is given and the boundaries of the research are drawn. In the fourth chapter, the success of the magazine in question in processing the "ten root values" is discussed. It was determined how often the relevant values were included and which method was preferred to process the values. In addition, considering the developmental periods of the readership addressed by the relevant magazine, it has been revealed which methods were used to process the "ten root values". As a result of the research, it was determined that the "ten root values" were discussed in Diyanet Children's Magazine by choosing a direct and indirect style of expression. In this regard, the research was completed by giving suggestions regarding the research in the results and suggestions section.
KEYWORDS: Religious Education, Values Education, Diyanet Children's Magazine.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ	viii
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	ix
TEŞEKKÜR	x
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Konusu ve Önemi	1
1.2 Araştırmanın Amacı	2
1.3 Araştırmanın Sınırlılıkları	2
1.4 İlgili Literatür	3
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ LİTERATÜR	5
2.1 Değer Nedir?	5
2.1.1 Değerlerin Önemi ve İşlevi	7
2.1.2 Değerlerin Özellikleri	9
2.1.3 Değerlerin Sınıflandırılması	10
2.2 Değerler Eğitimi	13
2.2.1 Değerler Eğitimi Yaklaşımları	14
1.2.1.1 Değerlerin Gizli Öğretimi Yaklaşımı (Örtük Program)	15
1.2.1.2 Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı (Değer Aktarma- Telkin)	16
1.2.1.3 Değer Açıklama Yaklaşımı (Değer Belirginleştirme)	16
1.2.1.4 Değer Analizi Yaklaşımı	17
1.2.1.5 Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı (Ahlaki İkilem)	17
1.2.1.6 Eylem ve Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı	18
2.2.2 Değerler Eğitiminde Rolü Olan Unsurlar	18
1.2.2.1 Milli Eğitim Sisteminde Yer Alan Kök Değerler	20
2.3 Çocukluk Döneminde Değerler Eğitiminin Önemi	34
2.3.1 Diyanet Çocuk Dergisi	42
3. YÖNTEM.....	45
3.1 Araştırmanın Yöntemi	45
3.2 Problemin Belirlenmesi	46

3.3 Çalışma Grubu	46
3.4 Verilerin Toplanması.....	46
3.4 Verilerin Analizi.....	47
4. BULGULAR.....	48
4.1 Diyanet Çocuk Dergisi'nde Yer Alan Kök Değerlere Ait Bulgular	48
4.1.1 Adalet Değeri	51
4.1.2 Dostluk Değeri	53
4.1.3 Dürüstlük Değeri	57
4.1.4 Öz Denetim Değeri.....	62
4.1.5 Sabır Değeri	71
4.1.6 Saygı Değeri.....	74
4.1.7 Sevgi Değeri.....	77
4.1.8 Sorumluluk Değeri	85
4.1.9 Vatanseverlik Değeri.....	102
4.1.10 Yardımseverlik Değeri	109
4.2 Son Çocukluk Dönemi Gelişim Özelliklerine Göre Diyanet Çocuk Dergisi'nin Kök Değerleri Ele Alma Hususunda Bulgular	119
4.2.1 Bilişsel Gelişim Dönemine Göre Elde Edilen Bulgular	119
4.2.2 Psiko-Sosyal Gelişim Dönemine Göre Elde Edilen Bulgular	121
4.2.3 Ahlaki Gelişim Dönemine Göre Elde Edilen Bulgular	122
4.2.3 Dini Gelişim Dönemine Göre Elde Edilen Bulgular	124
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	127
KAYNAKLAR	135
EKLER.....	149

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 4. 1. 2021-2022 yılları arasında yayınlanan yirmi dört DÇD'nde "on kök değeri"ne yer verilme sıklığı	48
Tablo 4. 2. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "adalet değeri"ne yer verilme sıklığı	51
Tablo 4. 3. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "dostluk değeri"ne yer verilme sıklığı	53
Tablo 4. 4. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "dürüstlük değeri"ne yer verilme sıklığı	57
Tablo 4. 5. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "öz denetim değeri"ne yer verilme sıklığı	62
Tablo 4. 6. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "sabır değeri"ne yer verilme sıklığı	71
Tablo 4. 7. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "saygı değeri"ne yer verilme sıklığı	74
Tablo 4. 8. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "sevgi değeri"ne yer verilme sıklığı	77
Tablo 4. 9. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "sorumluluk değeri"ne yer verilme sıklığı	85
Tablo 4. 10. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "vatanseverlik değeri"ne yer verilme sıklığı	102
Tablo 4. 11. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "yardımseverlik değeri"ne yer verilme sıklığı	109

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

akt	: Aktaran
bk	: Bakınız
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DÇD	: Diyanet Çocuk Dergisi
f	: Frekans
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb	: Ve Benzeri

TEŞEKKÜR

Yokken var eden, varlığından haberdar eden, sayısız nimetler bahşeden ve böyle ilmi bir çalışma yapmayı bana nasip eden yüce mevlama hamdolsun.

Yaşamıyla Üsve-i Hasene olan yol göstericimiz, önderimiz, Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (S.A.V)‘e salat ve selam olsun.

Lisans ve yüksek lisans öğrenciliğim dönemimde ve tez sürecimde benden yardımlarını esirgemeyen, çalışmanın her aşamasında beni destekleyen bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan değerli danışman hocam Doç. Dr. Seyyid SANCAK’a, bu süreçte ilmi destekleriyle çalışmama katkı sunan ve kıymetli fikirleriyle yol gösteren pek kıymetli; Doç. Dr. Murat TARHAN, Doç. Dr. Murat KOBYA ve Doç. Dr. Kamil ÇOŞTU hocalarıma teşekkürü bir borç bilir ve saygılarımı sunarım.

Bu günlere gelmemde maddi ve manevi en önemli emek sahipleri merhum dedem ve babaannem’e, her daim herşeyiyle yanımda olan, en büyük destekçim canım amcam Ahmet DOĞANGÜN’e şükranlarımı sunarım.

Başarabileceğime her zaman inanan ve sevgisini daima yüreğimde hissettiğim, canıma can, hayatıma yoldaş olan, bana sevmeyi ve sevmeyi öğreten, beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, canım yavrularım; Hafsa Hifa’m ve Amine Afra’mın annesi, bu çalışmamın buralara gelmesinde en büyük destekçim, hayat arkadaşım; Fatma DOĞANGÜN’e teşekkür ederim.

Masum ve mazlum tüm müslüman kardeşlerim

ile

Biricik aileme ithafen...

1. GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Konusu ve Önemi

Günümüzde bireyler teknolojik yeniliklerin ve bilimsel gelişmelerin getirdiği imkânlardan yararlanarak hayatını idame ettirmektedir. Hemen hemen her alanda gün geçtikçe bir yenilik ortaya çıkarken yaşanan bu yenilikler, gelişmeler, bilim ve teknolojiye yaşanan değişiklikler bireylerin hayatını kolaylaştırdığı kadar bireysel ve toplumsal yaşam içerisinde değer aşınmalarıyla birlikte bazı sıkıntıları da beraberinde getirmektedir. Meydana gelen bu sıkıntıların başında bireylerin toplumdan uzaklaşarak içe kapanması ve benmerkezci bir hayat tarzını benimsemesi gelmektedir. Özellikle çocuklar kültürel değerlerden habersiz, modern hayatın bireylere sunduğu imkanlarla hayata gözlerini açmaktadır. Bu bağlamda bireyler hayatı sanal alemde yaşadıklarından ibaret sanmaktadır.

Teknolojinin sağladığı bu gelişmeler ve yenilikler aileleri, eğitimcileri, özellikle toplumsal meselelerle yakından ilgilenen farkındalığı yüksek bireyleri, kültürlerinin ve inançlarının yapı taşlarından olan değerleri gelecek nesillere aktarma çabasına itmiştir. Bu doğrultuda son dönemlerde başta ülkemiz olmak üzere dünyada “değerler eğitimi” büyük bir önem arz etmekle birlikte, üzerinde hassasiyetle durulan bir alan haline gelmiştir. Buradan hareketle eğitim programları yenilenir ve düzenlemeler yapılırken evrensel dünyaya ve kendimize ait değerlerin öğretilmesi/benimsetilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Dolayısıyla bu çalışma geleceğimizin aynası olan çocuklara değerlerin aktarılmasının önemi üzerinde durmaktadır.

Çocuklara değer aktarımında ilk merci olarak ailenin önemli bir etken olduğu ifade edilmektedir. Ailede değer kazanımını gerçekleştiren ya da belli imkânsızlıklar sebebiyle değer bağlamında yeterli doygunluğa erişemeyen bireyler için ikinci öğretim kapısı okullardır. Düzenlenen eğitim programlarıyla ve eğitimcilerin rol model oluşları ile değer eğitimi gerçekleştirilmektedir. Bu bilgilere ek olarak değer aktarımında kitle iletişim araçları kadar edebiyatın da rolü bulunmaktadır. Başka bir deyişle; insanın etkileşim içerisinde olduğu her şey ile bir değer alışverişi olmaktadır.

Her ay güncellenen içeriği ile önemli kitle iletişim araçlarından biri olan ve değer aktarımında etkin bir role sahip olan Diyanet Çocuk Dergisi, dinî içerikleri olması sebebiyle benzerlerinden farklı bir boşluğu doldurmaktadır. Ancak bu derginin değerler bağlamında çocuklara sağladığı katkı bilimsel açıdan ele alınmamıştır. Bu sebeple ilgili çalışma ile Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde 1979 yılında süreli bir yayın olarak başlayan derginin 2021-2022 yıllarındaki yirmi dört sayısında değer anlatımı ve işleyişini incelemek esas alınmıştır. Ancak değer kavramı geniş bir anlam ifade ettiği için, konunun dağılmaması bağlamında Türk Milli Eğitim Sistemi'nde yer alan “on kök değer” ile sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda ilgili araştırma, “on kök değer” bağlamında Diyanet Çocuk Dergisi’ni incelemek, sorunlarını ortaya koymak ve çözüm önerileri sunmak gayesindedir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı; 2021-2022 yılları arasında yayınlanan yirmi dört Diyanet Çocuk Dergisi’nin on kök değer bağlamında incelenerek, ilgili dergilerde yer alan değerlerin ne sıklıkla ele alındığını, hangi yöntem kullanılarak işlendiğini ortaya koymak ve çözüm önerileri sunmaktır. Bu bağlamda söz konusu derginin on kök değeri işlemedeki becerisi ve bireylere sağladığı katkıyı ortaya koymak amaçlanmıştır.

1.3 Araştırmanın Sınırlılıkları

“Değer” kavramı ile ilgili olarak kavramsal çerçeve oluşturulurken değerlerin tanımı ve özellikleri, değerler eğitimi ve değerler eğitiminde rolü olan unsurlar gibi konulara değinilerek değer hakkında genel bir bilgi verilmiş ve bu başlıklar ile konu sınırlandırılmıştır.

Çalışmaya konu olan değerler ise; Milli Eğitim Sistemi'nde yer alan “on kök değer” ile sınırlandırılmıştır. Din Öğretim Programlarında yer alan “Değerlerimiz” başlığı altında sunulan “on kök değer” “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” olarak belirlenmiştir (MEB, 2018, 2). Bu bağlamda söz konusu dergiler “on kök değer” baz alınarak taranmış ve değerlendirilmiştir.

1.4 İlgili Literatür

Günümüzde bireysel ve toplumsal açıdan büyük bir öneme sahip olan değerler, birçok disiplin açısından araştırma konusu olmuştur. Ancak literatür incelendiğinde değer kavramı, Diyanet Çocuk Dergisi ile ilişkili olarak sınırlı sayıda ele alınmıştır. Bu çalışmalar;

- 2024 yılında Mehmet Enis Serinsu tarafından hazırlanan “Çocuğa Yönelik Üretilen Dini İçeriğin İncelenmesi: Diyanet Çocuk Dergisi Örneği” adlı çalışma doktora tezidir. Çalışma ilgili derginin içerdiği dini değer ve bilginin hedeflediği kitlenin gelişim özelliklerine uygunluğunu ve çocukların beklenti ve ihtiyaçlarına karşılık verme düzeyini incelemektedir.
- 2023 yılında Özlem Ünsal tarafından hazırlanan “Diyanet Çocuk Dergisindeki Edebi Metinlerin Somut Olmayan Kültürel Miras Öğeleri Açısından İncelenmesi” adlı çalışma yüksek lisans tezidir. Çalışma elde edilen edebi metinlerin kültürel mirası aktarmadaki başarısını betimsel analiz yöntemiyle ele almıştır.
- 2023 yılında Hümeysra Topçu tarafından hazırlanan “Diyanet Çocuk Dergisi’nde Siyer Muhtevası (1979-2000 Yılları Arası)” adlı çalışma yüksek lisans tezidir. Çalışma Hz. Peygambere dair bilgilerin metinlerde masallarla bütünleştirilerek ve değerlerle ilişkili olarak ele alındığını ortaya koymaktadır.
- 2022 yılında İlyas Kara tarafından hazırlanan “Çocuk Dergilerine Sosyolojik Bir Yaklaşım (Diyanet Çocuk Dergisi Örneği)” adlı çalışma yüksek lisans tezidir. Çalışma dergilerin, çocuğun toplumda sosyalleşme sürecine ne ölçüde katkı sağladığını ortaya koymayı amaçlamıştır.
- 2020 yılında Nurgül Sarı tarafından hazırlanan “Diyanet Çocuk Dergisi Özelinde Türkiye’de Çocuklar İçin Siyer Çalışmaları” adlı çalışma yüksek lisans tezidir. Çalışma belirlenen yıllar içerisinde yayınlanan dergilerde yer alan siyer muhtevalarını inceleyerek, sorunlarını ortaya koymak ve çözüm yolları geliştirmeyi hedeflemektedir.
- 2019 yılında Yakup Topal tarafından hazırlanan “Değerler Eğitimi ve On Kök Değer” adlı çalışma Mavi Atlas Dergisi’nde yayınlanmıştır. Bir anket

alışması yapılarak öğretmenlerin on kök değere ilişkin görüşleri yer almaktadır. Bu doğrultuda ilgili değerlerin yeterli olup olmadığı incelenmektedir.

- 2018 yılında Raşit Koç ve Hakkı Akdoğan tarafından hazırlanan “ocuklara Değer Aktarımının nemi” adlı alışma Uluslararası Sosyal Bilimler alışmaları Dergisi’nde yayınlanmıştır. Toplumsal hayatın önemli bir unsuru olan değerlerin çocukların kimlik ve kişisel gelişimine sağlayacağı katkı ve değer aktarımının öneminden bahsedilmektedir.
- 2015 yılında Kenan Aydın tarafından hazırlanan “Türkiye’de ocuk Dergiciliği: Diyanet ocuk Dergisinin İçerik Analizi” adlı çalışma yüksek lisans tezidir. Çalışma 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve ocuk Bayramı ile Kutlu Doğum Haftasının ilgili dergilerde yer alış tarzını içerik analizi tekniğiyle ele almaktadır.
- 2004 ve 2012 yılında Zafer Yıldız tarafından hazırlanan “Diyanet ocuk Dergisinin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışma yüksek lisans tezi olmakla beraber makale olarak da yayınlanmıştır. Ancak yüksek lisans tezi erişime açık olmamakla birlikte aynı başlıkla yayınlanan makale; ilgili derginin din öğretimini gerçekleştirmedeki başarısını ele almaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ LİTERATÜR

Değer kavramı bu araştırmanın en temel konusudur. Bu doğrultuda değer kavramı ile ilgili tanım ve teorilerin ortaya konulması gerekli görülmektedir. Bu bölümde değer kavramı çerçevesinde literatür taraması yapılarak kavramsal çerçeve oluşturulmuştur.

Değer kavramının açıklanmasıyla başlayan ilgili bölümde değerlerin önemi, özellikleri ve sınıflandırılmasından bahsedildikten sonra değerler eğitimi ve yaklaşımları hakkında bilgi verilecektir. Başka bir deyişle değer kavramı ile ilgili genel bir çerçeve çizilecektir.

2.1 Değer Nedir?

İnsanların yaşamı boyunca hayatında büyük bir yer edinen değer, hayatın yönlendirilmesinde etkili olduğu kadar davranışların şekillenmesinde de büyük bir rol oynamaktadır. Bu sebeple değer kavramı, birçok sosyal bilimci tarafından dikkat çekmiş ve ilgi odağı olmuştur.

Değer kavramının literatürde, bireysel, toplumsal veya kültürel tabanda ele alınması, kalıcı bir özellik taşıması ya da değiştirilebilir olması, sonradan öğrenilen/öğretilebilen veya genetik olması gibi birçok farklı bakış açısı ile ele alındığı görülmektedir (Yıldırım – Demirel, 2021, 944). Dolayısıyla ilgili kavram hakkında ortak bir paydada birleşerek tanım yapılamadığı için çeşitli açıklamalara yer verilmiştir. Değerler, bireyin davranışlarını inceleme bakımından psikolojinin ilgilendiği bir alanken, toplumlar üzerindeki etkiyi incelemesi açısından sosyolojiyi, kültürlerin farklı değerleri taşıyor olması bakımından antropolojiyi ilgilendirmektedir. Yapılan bu tanımlar her bir değer farklı bir yönünü ortaya koymakla birlikte, her bir yeni tanım ilgilendiği bilim dalının özelliğini gün yüzüne çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu durum değer kavramının farklı anlamlar barındırmasına sebebiyet vermektedir (Köylü, 2019, 25-26). Ancak yapılan tanımlamalar içerisinde benzer noktaların olduğunu söylemek mümkündür

Znaniiecki tarafından ilk defa kullanılan ve sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı (Bilgin, 1995, 83), latince “güçlü olmak” veya “kıymetli olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir. Sadece insanı konu edinen değerler, maddi bir anlam taşımamaktadır (Kuçuradi, 1998, 42).

Türk Dil Kurumu (TDK)'ya göre değer, *“bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet ve bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü”* olarak açıklanmaktadır (TDK, 2009, 10.09.2024).

Güngör'e göre değer, *“bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır.”* (Güngör, 1998, 27-28). Hökelekli'ye göre ise değer, *“duygu, düşünce ve davranışlarımıza anlam veren ve onları şekillendiren ölçütler, inançlar ve kurallardır. Hangi davranışların iyi, güzel, doğru, ahlaki ve aynı zamanda neyin/nelerin daha zahmete değer olduğuna dair karar vermeye ve o davranışı gerçekleştirmeye sevk eden ilkelerdir”* (Hökelekli, 2011, 285).

Toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelen ve ortak mirasını oluşturan değerler, insanın varlığını anlamlandırma ve değerlendirme çabasının sonucunda ortaya çıkan öğelerdir (Kaymakcan - Meydan, 2016, 24).

İnsanların asli unsurları olan değerler, eyleme ve ideale yönelik olup, teoriden ziyade pratik bir işlevde yer almaktadır. Bu sebeple değer, olması gerekeni söylemesi bakımından bilimden ayrılmaktadır (Kaymakcan, 2007, 60).

Değerler, kültürden bağımsız bir şekilde düşünülemediği gibi, paylaşılan değerlerin, inançların, ideolojilerin ve yaşantıların toplamıdır. Bireyin yaşadığı topluma ait kültürler, inançlar ve normlar, bireyin davranışlarının etik standartlara uygunluğunu belirlemektedir. Değerler kültürel bilgi olması dolayısıyla kültürün öğeleri üzerine kurulur ve her zaman bir seçimi vurgular. Toplumdaki bireylerin değerleri göz ardı etmesine ya da değerleri korumasına paralel olarak değerler zamanla kaybolabildiği gibi, bir sonraki nesle aktarılarak yıllarca varlığını devamda ettirebilir. Değerlerin kalıcı olması ve yıllarca devam etmesi bireylerin değerleri kabul etmesi ve içselleştirmesi ile ilgilidir. Dolayısıyla değerler, bireylere ne yapması gerektiğini söylemez aksine yapılacak doğru eylemler için rehberlik ederler (Akbaba Altun, 2003, 8).

Bu bilgilere ek olarak bir davranışın değer olabilmesi için düzenli ve sürekli olması şart koşulmaktadır. Dolayısıyla tek bir fiilin değer olması söz konusu değildir (Bolay, 2007, 66).

Özetle *“değerler, bir bireyin yaşantısının, dahil olduğu toplumun kültürünün ve sosyal çevre yapısının etkileşimiyle meydana gelen, önceliği kişiden kişiye değişebilen ve ancak davranışla sergilendiğinde atfedilebilen, bireyin yaşama dair inanç ve ilkelerini yansıtan soyut kavramlar”* olarak tanımlanabilir (Yıldırım – Demirel, 2021, 945). Başka bir deyişle insanın “Nasıl davranmalıyız?” sorusuna verdiği cevap değer nedir sorusunun karşılığıdır (Ömerustaoğlu, 2015, 45).

2.1.1 Değerlerin Önemi ve İşlevi

Toplumun bireyi, bireyin toplumu kontrol etmesine sebep teşkil eden unsurların başında gelen değerler, bireylerin toplum içerisindeki statülerini belirlemeye imkan sağlamaktadır. Değerlerin etkisiyle bireyler, diğer bireylerle etkileşime geçerek sosyal statüsü için uygun bir alt yapı oluşturmaktadır. İnsanlar doğum anından itibaren ölünceye kadar çeşitli toplumsal ortamlarda bulunmaktadır. Bunların başında aile, okul ve iş çevreleri gelmektedir. Her bir ortamın kendine özgü değer ve alışkanlıklara sahip olması bireylerin de bu ortamların beklentilerine uygun olarak bir değer üretimini gerektirmektedir. Örneğin; yaptığı mesleğinden kaynaklı olarak iş hayatının gerektirdiği değerleri benimsememiş bir bireyin mesleğinden zevk alması mümkün olmadığı gibi manevi olarak bir doygunluğa erişmesi de oldukça güçtür. Dolayısıyla değerler bireylerin etkileşim içerisinde bulundukları aile, okul, iş hayatı gibi toplumsal ve sosyal ortamlarda sağlıklı ilişkilerin kurulabilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir (Yazıcı, 2006, 499; Özden, 2002, 144).

Toplum içerisinde birlik ve beraberliği sembolize etmesi açısından toplumsal huzurun oluşmasında etken bir role sahip olan değerler, bireylerin ortak bir paydada buluşmasını sağlayarak birlik ve beraberlik içinde yaşamalarına imkan vermektedir. Aynı değerleri benimseyen bireyler, benzer duygu ve düşünceye sahip olmaları açısından aynı davranışı tasdik etmekte ya da yadırgamaktadır. Çatışma ortamının oluşmasına sebep teşkil edecek bir durum söz konusu olmamakla birlikte, özellikle vatanseverlik, dayanışma, hoşgörü, yardımlaşma gibi değerler toplum içerisindeki ilişkilerin seviyesini yükselterek toplumsal huzurun oluşmasına sebebiyet vermektedir (Kumbasar, 2011, 22).

Değerlerin işlevi, “*bütün beşeri olayların gerçekleşmesinde belirleyici olmak*” şeklinde açıklanabilir. Siyasi, estetik, sosyal, ailesel kısacası bütün beşeri olaylar bir değere dayanırlar. Bir nevi ölçek görevi gören değerler; eylemin başında, içinde ve sonucunda yer alarak insanın bilinç dünyasında ve vicdanında oluşan bir etki biçimi olarak açıklanmaktadır. Buradan hareketle; değerlerin icra ettikleri birtakım işlevleri vardır. Yargılama hususunda bir araç olarak kullanılan değerler, aynı zamanda ideal düşünme ve davranış yollarına rehberlik ederler. sosyal rollerin gerçekleştirilmesinde ve sevilmesinde yol gösterirler. Baskı ve sosyal kontrol araçları görevini icra ederler. Bunlarla birlikte kişilerin dikkatini yararlı, istenen ve önem ifade eden kültür nesneleri üzerinde odaklaştırırlar (Aydın, 2015, 41-42).

Başka bir ifade ile açıklayacak olursak; toplumsal yaşam içerisinde değerlerin birtakım özellikleri ve buna bağlı olarak yerine getirmiş olduğu işlevleri vardır. Özensel’in Gökçe’den aktardığı bu işlevler, aşağıda zikredildiği üzere sistematize edilmiştir (Gökçe, 1994 akt. Özensel, 2003, 230-231).

- Değerler, bilinçli ve amaçlı davranışın ölçütü olarak kabul görmektedir.
- Kültür üzerinde yönlendirici bir etkiye sahip olan değerler, kültürün esasını oluşturmaktadır.
- Değerler, kişiler tarafından üstlenilmekte ve öğrenilmektedir. Dolayısıyla kişilerin şahsiyet yapısına entegre bir biçimdedir.
- Sosyal bir boyuta sahip olan değerler, zihinsel ve duygusal yönü ifade etmektedirler.

Değerler hakkında çalışmalar yapan Rokeach ise değerlerin işlevlerini aşağıda zikredildiği üzere ele almaktadır.

- Bireylerin toplum içindeki davranışlarını belirleyici rol üstlenen değerler, karşılaşılan toplumsal olayları değerlendirme ve yargılama hususunda da yardımcı olurlar.
- Değerler, danışmanlık görevi icra ederler. Çatışma ve karar verme durumuyla karşılaşıldığında değerler bir nevi danışmanlık hizmeti vererek karmaşıklığın çözüme kavuşmasına imkan sağlar.

- Değerler bir araya gelerek sistemli ve tutarlı organizasyonlar oluşturlar. bu sebeple tek başına var olmayan değerler, başka değerlerle birlikte varolurlar.

Çocuklukta öğrenilmeye başlayan değerler, yaşa bağlı olarak artmaktadır. Dolayısıyla öğrenme sonucu oluşan değerler, kalıtsal değildir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, 60; Rokeach, 1973, 13-16 akt. Akbaş, 2004, 46-47).

Bu bilgilerden yola çıkarak değerler hakkında şunları söyleyebiliriz. Değerler temelde iki işleve sahiptir. Birincisi; bireye yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi için rehberlik faaliyeti uygulayarak onu sosyalleştirmektir. İkincisi ise; bireyleri benzer hususlarda bir araya getirerek toplumsal bütünlüğün oluşmasını sağlamak ve gelecek nesillere aktarmaktır.

2.1.2 Değerlerin Özellikleri

Değerlerin özellikleri hakkında birçok görüş ortaya atılmıştır. Bununla birlikte değerleri anlamak açısından değerlerin özelliklerini bilmek önem arz etmektedir.

Değerlerin literatürdeki tanımları incelendiğinde beş ortak özellik ortaya çıkmaktadır. Bu beş özellik aşağıda maddeler halinde zikredilmektedir (Aladağ, 2009, 12):

- “Değerler inançtır. Ancak tümüyle nesnel ve duygulardan arındırılmış değildir. Fikir niteliği taşımazlar. Soyut ve kişiseldirler, etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.”
- “Değerler bireyin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik...) ilişkilidir.”
- “Değerler özgül eylem ve durumların üzerindedir. Örneğin: itaatkârlık değeri, evde, işte, okulda ve tanımadığımız ilişkilerin tümünde geçerlidir.”
- “Değerler davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görür.”
- “Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanır. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur.”
- “Değerler değişime açık yapılardır. Zaman içinde ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir.”

Özgüven’e göre ise değerlerin özellikleri şu şekilde ifade edilmektedir:

- “Toplum ya da birey tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.”
- “Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.”
- “Sadece bilinç değil, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.”
- “Değerler, bireyin bilincinde yer eden davranışı yönlendiren güdülerdir.” (Özgüven, 1994, 350).

Değerlerin özellikleri ile ilgili yapılan başka bir çalışmada ise aşağıda yer alan maddeler ele alınmaktadır (Koç - Akdoğan, 2018, 5-6).

- “Eylemlerde bulunan bir kişinin kabul edilebilir arzu ve istekleri için bir referans noktası olarak görevini yerine getirir.”
- “Değerler bir kültür içinde şekillenir ve aynı zamanda kültür üzerinde yönlendirici olarak etki etmektedir. Bunu başka bir şekilde ifade edecek olursak; bir kültürün gelişme süreci içinde değerler bir şekil almaktadır.”
- “Değerler insanlarla özdeşleşmiştir. Sosyalleşme sürecinde değerler kişiler tarafından öğrenilmekte ve üstlenilmektedir.”

Son olarak Din Öğretim Programı içerisinde yer alan “Değerlerimiz” başlığı altında değerlerin özelliklerinden bahsedilmektedir:

- “Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır.”
- “Temel insani özelliklerimizi oluşturmaktadır.”
- “Hayatın rutin akışında ve karşılaşılan sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmeyi sağlayan kudret ve gücün kaynağıdır.” (MEB, 2018, 2).

2.1.3 Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin anlaşılması için bir yol haritası niteliği taşıyan değerlerin sınıflandırılması hususunda farklı biçimlendirmeler söz konusudur. Söz konusu sınıflandırmalar içerisinde en çok bilinen ve kabul edilen Spranger, Rokeach ve Schwartz’ın yapmış olduğu sınıflandırmalardır.

Spranger’in Değer Sınıflaması

Değerleri bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dini değer olmak üzere altı temel gruplamaya tabi tutmuştur. İlerleyen yıllarda bu değer sınıflamaları Allport ve arkadaşları tarafından ölçeğe dönüştürülmüştür. Zikredilen değer sınıflaması ise aşağıda maddeler halinde ele alınmaktadır:

Bilimsel Değer: Bilimsel değerlere sahip olan bireyler eleştirel, entellektüel ve akılcı bir yapıya sahiptir. Bilimsel değer, bilgiyi, muhakemeyi, gerçeği ve eleştirel düşüncüyü ifade etmektedir.

Ekonomik Değer: Hayatta ekonomik değerlerin hayatta önemli bir yere sahip olduğu ve önemsenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Estetik Değer: Sanatın toplum açısından bir zorunluluk olduğunu düşünerek hareket etmekte ve hayatı olayların bir çeşitliliği olarak kabul etmektedir.

Sosyal Değer: en yüksek değer insan sevgisi olduğunu vurgulamaktadır. yardım etme, bencil olmama ve başkalarını sevmeye gibi değerler ön plandadır.

Politik Değer: Her şeyin üstünde kişisel bir gücün, etkinin ve şöhretin olduğunu savunmaktadır.

Dini Değer: Kişinin diini uğrunda dünyevi hazları feda etmesini ifade etmektedir (Ünal, 1981, 20; Güngör, 1993, 90 akt. Akbaş, 2004, 56).

Rokeach Sınıflaması

Değerleri araç ve amaç olmak üzere ikiye ayırmak suretiyle sınıflamaya tabi tutmuştur. İlgili sınıflamada her iki değer grupta on sekiz değere yer verilmiştir. İlgili sınıflama aşağıda maddeler halinde ele alınmaktadır (Aladağ, 2009, 13; Hacıömeroğlu, 2022, 11).

Amaç/Gaye Değerler: Toplum veya kişi merkezli olan amaç değerler, sosyal veya kişisel değerleri ifade etmektedir. Başarılı olma, barış, mutluluk, eşitlik, aile güvenliği vb...

Araç/Vasıta Değerler: Amaç değerlere ulaşmak için hedef davranış kalıplarını, başka bir deyişle ahlaki değerleri içermektedir. Hırslı, kibar, yardımsever, neşeli, mantıklı, cesaretli vb...

Schwartz Sınıflaması

Rokeach'ın yapmış olduğu sınıflama üzerinde çalışarak değerleri on temel değer tipi şeklinde belirlemiş ve ele alınan tüm gruplardaki değer sayısını elli altı olarak düzenlemiştir (Kuşdil – Kağıtçıbaşı, 2000, 61). Schwartz'ın kuramına göre değerler kültürel ve bireysel olmak üzere iki düzeyde ele alınmaktadır. Kültürel düzeyde ele alınan değerler; toplumun çoğunluğunun paylaştığı, toplumsal normlara dayanan soyut fikirler şeklindedir. Bireysel düzeyde ele alınan değerler ise; bireyin yaşamını yönlendirmedeki önemi üzerinden açıklanmaktadır (Aladağ, 2009, 13-14).

Yapılan ilgili sınıflama; güç (power), başarı (achievement), hazcılık (hedonism), uyarılım (stimulation), özyönelim (self-direction), evrenselcilik (universalizm), iyilikseverlik (benevolence), geleneksellik (tradition), uyma (conformity) ve güvenlik (security) olmak üzere on farklı değer türü ele alınmaktadır (Ros vd., 1999 akt. Aladağ, 2009, 14-15).

Türk Bilginlerden Bazılarının Yapmış Olduğu Sınıflamalar

Güngör değerleri altı gruba ayırarak sınıflandırmış ve ilgili sınıflamayı estetik, teorik, iktisadi, siyasi, sosyal ve dinî değerler şeklinde ele almıştır. Söz konusu değerler insan yaşamında temel sahaları ifade etmektedir. Aynı zamanda bireyler bu değerlere değişik oranlarda kıymet vererek tavır almaktadır (Güngör, 1998, 23).

Canatan değerleri geleneksel ve modern olmak üzere bir sınıflandırmaya tabi tutmuştur (Canatan, 2004, 43).

Ercan ise değerleri ulusal ve evrensel olmak üzere ikiye ayırmıştır. Evrensel değerler; barış, sevgi, saygı, hoşgörü, anlayış, uzlaşma, eşitlik, çevre duyarlılığı, sanat, demokrasi, insan hakları ve özgürlükleri, bağımsızlık, uygarlık, bilim şeklinde belirlenmiştir. Ulusal değerler ise; millet, devlet, vatan, ordu, ulusal marş, bayrak, ulusal bayramlar, cumhuriyet, kahramanlık, dil, gelenek görenekler ile oluşturduğu ulusal simgelerdir (Ercan, 2001 akt. Aladağ, 2019, 16).

Kale ise değerlerin bireylerin eylemlerinde farklı yorum ve yaşantılara, bununla birlikte farklı olguların çıkmasına sebebiyet verdiğini ele alarak evrensel

ve kültürel olmak üzere değerleri iki boyutlu bir şekilde ele almıştır (Kale, 2004 akt. Aladağ, 2009 16).

Bu doğrultuda değerlerin sınıflandırılmasına dair çeşitli gruplamalar yapılmış olmasına rağmen son zamanlarda yapılan çalışmalar incelendiğinde günümüzde daha çok Schwartz'ın sınıflamasının tercih edildiği göze çarpmaktadır (Aladağ, 2009, 16).

2.2 Değerler Eğitimi

Literatürde değer eğitimi ve değerler eğitimi şeklinde iki yaklaşım bulunmaktadır. Değer eğitimi, çoğunlukla *“belli birtakım değerlerin aktarılması”* şeklinde kullanılırken; değerler eğitimi ise, *“kişilerin kendi değerlerinin farkına varmalarını sağlamaya yönelik çalışmaları”* vurgulamaktadır. Başka bir ifadeyle ele alacak olursak; değer eğitimi, değer aktarımını ifade ederken, değerler eğitimi ise, bireyleri bu konuda serbest bırakarak kendi değerlerinin farkına varmasını sağlamak amacıyla yardım etmek şeklinde açıklanabilir (Bacanlı - Dombaycı, 2012, 890-891). Bu bilgilere ek olarak değerler eğitimi ilgili alanyazında, “ahlak eğitimi” ve “karakter eğitimi” gibi adlandırmalarla da ele alınmaktadır (Sarı, 2007, 61).

İlk olarak ailede başlayan değerler eğitimi, okulda devam eden bir süreci kapsamakla birlikte farkında olmadan çevre ve toplumdan da edinilmektedir (Aktepe – Tahiroğlu, 2016, 364). Günümüzde ise değer eğitimi, hem öğretim programları ile gerçekleştirilirken, hem de örtük programın kapsamına giren uygulamalarla öğretilmektedir (Akbaş, 2008, 11).

Türk Milli Eğitim Temel Kanunu kapsamında *“ahlakî, manevî değerleri benimseyen, beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip kişiler yetiştirmekten”* bahsedilmektedir. Bu genel amaç kapsamında şekillenen programlar değerler eğitimi açısından büyük önem ifade etmektedir. Dolayısıyla programların amaçları çerçevesinde “yetiştirilmek istenen model insan tipi” için din öğretimiyle birlikte değerler eğitiminin katkı sağladığını söyleyebiliriz (Sancak, 2019, 96).

Değerler eğitiminin başarıya ulaşması için yapılacak çalışmalarda eğitimciler öğrencilerin gerçek yaşam çevresinden bildikleri üzerinden yola

çıkmalı, yakın çevrenin imkanlarından faydalanmalı, çocuğun mümkünse ailesini, arkadaş çevresini eğitim sürecine dahil etmeli, çocuğa ilgiyle ve sevgiyle yaklaşmalıdır. Bu doğrultuda çocuklara değer eğitimi verilerek huzurlu bir dünyada uyum içinde yaşamalarını sağlamak, herhangi bir sorunla karşılaşmaları durumunda pozitif düşünce becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak ve insanlar arasında saygı, sevgi, yardımlaşma, paylaşma, barış ve adalet gibi değerleri, bilgi ve beceriyi kazandırmak amaçlanmaktadır (Aktepe – Tahiroğlu, 2016, 364).

2.2.1 Değerler Eğitimi Yaklaşımları

Bireylere kazandırılması beklenen değerler, başka bir deyişle değerlerin öğretimi için birçok strateji, yöntem ve yaklaşımlardan bahsedilmektedir. Bu yaklaşımların bir kısmı öğrenciyi hedef alarak değerlerin doğrudan öğretimini esas almaktadır. Bir kısmı ise birtakım süreçlere tabi tutarak değerlerin düşünme ve karar verme mercii olmasına yönelik kullanılmaktadır (Aladağ, 2009, 21). Bu kapsamda değerleri bireylere işlerken farklı yaklaşımlar tercih edilebilmektedir.

Değer eğitimi yaklaşımları ise, “değerleri öğretmeye yönelik genel bir yönelim” şeklinde ifade edilmektedir (Yıldırım – Demirel, 2021, 945). Başka bir deyişle; belli bir felsefeyi yansıtmakla birlikte öğretim süreçlerine ilişkin birtakım ilkeler belirlenmesi olarak açıklanmaktadır (Köylü, 2019, 53).

Araştırmacılar tarafından sınıflanan değer eğitimi yaklaşımları, tanımlayan her kişiye göre farklı şekillerde ele alınmaktadır. Örneğin; değerler ve ahlak eğitiminde dört büyük akım olduğunu belirten Kirschenbaum, bu akımları “*değer gerçekleştirme, karakter eğitimi, vatandaşlık eğitimi ve ahlak eğitimi*” şeklinde açıklamaktadır (Yıldırım – Demirel, 2021, 945). Superka’ya göre ise bu akımlar beş yaklaşım şeklinde ele alınırken; “*telkin etme, ahlaki gelişim, analiz, aydınlatma/belirginleştirme, davranış öğrenme*” başlıkları ile açıklanmaktadır (Superka vd., 1976 akt. Aladağ, 2009, 22). Yukarıda zikredilen değer eğitimi yaklaşımları haricinde “*din eğitimi, etik eğitimi, kanun ilişkili eğitim, empati geliştirme, işbirliği becerileri, ahlakî muhakeme, yaşam becerileri, karar verme becerileri, eleştirel düşünce, cinsellik eğitimi, uyuşturucu eğitimi*” (Akbaş, 2008, 11) gibi değer eğitimi uygulamaları mevcuttur. Kişilere göre farklılık arz eden bu

sınıflamalar, aşağıda maddeler halinde ele alınan sebeplerden kaynaklanmaktadır (Meydan, 2014, 96).

- Değerlerin kaynağı,
- Değer kazanma süreci,
- Değer eğitiminde belirlenen temel ilke ve inançlar,
- Uygulanılan metot,
- İnsanın doğası ve insan-toplum/çevre ilişkileridir.

Sonuç olarak değer eğitiminin başarıya ulaşabilmesi için izlenmesi gereken birtakım yolların varlığı değer eğitimi yaklaşımlarını ifade etmektedir. Bu bağlamda günümüzde değerlerin kazandırılmasına yönelik birçok eğitim yaklaşımlarından bahsedilmektedir. Söz konusu yaklaşımların başlıcaları aşağıda maddeler halinde zikredilerek ele alınacaktır.

1.2.1.1 Değerlerin Gizli Öğretimi Yaklaşımı (Örtük Program)

“Okulda başarılı olmak için uyulması gereken ancak içeriği açık bir şekilde belirtilmeyen değerler, stratejiler, inançlar ve davranış biçimleri” şeklinde açıklanan örtük program, çok geniş bir yapıya sahip olan, aynı zamanda ders dışı faaliyetleri de kapsamakta ve sosyolojik bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Doğanay – Kutlu, 2019, 30; Aktepe – Tahiroğlu, 2016, 365).

Öğrenciler resmi programın kazanımlarıyla birlikte, örtük programda belirtilmeyen davranışları, değerleri, inançları, bilgi ve becerileri de kazanmaktadır (Aktepe – Tahiroğlu, 2016, 365).

Örtük programın içeriğini ise; öğretmenlerin yaklaşımları, davranışları, değer yargıları, inançları, okul içi ortamın öğrencilere kazandırdığı etkileşim ve kültürel ortam oluşturmaktadır. Bu kapsamda öğrenciler örtük program içerisinde olumlu kazanımların yanında olumsuz kazanımlar da edinebilmektedir (Aktepe – Tahiroğlu, 2016, 365). Örtük program içerisinde öğrencilerin sınıf ve okul kurallarının belirlenmesinde hak sahibi olmaması, belirsizliğin olması, öğrenci cezalarının keyfi, tutarsız ya da aşırı olması gibi birtakım olumsuz sebeplerin varlığı ilgili programın negatif yanlarını ifade etmekle birlikte, vatandaşlık eğitiminin amaçlarına ters düştüğünü göstermektedir. Söz konusu programın

olumsuz etkileri adeta şüpheli bir tavır sergileyen vatandaşların oluşmasına sebep teşkil edeceği ifade edilmektedir (Sarı, 2007, 69).

1.2.1.2 Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı (Değer Aktarma-Telkin)

Telkin yaklaşımı, “*değerlerin bireylere aşılınması, bireylerin bu değerleri içselleştirmesi ve davranışa dönüştürmesinin sağlanması*” şeklinde ifade edilebilir (Hacıömeroğlu, 2022, 17). Bu yaklaşımda çoğunlukla öğretmenin anlatım ve açıklamaları yer almakla birlikte öğretmenin değer aktarıcı rolünden yararlanılmaktadır (Aktepe – Tahiroğlu, 2016, 365). İlgili yaklaşımın slogan cümlesini “Yeterince söyler ve gösterirseniz insanlar sonunda sizin istediğiniz gibi davranacaktır.” ifadesi oluşturmaktadır (Köylü, 2019, 54).

Dolayısıyla bu yaklaşımda değerler bireylere telkin edilir (doğrudan bir şekilde bireylere söylenir) ve bireylerin bu değerleri benimsemeleri beklenir (Köylü, 2019, 54). Pekiştirme, canlandırma, model sunma veya buldurma gibi vasıtaların kullanımıyla değerler benimsetilmeye çalışılır. Ancak bu yaklaşımın etkili olabilmesi için değer aktarıcının istekleri ile değerleri edinen kişinin isteklerinin bir uyum içerisinde olması gerekmektedir (Aktepe – Tahiroğlu, 2016, 365-366).

1.2.1.3 Değer Açıklama Yaklaşımı (Değer Belirginleştirme)

Sidney Simon ve arkadaşları tarafından geliştirilen yaklaşım hümanist psikolojiden beslenerek doğmuştur (Köylü, 2019, 56; Akbaş, 2008, 12).

İlgili yaklaşımda birey belli bir değeri seçmeye yönlendirilmezken, aksine bireyin farkındalığı ile değeri kendisinin seçmesi beklenir. Bu yaklaşım öğretmeni yardımcı rolde konumlandırmakla birlikte, “Öğrencilere değer aktarmaya çalışma!, onun kendi değerlerini oluşturmaya yardım et!” demektedir (Köylü, 2019, 19). Öğretmen, bu yaklaşımda bireye bir telkinde ya da yönlendirme yapmadan, bireyin kendi değerlerini bulmasına yardımcı olur. Ancak bu noktada öğretmen hiçbir eleştiride bulunmaz, değiştirmek için çabalamaz. Bu akımda öğretmenin görevi öğrenciyi teşvik etmek ve ona imkanlar sunmaktır (Meydan, 2014, 102). Doğrudan yaklaşımlardan farklı olarak bireyin neye değer verip vermeyeceği kendisi tarafından belirlenir, özgür bir şekilde kendi hür iradesiyle seçimlerini gerçekleştirir (Aktepe – Tahiroğlu, 2016, 366).

Değer belirginleştirme yaklaşımında bireye bir değer kazandırılırken “seçme, ödüllendirme ve hareket” olmak üzere üç basamakta gerçekleşir. Ancak bu yaklaşımda değer, bireye empoze edilmeden ve zorlanmaksızın kazandırılmaktadır (Akbaş, 2008, 13-14).

1.2.1.4 Değer Analizi Yaklaşımı

Oliver ve Newmann, Shaver ve Larkins ile Metcalf tarafından geliştirilen (Aladağ, 2009, 27) değer analizi yaklaşımı, değerlerle ilgili problemlerin bilimsel bilgiye dayandırılarak çözüme kavuşturulması gerektiğini savunmaktadır (Meydan, 2014, 102).

Değer analizi yaklaşımında bireye bir değer kazandırılırken izlenilecek süreç, “ahlakî süreci tanımlama, sorun hakkında bilgi toplama, olası çözüm yollarını belirleme, gerekli verileri toplama ve sonuçları raporlaştırma” olmak üzere beş basamaktan oluşmaktadır (Köylü, 2019, 58).

Öğrencilere değerlerle ilgili karşılaştıkları herhangi bir sorun çerçevesinde karar verebilmesine ve mantıksal düşünme becerilerini kullanabilmelerine yardımcı olmak bu yaklaşımın temel hedefidir. Başka bir deyişle değer içeren herhangi bir sorun karşısında mümkün mertebe duyguları devreye sokmadan mantıksal çerçevede akıl yürütmeye dayalı bir şekilde karara bağlamaktır (Sarı, 2007, 62).

1.2.1.5 Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı (Ahlaki İkilem)

Doğrudan bir öğretim yöntemi olmayan ahlaki muhakeme yaklaşımı, bireyin hangi gelişim evresinde olduğunu tespit etmek için “Adil Topluluk Okulları” adıyla Kohlberg tarafından geliştirilen bir yöntemdir (Köylü, 2019, 58).

Ahlaki muhakeme yaklaşımında öğretmenin görevi, öğrencilere örnek olay vererek grup çalışması yapılmasını sağlamaktır. Ardından ahlakî ikilemler oluşturularak öğrenciler bu çerçevede düşünür, tartışır ve sağlıklı bir değere varmaya çalışırlar. Bu yaklaşımda önemli olan değere ulaşmak değildir, bu süreç içerisinde bireyin karara varma aşamasında düşündükleridir. Başka bir deyişle ahlakî ikilem içeren hikayeler verilerek, düşünme süreci içerisinde bireylerin ahlakî yargılarını ortaya çıkarmak, ardından hangi ahlakî gelişim evresinde oldukları belirlemeye çalışmak esas alınmaktadır (Aktepe – Tahiroğlu, 372;

Köylü, 2019, 58; Akbaş, 15-16). Ancak verilen ahlakî ikilemlerin öğrencilerin düşünme ve yaş düzeyleri dikkate alınarak seçilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Aktepe – Tahiroğlu, 372). Aksi takdirde istenilen hedefe ulaşmada yetersiz kalacağı vurgulanmaktadır (Köylü, 2019, 59).

1.2.1.6 Eylem ve Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı

Bir değer kazandırılabilmesi için önemiyle birlikte, değer bireyler tarafından kabul görmesi ve ilgili değer bireyin yaşantısındaki rolünün olumlu ve olumsuz yönlerinin farkına varılarak kişinin yaşantısıyla ve düşünceleriyle hemhal olması, özdeşmesi eylem yoluyla öğrenme yaklaşımını ifade etmektedir (Aktepe – Tahiroğlu, 2016, 377). Başka bir deyişle bu yaklaşımda bir değer öğrenilebilmesi için üç boyut önem arz etmektedir.

1. Değerin öneminin farkındalığı,
2. İlgili değer birey tarafından kabul edilirliliği
3. İlgili değer bireyin yaşantısında edindiği yerle birlikte kişinin yaşantısı ve düşünceleriyle bütünleşmesidir.

Eylem yoluyla öğrenme yaklaşımında yaparak, yaşayarak öğrenme modeli üzerinden uygulanacak sosyal etkilere ihtiyaç duyulmaktadır (Aktepe – Tahiroğlu, 2016, 377).

Gözlem yoluyla öğrenmede ise; eğitimcilerin bireylerin sosyal yaşamı (günümüzde diziler, filmler, televizyon programları, internet vb.de eklenmektedir) içerisinde rol model aldıkları (anne, baba, öğretmen, arkadaş, din adamı şarkıcı vb.) kişilerin olumlu değerlerini ön plana çıkararak içselleştirmelerine yardımcı olmalarıdır (Aktepe – Tahiroğlu, 2016, 378).

2.2.2 Değerler Eğitiminde Rolü Olan Unsurlar

Değer eğitimi; ilk olarak ailede başlayan, okul döneminde okulda süregelen, sonrasında ise sosyal hayat içerisinde varlığını sürdüren ve bir ömür boyu devam eden bir süreci ifade etmektedir (Pilav – Orhan, 2020, 436).

Değerler eğitimi genel anlamıyla bakıldığında evrensel, kültürel, ahlaki, ruhsal ve bireysel değerlere yönelik bir farkındalık kazandırmayı amaçladığı gibi bunları yaşantı haline getirerek içselleştirmeyi de hedeflemektedir. Çünkü değer,

öğretilbildiği gibi aynı zamanda öğrenilebilen olgulardır (Köylü, 2019, 90). Bu bağlamda bireylere ve topluma değerleri kazandırmada önemli merciiler arasında ilk olarak aile gelmektedir.

Eğitimin başlangıç yeri olan aile ile bireyler değerleri benimseyerek gelecek nesillere aktarmaktadır. Bu doğrultuda bireyler, dini ve ahlaki tutumlarını ilk olarak ailede yaşayarak öğrenmektedir (Aydın - Akyol Gürler, 2018, 29; Kaymakcan – Meydan, 2016, 195). Ancak aile üyeleri arasında iletişimde birtakım sorunların yaşanması, şiddetli geçimsizliğin oluşması ve boşanmaların artması gibi sebeplerden dolayı aile içerisinde değer eğitimi aksayarak bu görev bir sonraki merci olan okula devredilmektedir (Köylü, 2019, 90-91).

Aileden sonra değer eğitimi bireylere aktarmada etken role sahip olan okul, geçmişte ikinci sırada tamamlayıcı rolde yer alırken; ailelerin çeşitli sebeplerle görevlerini yerine getirmemelerinden kaynaklı olarak günümüzde ilk sırada yer almaktadır. Değer eğitimi sorumluluğunu büyük oranda üstlenen okul, bireylerin davranışsal, zihinsel ve duygusal gelişimlerine katkı sağlamaktadır (Köylü, 2019, 90-91; Hökelekli, 2011, 292).

Okullarda değer eğitimi verilerek ilk olarak bireylerde tutarlı, dengeli ve sağlıklı bir kişilik oluşturmak, bu doğrultuda iyi bir vatandaş olmasını sağlamak amaçlanmaktadır (Sancak, 2019, 96). Buna ilave olarak bireyleri hayata hazırlamak, akademik anlamda bir üst seviyeye taşımak ve kendilerini yetiştirmelerine zemin hazırlamak gibi birtakım hedeflerde sayabiliriz (Aydın - Akyol Gürler, 2018, 48-50). Başka bir deyişle okul; belli idealler çerçevesinde bireye yeni davranışlar kazandırarak ideal bir insan, iyi bir vatandaş, dolayısıyla ideal bir toplum oluşturmak için gayret etmektedir (Koby, 2012,146).

Günümüzde zararlı alışkanlıkların büyük bir hızla yayılım göstermesi, bireylerin sosyal çevrelerini kitle iletişim araçlarının oluşturması ve bu bağlamda eksik ve yanlış bilgilerin hayatımıza girmesi okullarda verilecek olan değer eğitiminin önemini ifade etmektedir (Kaplan, 2016, 800; Köylü, 2019, 92). Dolayısıyla okullarda değer eğitiminin elzem oluşu bireyler açısından büyük bir öneme sahiptir (Aydın - Akyol Gürler, 2018, 48-50). Bu sebeplerden kaynaklı olarak mezkur sorunların çözüme kavuşması ve farkındalık sahibi bireylerin

yetişmesi için Milli Eğitim Bakanlığı harekete geçerek öğrencilere benimsetilmesi için birtakım değerler ortaya koymuştur.¹

Değer aktarımında aile ve okullardan sonra bireylere etki eden başka etkenlerde vardır. Bireylerin çevresiyle iletişime geçmesi sonucunda yaşadıkları tecrübeler, şahit oldukları olaylar, okumuş oldukları kitaplardan edindikleri bilgiler vb. çocuğun değer şuuru kazanmasında önemli etkenlerdir (Peker, 2016, 169-170). Dolayısıyla değer eğitimi, ailede başlayıp okulda ve sosyal yaşam içerisinde devam eden bir süreci kapsamaktadır. Bu zaman dilimi “*insanoğlunun ailesinden başlayarak toplumun değerlerini keşfetmeyi ve uygulamayı*” ifade etmektedir (Coştu, 2000, 133).

1.2.2.1 Milli Eğitim Sisteminde Yer Alan Kök Değerler

Bireysel ve toplumsal açıdan değerlerin taşıdığı önem son yıllarda daha yoğun bir biçimde kendini göstermektedir. Bu sebeple Milli Eğitim Bakanlığı 2003 yılından itibaren değer konusunda daha hassas davranarak değerlere sistematik ve açık bir şekilde yer vermiştir (Demir, 2019, 21).

Türkiye’de değer eğitimi hususunda aileden sonra ikinci sırada yer alan okullar; ilk çocukluk döneminden itibaren başlayarak öğrencilere sistematik bir biçimde eğitim vermeyi, bilgi, beceri ve davranış kazanımıyla birlikte temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir (MEB, 2018, 7). Bu doğrultuda Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) okul öncesi, ilk ve orta öğretim kurumlarında öğrencilere verilecek değerleri belirlemiş, 2017 yılında yeni bir öğretim programı yayınlayarak birtakım “kök değerler” ortaya koymuştur. Belirlenen değerler; “*adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sevgi, sabır, saygı, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik*” şeklinde “*on kök değer*” olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda bu değerlerin öğretilme sürecinde ilişki halinde bulunan alt ve öteki değerlerle birlikte sunulacağı belirtilmektedir (MEB, 2018, 8). Bu kapsamda “on kök değer”i inceleyecek olursak;

Adalet Değeri

Farklı tanımları bünyesinde barındıran adalet sözcüğü Arapça kökenli bir kelimedir. Türk Dil Kurumu (TDK)’a göre “*yasalarla sahip olunan hakların*

¹ Bk: Milli Eğitim Sisteminde Yer Alan Kök Değerler s.

herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetmek, adalet işini uygulayan ve yerine getiren devlet kurumları, herkesin hakkına düşeni verme” anlamlarına gelmektedir (TDK, 10.10.2024).

Bu tanıma ek olarak adâlet kavramı “Dini Terimler Sözlüğü’nde “*dinen zararlı olan şeylerden kaçınmak suretiyle hak olan yolda dosdoğru bir biçimde devam etme, kanunları eşitlik ilkesine göre uygulama, herkesin kanun karşısında eşit tutulmasını sağlama, dengeli bir kişilik ve ahlaka sahip olma, aşırılıktan uzaklaşıp her şeye hakkını verme, Allah’ın yaratmış olduğu evrende onun istekleri doğrultusunda hareket etme” şeklinde açıklanmaktadır (Serinsu, 2009, 4).*

Çağrıcı’ya göre; “*ferdî ve içtimâî yapıda dirlik ve düzenliği, hakkaniyet ve eşitlik ilkelerine uygun yaşamayı sağlayan ahlâkî erdem.*” şeklinde ifade edilmektedir (Çağrıcı, 10.10.2024).

İslâmi değerlerin başında gelen adâlet değeri, bireysel ve toplumsal ilişkilerimizde büyük öneme sahiptir. Çünkü adâletin olmadığı bir ortamda toplumsal barış yok olduğu gibi birlik ve beraberlikten de söz edilememektedir. Kur’an-ı Kerim’de ve hadis-i şeriflerde adâlet değerinin önemine değinilerek vurgu yapılmaktadır.² Nitekim Allah-u Teâla Nâhl Suresi 9. ayette şöyle buyurmaktadır. “*Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım etmeyi emreder; hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.*”(Kur’an-ı Kerim Meâli, 2009, el-Nahl 16/9) Bireysel ve toplumsal ilişkilerin her alanında adâletin gerekliliği ifade edilerek hiçbir zaman adâletten ayrılmamız gerektiği açıklanmaktadır.

Bu kapsamda adâlet değerini bireylere işlemede aile ve eğitimcilere düşen görev; bireylerin özelliklerine, kapasitelerine ve kabiliyetlerine dikkat ederek yaklaşmaktır. Buna ilave olarak bireylere karşı âdil ve objektif davranılması, ilgili değerlerin aşılması hususunda büyük bir önem arz etmektedir (Demir, 2019, 40).

Adâlet değeri kazandırılmış bir birey, bireysel ve toplumsal düzeyde daha sağlam bir karaktere sahip olarak sağlıklı ilişkiler geliştirebilir. İlgili değer ile iç huzuru ve kendine saygıyı kazanan bir birey toplum içerisinde de saygın bir konuma geçerek itibar elde eder. Bu doğrultuda sağlıklı ve güvene dayalı ilişkiler

² Bk: Kur’an-ı Kerim’de; 16/90, 4/58, 49/9, 5/8 vb. Hadis-i Şeriflerde; Müslim, “Adil Devler Reisi”, 662; Ebu Davud, “İcare”, 83 vb.

kurar. Empati duygusu gelişerek başkalarının haklarının da savunucusu olur. Böylece toplumsal birlik ve beraberlik içinde hareket eden farkındalığı yüksek ve bilinçli bireyler yetişir (Demir, 2019, 40). Dolayısıyla adâlet değeri “yetiştirilmek istenen model insan tipi” (Sancak, 2019, 96) için büyük bir yer edinmektedir.

Dostluk Değeri

Dost kelimesi Farsça kökenli bir kelime olup; “*çok sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş*” anlamlarına gelmektedir (TDK, 10.10.2024).

“*Birinin iyiliğini isteyen, onu gönülden seven*” (Serinsu, 2009, 61) anlamında da kullanılan dost kavramı, İslâmi literatürde sohbet, sadakât, uhuvvet ve medevvet gibi farklı kavramlarla ifade edilmektedir. Bunun yanında çeşitli Kur’an ayetlerinde ve hadislerde dostluk değerinin önemine vurgu yapılmaktadır.³ Nitekim Allah-u Teâla Mümtehine Suresi 9. ayette “*Allah, sizi ancak, sizinle din konusunda savaşan, sizi yurtlarınızdan çıkaran ve çıkarılmanız için destek verenleri dost edinmekten men eder. Kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.*” buyurmaktadır (Kur’an-ı Kerim Meâli, 2009, el-Mümtehine 60/9). Arkadaş seçimlerinde dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durulan ayette aynı zamanda arkadaşın ahlakıyla hemhal olunacağı hakkında da bilgi verilmektedir. Dostluk kavramının önemi açık bir şekilde ifade edilmektedir. bununla birlikte çeşitli İslâm âlimleri de (Gazzali, İbn Kuteybe, Farabi gibi) dostluk kavramını eserlerine konu edinmiştir (Çağrı, 10.10.2024).

Dostluk değeri, içerisinde dayanışma, yardımlaşma, sevgi, saygı, fedakârlık, dürüstlük, güven ve paylaşma gibi birçok alt değeri barındıran, hayatımızda çok önemli bir yer tutan zengin bir kavramdır. İlgili değer bireyler ve toplum açısından birçok açıdan kazanımlar sağlayabilmektedir.

Dostlar zor zamanlarda hem duygusal hem de pratik açıdan birbirlerine destek olarak, zorluklarla başa çıkmayı kolaylaştırabilmektedir. Aynı zamanda dosttan alınan destek bireyin kendini güvenli bir ortamda hissetmesi ve kendini rahatça ifade edebilmesi açısından çok değerlidir. Dostlarla geçirilen zaman, bireylerin kişisel gelişimi için fırsatlar yaratabilir, kendilerini daha objektif bir

³ Bk; Kur’an-ı Kerim’de; 9/71, 49/10, 3/103, 9/23 vb. Hadis-i Şeriflerde; Tirmizi, “Zühd”, 45; Ebu Davud, “Edeb”, 16 vb.

şekilde görmelerine yardımcı olabilir. Dostlar, birbirlerine farklı bakış açıları sunarak kendilerini daha iyi tanımalarına katkıda bulunabilirler.

Dostluk değeri, derin bir duygusal bağ kurmamıza yardımcı olduğu gibi, empati duygusunu geliştirerek, kendimizi daha iyi ifade etmemize ve başkalarının duygularını daha iyi anlayarak ilişkilerimizi güçlendirmemize yardımcı olabilmektedir. Dolayısıyla bireysel olarak dostluk değeri ile donanmış bir birey “yetiştirilmek istenen model insan tipi”ne (Sancak, 2019, 96) erişerek topluma katkı sağlayabilecektir.

Dürüstlük Değeri

Dürüstlük terimi doğruluk kavramı ile karşılık bulmaktadır. Dolayısıyla doğruluk; *“doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet, düşüncenin gerçeğe uyuşması, yargı ve önermelerin gerçeğe uygun olması.”* şeklinde ifade edilmektedir (TDK, 10.10.2024).

“Söz, iş ve davranışlarında gerçeği gözetme, Allah’ın emirlerine ve yasaklarına uygun bir yol izleme, insanların haklarını gözetme” (Serinsu, 2009, 61) anlamında kullanılan doğruluk kavramı İslâm literatüründe “sıdk” kavramıyla karşılık bulmaktadır. *“Niyette dürüstlük, söz ve davranışların doğru ve gerçeğe uygun olması anlamında bir ahlâk terimi.”* olarak kullanılmaktadır (Çağrı, 10.10.2024). Bu bilgilere ilave olarak çeşitli Kur’an ayetlerinde ve hadislerde dürüstlük değerinin önemine vurgu yapılmaktadır.⁴ Nitekim Allah-u Teâla Hûd Suresi 112. ayette “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol.” (Kur’an-ı Kerim Meâli, 2009, el-Hud 11/112) buyurarak bireylerin doğru sözlü olmayı, davranışlarında doğruluktan ayrılmaması gerektiğini vurgulayarak dürüstlüğü kendilerine şiar edinmeleri gerektiğini ifade etmektedir.

Dürüstlük, hem kişisel hem de toplumsal düzeyde önemli kazançlar sağlayan temel bir değer ve erdemdir. Güvenin temeli olarak kabul gören dürüstlük değeri ile insanlar dürüst bireylere güven duyarlar ve onlara saygı gösterilmesi gereken bireyler olarak görürler. Bu durum güçlü ve uzun vadeli ilişkiler kurulmasına sebep olurken aynı zamanda dürüst bireyler çevresindekilerle

⁴ Bk; Kur’an-ı Kerim’de; 5/119, 11/112, 4/9, 78/38 vb. Hadis-i Şeriflerde; Tirmizi, “Zühd”, 45; Buhari ve Müslim, “Doğruluk”, 54-59; Buhari ve Müslim, “Ahde Vefa ve Vaadin Yerine Getirilmesi”, 692 vb.

sağlam bir güven bağı oluştururlar. Dürüst olmak, öz denetimi geliştirmeye katkı sağlayarak kişinin zayıflıklarını ve eksikliklerini kabul etmesine yardımcı olur, böylece kişisel gelişim ve olgunlaşma sürecine katkıda bulunur (Uzunkol – Ata, 2023, 132; Demir, 2019, 29).

Dürüstlük, bireylere hem kişisel hem de toplumsal düzeyde pek çok fayda sağlar. Güven, saygı, içsel huzur, sağlıklı ilişkiler ve sürdürülebilir başarı, dürüst olmanın getirilerindendir. Dürüst bir yaşam, insanın hem kendisiyle hem de çevresiyle uyumlu bir şekilde yaşamasına olanak tanır (Uzunkol – Ata, 2023, 132; Demir, 2019, 29).

Ancak dürüstlük erdeminin kazanılmasında ve kazandırılmasında rol model olmak ve teorideki bilgilerin yaşam ile vücut bulması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda günlük yaşamda, sosyal medyada, ticaretle, eğitimde kısacası hayatın her alanında “yetiştirilmek istenen model insan tipi” için dürüstlük değeri büyük bir önem ifade etmektedir (Demir, 2019, 29; Sancak, 2019, 96).

Öz Denetim Değeri

Öz denetim değeri, TDK’ne göre “*daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması; otokontrol*” şeklinde açıklanmaktadır (TDK, 10.10.2024).

Başka bir deyişle “*kişinin kendini kontrolden geçirme ya da kontrol etme çabası*” olarak ifade edebiliriz (Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 12.10.2024).

“*Kişinin amaçlarına ya da çıkarlarına ulaşmak için duygu, düşünce ve davranışlarını değiştirmeye yönelik etkili çabaları*” (Gökalp vd., 2021, 716) ile açıklanan öz denetim kavramının sorumluluk değeri ile arasında bir ilişki olduğundan bahsedilmektedir. Sorumluluk değerinin kaynağı hakkında bilgi verilirken akıl ile birlikte otokontrol mekanizmasının senkronize bir şekilde çalışması olarak ifade edilmektedir. Bu kapsamda dışardan yapılacak bir müdahale ile sorumluluk değerinin ortaya çıkamayacağından bahsedilmektedir (Gökalp vd., 2021, 716). Dolayısıyla öz denetim kavramının daha özel, sorumluluk kavramının ise daha geneli ifade ettiğini söyleyebiliriz.

Öz denetim, istenilen davranışlar üzerinde olumlu bir etki oluşturmakla birlikte istenilen davranışları desteklerken arzu edilmeyen davranış ve alışkanlıkların uygunluğunu denetlemektedir (Gökalp vd., 2021, 716). Bazı insanlar verdikleri sözleri tutma, hayatlarını idare etme, para biriktirme, diyetlerine sadık kalma, sır saklama, sıkıntıların üstesinden gelme gibi vb. durumlar karşısında diğerlerine nazaran daha başarılı olabilmektedir. Bu durum öz denetim değerinin kişilerin kapasitelerine göre farklılık arz ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla bazı insanların öz denetim kapasitesi düşük ise otokontrol daha zor iken, öz denetim kapasitesi yüksek bireyler için otokontrol daha kolay gerçekleşebilmektedir (Aksel, 2018, 13).

Kur'an ayetlerinde ve hadislerde öz denetim değerinin önemine vurgu yapılmaktadır.⁵ Nitekim Allah-u Teâla Nâziat Suresi 40-41. ayette “Kim de, Rabbinin huzurunda duracağından korkar ve nefsinin arzularından alıkoyarsa, şüphesiz, cennet onun sığınağıdır.” buyurmuştur (Kur'an-ı Kerim Meâli, 2009, el-Naziat 79/40-41). Kendi içsel dürtülerini ve arzularını yönetebilmek hakkında bilgi verilen ayette, öz denetim değeri kişinin yaşam kalitesini arttıran, başarılı ve sağlıklı bir yaşam sürmesine yardımcı olan önemli bir beceridir.

Öz denetim değeri ile bireyler dürtüsel kararlar almak yerine mantıklı ve uzun vadeli düşünerek hareket ederler. Bu durum kişinin kısa vadeli tatminler yerine, daha sağlıklı ve sürdürülebilir seçimler yapmasını sağlar (Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 12.10.2024; Uygun – Arslan, 2023, 153).

Bireyin duygusal durumlarını yönetmesini sağlayan öz denetim değeri, aynı zamanda bireyin duygusal dalgalanmalardan etkilenmeden daha sakin ve dengeli kalmasını sağlar. Böylece kişinin ruh halini hem de ilişkilerini iyileştirme özelliğine sahiptir. Öz denetim, sabır, azim ve kararlılıkla hedeflere ulaşmada etkili bir araçtır. Kendi davranışlarını ve zamanını etkili bir şekilde yönetmek, bireyin daha üretken olmasını sağlamaktadır (Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 12.10.2024; Uygun – Arslan, 2023, 153).

⁵ Bk; Kur'an-ı Kerim'de; 23/71, 53/2-5, 4/135 vb. Hadis-i Şeriflerde; Müslim, “İlim”, 7; Tirmizi, “Zühd”, 11 vb.

Öz denetimi yüksek olan kişiler, dikkatleri dağılmadan işlerini zamanında ve verimli bir şekilde tamamlama eğilimindedir. Bu da günlük yaşamdaki stresi azaltır ve başarıyı artırır. Kişi, başkalarının sınırlarına saygı gösterir ve kendi sınırlarını belirleyerek, daha sağlıklı ve dengeli ilişkiler kurabilir. Dürtülerini kontrol edebilen bir birey, zor durumlarda daha az stres yaşar. Öz denetim, stresli durumlarda soğukkanlı kalmayı ve olaylara daha sağlıklı bir perspektiften bakmayı sağlar. Bu durum, bireylerin genel ruh sağlığını iyileştirir ve kriz anlarında daha etkili çözümler bulmalarını kolaylaştırır (Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 12.10.2024; Uygun – Arslan, 2023, 153).

Kendi duygularını ve davranışlarını kontrol edebilme yetisi, bireyin öz saygısını artırır. Öz denetim geliştikçe, kişi kendini daha güçlü, güvenli ve sorumluluk sahibi hisseder. Bu da özgüvenin artmasına yardımcı olur. Öz denetimi yüksek olan kişiler, toplumsal normlara ve kurallara saygı gösterir. Bu, kişiyi toplum içinde daha saygın bir birey haline getirir ve sosyal sorumluluklarının farkında olmasını sağlar. Toplumla uyum içinde yaşamak, bireyin kendini daha huzurlu hissetmesine yardımcı olur (Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 12.10.2024; Uygun – Arslan, 2023, 153).

Başka bir açıdan bakacak olursak öz denetim değerinin manevi anlamda da bireylere etki ettiğini söyleyebiliriz. Zira insan doğru ile yanlış, günah ve sevap bağlamında ayırtırmaya çalıştığında öz denetim değerinin devreye girdiğini görmekteyiz. Çünkü nefis mekanizması harekete geçtiğinde bireyi heva ve isteklerine doğru yöneltmek ister. Bu doğrultuda öz denetime sahip olan bir birey kavrayışı ile bu durumun üstesinden gelerek doğruyu yanlıştan ayırt eder ve nasıl davranması gerektiğini ortaya koyar. Bu sebeplerden dolayı öz denetim değeri bireylere kazandırılarak farkındalığı yüksek ve bilinçli bireyler yetiştirilmiş olacaktır. Böylece, bireysel ve toplumsal olarak birlik ve beraberliğin olduğu bir düzene zemin hazırlanabilir. (Demir, 2019, 30). Bu kapsamda öz denetim değeri, “yetiştirilmek istenen model insan tipi” (Sancak, 2019, 96) için büyük bir önem arz etmektedir.

Sabır Değeri

Sabır değeri sözlükte; “acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlarda karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç ve gelecek

bir şeyi telaş göstermeden bekleme” şeklinde ifade edilmektedir (TDK, 10.10.2024).

Başka bir tanımda; *“üzüntü, başa gelen sıkıntı ve belâlar karşısında direnç gösterme; olumsuzlukları olumlu kılmak için gösterilen metanet”* olarak açıklanan sabır değeri Arapça kökenli bir kelimedir (Çağrı, 10.10.2024).

Dini Terimler Sözlüğünde ise sabır değeri, geniş bir anlam yelpazesıyla sunulmuştur. *“1.Hoşa gitmeyen olaylar, nefse ağır gelen şeyler ve insanı zorlayan durumlar karşısında ruhsal dengeyi bozmamak için, dünya ve ahiret yararlarını düşünerek insanın kalbinde yer tutan sükûnet ve dayanma kuvveti, Allah’a sığınıp güvenerek bela ve felaketlere direnç gösterme. 2. Mümin bir kişinin farzları yerine getirmede devamlılık ve kararlılık göstermesi. 3. İnsanın arzu ve isteklerini kontrol altına alması; aşırı tutku ve şehvete karşı doğruluk ve dürüstlükte kararlı olması, helal olmayan yollardan elde edilecek kazançlardan kaçınması, eksik ve yetersiz de olsa, helal yollarla kazandığı ile yetinmesi. 4. Müminlerin hakikati inkâr edenlerden görmüş oldukları maddi ve manevi kötülüklerden dolayı yılgınlık göstermeyip inançlarına bağlılıkta kararlı olmaları.”* şeklinde açıklanmaktadır (Serinsu, 2009, 314).

Kur’an ayetlerinde ve hadis-i şeriflerde sabır değerinin önemine vurgu yapılırken⁶ çoğunlukla ayet ve hadislerde sabredenlerin erişecekleri mükâfatlardan ve sabrı hayatının merkezine yerleştirenlerin yüceltilmesinden bahsedilmektedir. Nitekim Allah-u Teâla Lokman Suresi 17. ayette “Yavrum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten alıkoy. Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. Çünkü bunlar kesin olarak emredilmiş işlerdendir.” (Kur’an-ı Kerim Meâli, 2009, el-Lokman 31/17) buyurmaktadır.

Günlük hayat içerisinde insanlar kendilerini mutlu ya da mutsuz eden birçok olayla karşılaşmaktadır. Dolayısıyla bu durumlar karşısında sabırlı olmak, ilişkilerde anlayış ve hoşgörü oluştururken, olumsuz duyguların birikmesini ve çatışmaları azaltır. Bu tutum insanlar arasındaki ilişkilerin daha sağlıklı ve güçlü olmasına yardımcı olur(Gökalp, 2022, 36 – Demir, 2019, 31).

⁶ Bk: Kur’an ayetlerinde; 2/155, 20/132, 25/75, 3/200 vb. Hadis-i Şeriflerde; Müslim, “Sabır”, 27; Buhari ve Müslim, “Sabır”, 45 vb.

Sabırlı insanlar, başkalarının hatalarını anlayışla karşılar ve yapıcı bir şekilde tepki verirler. Zorluklar karşısında duygusal dengeyi koruyabilirler. Stresli ve zor durumlarla karşılaştıklarında sakin kalmayı başarabilirler. Çünkü sabır, anlık duygulara kapılmamayı ve durumu daha mantıklı bir şekilde değerlendirmeyi sağlar (Gökalp, 2022, 36 – Demir, 2019, 31).

Kısa vadeli tatminlerin ötesine bakmayı sağlayan sabır değeri, kişinin uzun vadeli hedeflerine odaklanmasını ve bu hedefler doğrultusunda kararlılıkla ilerlemesine yardımcı olur. Bu durum, bireylerin daha bilinçli ve mantıklı kararlar almalarını sağlar. Aynı zamanda sabır, olayları daha geniş bir perspektiften görmeye yardımcı olduğu gibi uzun vadeli sonuçları daha iyi değerlendirme becerisi kazandırır (Gökalp, 2022, 36; Demir, 2019, 31). Bu doğrultuda “yetiştirilmek istenen model insan tipi” (Sancak, 2019, 96) için bireyler ve toplumlar için sabır değeri büyük katkı sağlayacaktır.

Saygı Değeri

Türk Dil Kurumu’na göre saygı, “*Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram ve başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu*” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 10.10.2024).

Ahlaki ve dini metinlerde “*kutsala yahut yüksek mevkilere karşı gösterilen bir çekinme, korkma, halini tavrını düzeltme şeklinde*” kullanılmaktadır. İslâmi literatürde saygı kavramı hürmet, ihtirâm, tâ’zim, tevkîr, tâ’zîr, tebcil, tefhim, heybet, mehâbet gibi kavramlarla karşılık bulmaktadır (Çağrıcı, 10.10.2024).

Kur’an-ı Kerim ve hadislerde karşımıza çıkan saygı değeri, çoğunlukla Allah’tan ve onun koyduğu yasalara, kanunlara karşı saygılı olunması şeklinde geçmektedir.⁷ Nitekim Allah-u Teâla, Hadîd Suresi 16. ayette “İman edenlerin Allah’ı zikretmekten ve inen haktan dolayı kalplerinin saygı ile ürpermesinin zamanı gelmedi mi?...” (Kur’an-ı Kerim Meâli, 2009, el-Hadid 57/16) buyurmaktadır.

⁷ Bk: Kur’an Ayetlerinde; 17/23, 21/90, 23/57, 33/35 vb. Hadis-i Şeriflerde; Tirmizi, “Birr”, 75 vb.

Toplumumuzda ve kültürümüzde büyük bir öneme sahip olan saygı değeri, karşılıklı anlayış, hoşgörü ve değer verme anlamına gelir. Dolayısıyla saygılı olmak insanlar arasında sağlıklı ve güçlü ilişkilerin kurulmasına yardımcı olurken, bireye hem kişisel hem de sosyal düzeyde yardımcı olarak sağlıklı ilişkiler kurmasına sebep olmaktadır. Bu durum, hem kişisel hem de profesyonel hayatta mutluluğu ve tatmini artırırken, toplumsal ilişkilerde de itibar kazandırmaktadır (Kıral, 2018, 5-8; Demir, 2019, 33).

Zorluklarla başa çıkarken daha yapıcı bir yaklaşımı teşvik eden saygı değeri, bireylerin yaşadığı sorunlara çözüm odaklı yaklaşmasına ve birbirlerine destek olmalarına yardımcı olur. Çatışmalar saygılı bir dil ve yaklaşım ile çözülebilir. Bu durum, sorunların daha hızlı ve etkili bir şekilde çözülmesine olanak tanır. Aynı zamanda saygı değeri, adalet ve eşitlik anlayışını geliştirir. Herkesin haklarına ve farklılıklarına saygı göstermek, daha adil ve eşitlikçi bir toplumun oluşmasına katkı sağlar. Ayrımcılık ve önyargıların önüne geçerek herkesin haklarının korunmasına yardımcı olur (Kıral, 2018, 5-8; Demir, 2019, 33).

Dolayısıyla “yetiştirilmek istenen model insan tipi” için saygı değeri bireysel ve toplumsal düzeyde büyük bir önem ifade etmektedir (Demir, 2019, 32-33; Sancak, 2019, 96).

Sevgi Değeri

Sevgi değeri sözlükte, “İnsanı bir şeye ya da bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 10.10.2024).

“Kişinin iyi olduğunu bildiği veya zannettiği şeyi istemesi” olarak açıklanan sevgi kavramı, İslâmi literatürde muhabbet, hubb, meveddet, vudd kelimeleri ile karşılık bulmaktadır.

Yıldırım’a göre sevgi, “insana güç veren bir enerjidir. Sevgi bir alışverıştır, vereni de alanı da zenginleştirir, mutlu eder.” (Yıldırım, 2004, 37) şeklinde açıklanmaktadır. Bu söz ile sevginin bireyler için ifade ettiği anlamı

açıklayan Yıldırım, sevginin tüm insanlık için gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Kur'an-ı Kerim ve hadislerde karşımıza çıkan sevgi değeri, çoğunlukla Allah-u Teâla'nın kullarıyla arasındaki karşılıklı sevgiden bahsetmektedir.⁸ Nitekim Allah-u Teâla Bakara Suresi 165. ayette “*İnsanlar arasında Allah'ı bırakıp da O'na ortak koşanlar vardır. Onları, Allah'ı severcesine severler. Mü'minlerin Allah'a olan sevgisi daha güçlü bir sevgidir...*” (Kur'an-ı Kerim Meâli, 2009, el-Bakara 2/165) buyurarak mü'minlerde bulunan sevgi değerinin imanla yoğrulmasından dolayı daha kuvvetli olduğu ifade edilmektedir.

Bireylerin en temel ihtiyaçlarından biri olan ve nitelikli bir yaşam için büyük bir rol üstlenen sevgi, evrensel bir değerdir. Sevgi değerini içselleştirebilen bireyler, kendini gerçekleştirme idealine sahip, üretken ve paylaşımcı kişiler olmakla birlikte toplumda yer edinir. Sevgi değeri, empati, hoşgörü ve yardımseverlik değeri ile bir bütün haline gelerek bireylerin duygu ve düşüncelerini paylaştığı bir yapı taşıdır. Dolayısıyla doğru konumlanmış bir sevgi değeri, sağlıklı sosyal ilişkilerin doğmasına, toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanmasına yardımcı olur. Belirlenen “on kök değer” den bir tanesi olan sevgi değeri, “yetiştirilmek istenen model insan tipi” için bireysel ve toplumsal anlamda büyük katkı sağlayacaktır (Demir, 2019, 33; Yaşar vd., 2023, 31).

Sorumluluk Değeri

Sorumluluk kavramı, “*Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren bir olayın sonuçlarını üstlenmesi ve mesuliyet*” anlamına gelmektedir (TDK, 14.10.2024).

Türkçe sormak fiilinden türetilen sorumluluk, “*uyulması gereken bir kurala aykırı davranışın hesabını verme, tazminatla yükümlü tutulma, işlenmiş bir suçun gerektirdiği cezayı çekme*” şeklinde açıklanmaktadır (Yıldız, 14.10.2024).

Sorumluluk duygusuna sahip olan tek varlık insandır. Çünkü kendine has bir inanca sahip olmakla birlikte akıl ve iradesiyle hareket etmektedir. Aynı zamanda kendine özgü bir yaşam tarzı ve değer yargıları vardır. Bundan dolayı

⁸ Bk: Kur'an-ı Kerim'de; 5/54, 11/90, 85/14, 3/31 vb. Hadis-i Şeriflerde; Tirmizi, “Deavat”, 72; Müslim, “Fedail”, 64; “Edep”, 18 vb.

bireyden doğru yolu bulması istenerek, bu hususlarda sorumlu tutulur (Yıldız, 14.10.2024). Ancak bireyin sorumlu tutulabilmesi için akıl ve irade şart olduğu gibi fiillerinde de özgür olması şartı aranır. Çünkü özgürlüğün olmadığı bir yerde sorumluluktan bahsedilemez (Demir, 2019, 34).

Sorumluluk vicdani, içtimai ve dini olmak üzere üç türdür. Vicdani sorumluluk; olumsuz sebeplerle herhangi bir bozulmaya uğramamış olan her bireyin seçim yapmasını sağlayan içinde bulunan dürtüdür. İçtimai sorumluluk; sorumluluğu denetleyen, aynı zamanda değerlendiren ve bireyi kuşatan sosyal çevreyi ifade etmektedir. Dini sorumluluk ise; kudret sahibi yüce varlık tarafından belirlenen, inanma ihtiyacından doğan ve iki sorumluluk çeşidini de kapsayan sorumluluk çeşididir (Yıldız, 14.10.2024). Dolayısıyla sorumluluk çeşitleri birbirini tamamlayacak şekilde bir bütünü ifade etmektedir.

Sorumluluk kavramı her bir kuramcı tarafından farklı yorumlara ve sınıflamalara tabi tutulduğu için boyut değiştirerek farklı içerik ve nitelikler kazanmaktadır. Bu sebeple sorumluluk kavramı için çok fazla tanım mevcuttur (Sezer vd., 2017, 124).

İslâm dininde her durumun üzerine bina edildiği sorumluluk değerinden Kur'an ayetlerinde ve hadislerde de yer verilmektedir.⁹ Nitekim Zilzal Suresi 7 ve 8. ayetlerinde “Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse, onun mükâfatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse, onun cezasını görecektir.” (Kur'an-ı Kerim Meâli, 2009- el-Zilzal 99/7-8) buyrulmaktadır.

Sorumluluk sahibi bireyler, bireysel olarak toplum içerisinde “güvenilir” etiketiyle tanınır. Bu kişiler, taahhütlerine sadık kalır ve verilen ödevleri eksiksiz yerine getirirken bu durum çevrelerinde olumlu bir iz bırakır. Harekete geçmeden önce davranışlarının sonuçlarını hesapladıkları gibi seçimlerinin sonuçlarını da kabul ederler. Yapmış oldukları yanlışlardan dolayı başkalarını suçlamazlar ve başkalarının başarılarını kendisinin başarısı gibi üstlenmezler. Aynı zamanda sorumluluk, farkındalık sahibi bireylerin özelliği olduğu için empati ve saygı yetilerini de beraberinde getirir. Dolayısıyla gerçekleştirilen her bir davranış birbirini etkileyecek tarzda olup bir bütünü ifade etmektedir. Toplumda sorumlu

⁹ Bk: Kur'an ayetlerinde; 5/105. 2/286, 17/34 vb. Hadis-i Şeriflerde; Buhari, İstikraz", 20; Müslim, "İman", 78 vb.

bireyler, ortak iyilik için katkıda bulunur, başkalarının haklarına ve ihtiyaçlarına saygı gösterir. Bu durum, toplumsal uyum ve dayanışmayı artırırken (Demir, 2019, 35; Sezer vd., 2017, 124) “yetiştirilmek istenen model insan tipi” içinde (Sancak, 2019, 96) diğer değerler gibi bütünleyici bir rol üstlenerek farkındalık sahibi bireyler yetişmesine imkan sağlar.

Vatanseverlik Değeri

“Yurtseverlik, yurtsever, vatansever olma” şeklinde tanımlanan vatanseverlik değeri, (TDK, 10.10.2024) Nazıroğlu’na göre; “Toplumlari, kültürleri ve kültür çevrelerini bütünleştirecek potansiyele sahip bir sevgi türüdür. Buradan hareketle bir sevgi türü ve dolayısıyla bir değer alanı olarak vatanseverliğin, bir yandan kişinin milletine derinden ve duygusal bir bağlılık hissetmesi, diğer yandan da ona karşı duyduğu sevgi ve gurur derecesini açığa çıkaran ve çok da sorgulanamayan güçlü bir duygusal bağlılık hattını temsil etmesi” şeklinde açıklanmaktadır (Nazıroğlu - Göksu, 2018, 213).

Bir milletin üzerinde yaşadığı toprak parçasını ifade eden vatan kavramı; içinde barındırdığı dil, din, kültür, tarih ve milleti bir arada tutarak, birlik ve beraberliğe sebep olmaktadır (Demir, 2019, 36). Dolayısıyla vatanseverlik değeri, vatan ve ona karşı yaşatılan sevgiyi içinde barındırmaktadır. Vatanseverlik kavramı bir nevi *“toplumlari, kültürleri ve kültür çevrelerini bütünleştirecek potansiyele sahip bir sevgi türü”* şeklinde açıklanabilir (Nazıroğlu – Göksu, 2018, 213).

İslâm dininde vatanseverlik değerinin önemi çoğunlukla cihad kavramı ile ifade edilmekle birlikte Kur’an ayetlerinde ve hadislerde de ilgili değere yer verilmektedir.¹⁰ Nitekim Mümtetine Suresi 8 ve 9. ayetlerinde “Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever. Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanız için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla

¹⁰ Bk: Kur’an ayetlerinde; 3/157; 8/70 vb. Hadis-i Şeriflerde; Tirmizi, “Diyat”, 22; Buhari, “Cihad”, 72 vb.

dost olursa işte zalimler onlardır.” (Kur’an-ı Kerim Meâli, 2009, el-Mümtehhine 60/8-9) buyrulmaktadır.

Vatanseverlik değeri, toplumun farklı kesimlerini bir araya getirerek ortak bir amaç ve değerler etrafında birleşmelerini sağlar. Toplumsal dayanışmayı ve sosyal bağları güçlendirir. Bu, ulusal krizlerin birlik içinde hareket edilerek çözüme kavuşturulmasına olanak sağlar. Bu bilgilere ek olarak vatanseverlik, fedakarlık ahlakı olarak ifade edilirken bireylerin kendileriyle bir bağ kurmasına imkan sağlar. Bu kapsamda şehitlik makamını zikredebiliriz. Vatanseverlik, elbette ki tek başına toplumun tüm sorunlarını çözmez, ancak bu değer etrafında şekillenen bir toplum, daha uyumlu, güçlü ve birlikte hareket edebilen bir yapı oluşturabilir (Demir, 2019, 36; Nazıroğlu – Göksu, 2018, 213). Bu kapsamda “yetiştirilmek istenen model insan tipi” (Sancak, 2019, 96) için vatanseverlik değeri büyük önem arz etmektedir.

Yardımseverlik Değeri

Yardımseverlik, “Bir kimsenin, kendisi ihtiyaç içinde bulunsa bile sahip olduğu imkanları başkalarının ihtiyacını karşılama üzere kullanması” şeklinde ifade edilmektedir. Bu ahlakî erdemde önemli olan, kendisi muhtaç durumda olsa bile başkasını kendisine tercih edebilecek irade ve anlayışa sahip olmasıdır. İslâmî kaynaklarda îsar ve diğerkamlık kavramları ile karşılık bulmaktadır (Çağrııcı, 14.10.2024).

Dini metinlerde yardımseverlik; “âhiret saadetini elde etme arzusuyla başkasının iyiliğini ve mutluluğunu kendine ve kendi zevklerine tercih etmek, başkasının ihtiyacını kendi ihtiyaçlarından daha önde tutmak” olarak açıklanmaktadır (Çağrııcı, 14.10.2024).

Literatürde ise; “kişinin bireysel çabasıyla kazanamayacağı bir imkânı kazanmasında, gideremeyeceği bir ihtiyacı gidermesinde veya çözüm bulamadığı bir sıkıntısını çözmesinde ona maddi manevi, sözlü, fiziksel yahut farklı bir vesile ile destek olmak” (Görgün, 2010, 153) şeklinde açıklanan yardımseverlik değeri Kur’an ayetlerinde ve hadis-i şeriflerde de ele alınmaktadır.¹¹ Nitekim Allah-u

¹¹ Bk: Kur’an ayetlerinde; 8/74, 5/2 vb. Hadis-i Şeriflerde; Buhari ve Müslim, “İman”, 177; Buhari, “Müslüman Haklarına Saygı, Onların Haklarının Beyanı, Onlara Karşı Şefkat ve Merhamet”, 237 vb.

Teâla Haşr Suresi 9. ayette “*Onlardan (muhacirlerden) önce o yurda (Medine’ye) yerleşmiş ve imanı da gönüllerine yerleştirmiş olanlar, hicret edenleri severler. Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir*”. (Kur’an-ı Kerim Meâli, 2009, el-Haşr 59/9) buyurmaktadır. Bu bağlamda gerçekleştirilmiş olan her tür eylemin bireyin faydasına ya da zararına olduğu ifade edilerek, doğru yanlış ayrımı bireylerin tercihinin bırakılmıştır.

Yardımseverlik değerinin ilişkili bulunduğu birtakım alt değerler vardır. Bunlar; cömertlik başta olmak üzere empati, pro-sosyal davranış, diğerkamlık, merhamet ve îsar değerleridir. Bu bağlamda yardımsever olan bir bireyin bu alt değerleri de kuşanması söz konusudur. Dolayısıyla yardımsever bir birey, empati kurarak karşısındaki kişinin derdiyle dertlenir ve onun için bir şeyler yapma çabası güder. Aynı zamanda birey, îsar erdemiyle hareket eder. Kendi ihtiyacı olsa bile karşısındakinin ihtiyacını ya da sıkıntısını gidermek önceliği ile hareket eder. Yaptığı her türlü yardımı karşılık beklemeden gerçekleştiren yardımsever bir birey, pro-sosyal davranış sergilemektedir. Başka bir deyişle merhamet güdüsüyle hareket ederek cömert bir tavırla niyetini gayrete dönüştürür (Gültekin – Özcan, 2021, 185-186) Bu doğrultuda yetiştirilmek istenen model insan tipi”nde (Sancak, 2019, 96) yardımseverlik değeri büyük önem ifade ettiği gibi bireysel ve toplumsal bağlamda bireylere farkındalık kazandıracak önemli bir değerdir.

2.3 Çocukluk Döneminde Değerler Eğitiminin Önemi

Diyanet Çocuk Dergisi 6-12 yaş aralığına hitap eden dini ve ahlaki bilgi vermeyi amaçlayan bir dergi olması dolayısıyla, çocukların gelişim özelliklerine uygun olup olmadığını anlayabilmek için birtakım bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda çocukluk kavramı ve son çocukluk gelişim özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak konunun açıklığa kavuşturulması için bir ihtiyaç haline gelmektedir. Dolayısıyla bu bölümde çocukluk ve son çocukluk dönemi gelişim özellikleri hakkında bilgi verilecektir.

Bireyin doğumundan başlayarak hayatının sonuna kadar geçirdiği yaşam, gelişim psikolojisinde çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık olmak üzere dört evrede ele alınmaktadır (Doğan - Uçak, 2022, 402).

Genel olarak çocukluk dönemi ise doğum öncesinden itibaren başlayarak ilk, orta ve son çocukluk olmak üzere dört evrede ele alınmaktadır. Başka bir deyişle açıklayacak olursak; belirtilen dönemlerden birinde olan bireye çocuk denilmektedir. Gelişim alanında yapılan çalışmalar doğrultusunda bireylerin gelişim dönemleri bazı farklılıklarla birlikte belirli yaşlar ile sınırlandırmaktadırlar (Aydın, 2024, 27).

Deniz tarafından yapılan bir çalışmada çocukluk dönemi aşağıda zikredildiği üzere ele alınmaktadır (Aral - Duman, 2018, 20).

- Doğum Öncesi Dönem
- Bebeklik Dönemi (0-2 yaş)
- İlk çocukluk (3-6 yaş)
- Son çocukluk (7-11 yaş)
- Ergenlik (12-18 yaş)
- Genç Yetişkinlik (19-29 yaş)

Yazgan İnanç vd. tarafından yapılan başka bir sınıflamada ise çocukluk dönemi dört evrede ele alınmaktadır (İnanç vd., , 27).

- Doğum Öncesi Dönem
- Bebeklik Dönemi
- İlk Çocukluk/Okul Öncesi Dönem
- Orta Çocukluk/Okul Dönemi

Görüldüğü üzere gelişim dönemlerinin isminde ve yaş aralıklarında kısmi farklılıklar ile ele alınmaktadır. Burada önemli olan yaş sınırı ya da isim farklılıkları değil, bu gelişim evrelerinde kazanılması gereken belli davranışları kazanmalarıdır. Bu durum kritik dönem kavramıyla ifade edilmektedir (Tunçeli – Zembat, 2017, 2). Dolayısıyla çocukluk dönemi de kritik bir dönemdir. Kritik dönemlerde kazanılmayan davranışların telafisi oldukça zordur. Bu sebeple; çocukluk dönemi gelişim özellikleri iyi bilinmeli ve çocukların eğitimi gelişim özelliklerine göre planlanmalıdır (Bacanlı, 2021, 51).

Kurtoğlu'nun ifadesi ile; “Çocuk, henüz olgunlaşmamasına rağmen reşit olma yolunda adım adım yürüyen bir birey olarak toplumumuzun vazgeçilmez bir

parçası, ailenin bir üyesi ve milletimizin geleceğidir. Bu vasıfları ile hayatımızda vazgeçilmez ama eğitilmesi gereken, başıboş bırakıldığında zararlı mecralara su gibi akıp giderek kaybedebileceğimiz varlıklarımızdır” (Kurtoğlu, 2016, 162). Bu kapsamda insanın insan vasfıyla donanabilmesi için en önemli dönemin çocukluk dönemi olduğunu belirtilmektedir. Bu bağlamda çocukluk dönemi içerisinde gerçekleştirilecek olan dini ve ahlaki eğitim önem ifade etmektedir (Yavuz, 1994, 13).

Söz konusu derginin hitap ettiği yaş aralığı son çocukluk dönemini kapsamı itibariyle ilgili dönemin gelişim özelliklerini bilmek ve bu doğrultuda bireyi geliştirecek faaliyetlerde bulunmak bir zorunluluk haline gelmektedir.

Çocukluk dönemine ait gelişim özellikleri bedensel, bilişsel, duygusal, sosyal, dini ve ahlakî olmak üzere beş ana başlıkta toplanmaktadır.

Bedensel Gelişim

Son çocukluk döneminde birey fiziksel gelişimde birçok ilerleme kaydetmiştir. Artık ellerini ayaklarını koordineli bir biçimde kullanma becerisini kazanmış, birçok sportif faaliyette bulunma yetisini edinmiştir. Bu sebeple süregelen bir faaliyet içerisinde konumlandırılan birey otururken dahi bir faaliyet göstermektedir (Oruç – Köylü, 2017, 11).

Çocukluğun ilk yıllarında hızlı bir şekilde boy uzaması ve kilo artışı görülürken son çocukluk döneminde bu döngü yavaşlar, dikkat çekecek bir biçimde göze çarpmaz. Ancak çocuk, beden gelişimini büyük oranda tamamlamış olduğu için bedenlerini aktif şekilde kullanacak beceriye sahiptir. Dolayısıyla çocuğun hareket becerileri yaşa bağlı olarak gelişirken, çevrenin de bu durum üzerinde büyük bir etkisinin olduğu söylenebilir (Oruç – Köylü, 2017, 11). Bu bağlamda çocukların kas becerilerinin gelişimi için enstruman aleti çalma, resim yapma ya da yazma gibi resim, beden eğitim ve müzik alanında uygulanacak birtakım faaliyetlerin yapılması gerekmektedir (Ulusoy, 2020, 35; Senemoğlu, 2021, 31).

Bilişsel Gelişim

Bireyin bebeklik döneminden itibaren yetişkinlik boyunca kişinin başta kendisi olmak üzere “çevresini, dış dünyayı ve hayatı algılama, kavramsallaştırma ve algılama konusunda gerçekleştirdiği gelişim sürecine” bilişsel gelişim denilmektedir. Başka bir ifade ile; kendini ve çevresini anlama ve yorumlama sürecinde yetkinleşmesi olarak ifade edilebilir (Aydın, 2016, 35). Bu kapsamda olumlu ya da olumsuz olarak çocuğun yetiştiği aile ve çevre bilişsel gelişim için büyük önem ifade etmektedir.

Bilişsel gelişim denilince akla ilk gelen isim Piaget’dir. Piaget’e göre bilişsel gelişim beynin ve sinir sisteminin olgunlaşması ile gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle; “bilgi, bellek, akıl yürütme, sorun çözme, düşünme gibi bütün zihinsel faaliyetleri kapsayan, anlamlandırmaya yönelik bir çabayı ve ilerlemeyi gösteren geniş, kapsamlı bir süreç” olarak ifade edilmektedir (Oruç – Köylü, 2017, 12). Bu doğrultuda Piaget’in geliştirdiği kuramında bilişsel gelişim dört basamakta ele alınırken son çocukluk dönemi ise “Somut İşlemler Dönemi”ne tekabül etmektedir.

Somut işlemler dönemi (7-11) soyut düşünme becerisinin geliştiği soyut işlemler dönemi ile zihinsel işlem yapma becerisinin gelişmediği işlem öncesi dönem arasında yer alan bir geçiş dönemidir (Yavuzer, 2020, 13).

İlgili dönemde çocuk, olguların fiziki özellikleriyle ve algılanabilir yönleriyle ilgilenir. Çocuk bu dönemde kavram geliştirme, problem çözme, ilişki geliştirebilme gibi özellikleri kazanmakla beraber bu olguları bildiği ve tanıdığı olgular ile gerçekleştirebilir (Oruç – Köylü, 2017, 16). “Korunum ilkesi”ni kazanmış bireyler olarak geniş kap ile ince uzun bardaktaki sütün aynı ölçüye sahip olduğunu anlayabilecek kapasiteye erişmiştir (Senemoğlu, 2021, 51).

Bu dönemin başka bir özelliği çocuğun nesneler hakkında sınıflama ve sıralama yeteneğini kazanmasıdır. Aynı zamanda bu dönemde geçişgenlik özelliğini de kazanan birey varsayımsal düşünmeye adım atmaktadır. Başka bir deyişle; iki nesne arasındaki ilişkiyi üçüncü bir nesne ile ilişkilendirerek açıklayabilme yetisini edinmektedir (Senemoğlu, 2021, 50; Oruç – Köylü, 2017, 16).

Benmerkezcilikten kurtulmasına vesile olan oyunlar bu dönemdeki çocuk için büyük önem ifade etmekle birlikte, çocuğun aynı zamanda toplumsallaşmasına katkı sağlamaktadır (Aydın, 2016, 48).

Genel olarak çocuğun bilişsel gelişimini etkileyen faktörlere bakıldığında aile ve çevre göze çarpmaktadır. Bu kapsamda aile ve çevre olumlu ya da olumsuz manada çocuğu etkilemektedir (Aydın, 2016, 12). Dolayısıyla bu durumun bilincinde olarak bilişsel gelişimi destekleyici faaliyetlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Psiko-Sosyal Gelişim

Bireyin toplumda kabul gören bir tarzda yaşamayı öğrenmesi ve başta kendisi olmak üzere başkalarıyla olumlu ilişkiler kurabilme yeteneğine erişmesine sosyal gelişim denilmektedir. Benmerkezcilikten uzaklaşarak uyumlu bir yetişkin olmaya doğru uzanan süreç çocuğun sosyalleşmesi olarak ifade edilir. Bu kapsamda çocuğun sosyalleşmesi bazen hızlı bir gelişim gösterirken, bazen de yavaşlayabilir. Buradan hareketle çocuğun sosyalleşmesindeki en önemli etkenin çocuğun yaşamının ilk yıllarındaki deneyimleri olduğunu ifade edebiliriz (Fazlıoğlu, 2017, 154).

Diğer gelişim türlerinde olduğu gibi psiko- sosyal gelişimde psikologlar tarafından incelenmiş ve kuramlar oluşturulmuştur. Psiko-sosyal gelişim için geliştirilen yaklaşımlar için Freud'un Psikodinamik Kişilik Kuramı ile Ericson'un Psikososyal Gelişim Kuramı'ndan bahsedebiliriz. Çalışmada ise Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı üzerinden ilgili gelişim türü açıklanmaktadır.

Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı ardışık sekiz evreden oluşmakla birlikte, her evrede çözüme kavuşturulması gereken krizler ve bu krizlerin neden olduğu birtakım problemler vardır. İnsanların bir kısmı bu krizlerin üstesinden gelirken, bir kısmı sorunu çözmeden bir sonraki evreye atlar. Dolayısıyla ilgili kuramda her dönemin kendine özgü olumlu ve olumsuz olmak üzere çatışmalar bulunmaktadır. Birey eğer çatışma durumunu çözebilirse, bir sonraki evreye başarılı bir şekilde geçiş imkanı sağlamaktadır. Ancak sorunun çözülememesi durumunda ardından gelecek olan evrelerde kimlik krizi yaşanmasına sebebiyet vermektedir (Oruç - Köylü, 2017, 25-26).

Psikososyal Gelişim Kuram'na göre son çocukluk dönemi 4. Evre Başarıya Karşı Aşağılık Duygusu" na tekabül etmektedir. Bu evrede çocukların sosyal çevresi değişmeye başlamaktadır. Başka bir ifade ile söyleyecek olursak; bu evrede ailenin yerini öğretmen alırken, evde geçerli olan kuralları ise okul kuralları takip etmektedir. Artık çocuğun çevresini akran grupları, okul ve çevresi oluşturmaktadır (Yapıcı - Yapıcı, 2010, 82).

İlgili dönemde çocuklar kendi kendileri idare etmeyi öğrenerek diğer insanlarla kurdukları ilişkilerde de kendilerini idare yeteneğini geliştirirler. Dolayısıyla çocuklar akran grupları ile yaptıkları grup çalışmalarından ve ilişkilerini belli kurallara geliştirmekten çok hoşlanırlar (Oruç - Köylü, 2017, 26-27). Aynı zamanda bu dönemde çocuklar başarısızlık durumlarında kendilerini yetersiz ve aşağılık duygusuna kapılmış bir durumda hissederler. Bu durumun tam aksi gerçekleştiğinde ise; çocuğa çalışkanlık, ustalık ve yeterlilik duygusu vererek başarılı hissetmesine sebebiyet vermektedir (Miller, 1983, 153 akt. Aydın, 2024, 33).

Çocuklar bu evrede yetişkinlerin kullandığı birtakım aletleri kullanma beceresini edinerek birşeyler üretmeye başlayabilir (Senemoğlu, 2021, 83). Dolayısıyla bireyleri bu dönemde gelişimlerine uygun olarak desteklemek başarıya ulaşmaları için yardımcı olacaktır.

Zikredilenlerden hareketle bu dönem içerisinde bulunan çocuklara anne-babaların ve öğretmenlerin iş birliği ile başaracakları çeşitli görevler vermeleri ve başaramayacakları görevleri vermekten kaçınılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Özellikle bu dönemdeki çocukları başkaları ile kıyaslamamalı, eğer kıyaslanacak bir durum var ise kişiler üzerinden değil, çocuğun kendi başarıları ile ilgili olarak kıyaslama yapılmalıdır (Oruç – Köylü, 2017, 29). Bu evredeki çocuklara özellikle başarmanın kıvancı yaşatılmalı, tek başına ya da gruplar halinde çalışma imkânı verilmelidir. Çocukların birbirleriyle etkileşim içinde olarak sosyalleşebileceği ve rahat etkileşim kurabileceği ortamlar hazırlanmalıdır (Senemoğlu, 2021, 89-90).

Ahlakî Gelişim

Çocukta kişilik gelişiminin önemli öğelerinden olan, çok erken yaşlarda, çocuğun etrafındakilerle etkileşim sonucu ortaya çıkan ahlak gelişimi; bilişsel,

sosyal ve duygusal gelişime bağlı olarak gerçekleşen ve toplumsal yönü daha baskın bir nitelikte olmaktadır (Oruç – Köylü, 2017,30).

Diğer gelişim türlerinde olduğu gibi ahlaki gelişim türünde de çeşitli kuramlar göze çarpmaktadır. Psikanalitiklik, Davranışçı, Sosyal Öğrenme, Bilişsel Gelişim ve Kohlberg'in Ahlaki Kuramı'na göre geliştirilmiş ahlaki bakış açılarının varlığından bahsedebiliriz (Gürses – Kılavuz, 2009, 99-101). Ancak konunun uzamaması açısından ilgili kuramları zikretmekle yetinilecektir.

Ahlak gelişiminde anne-baba temel faktör olarak kabul görmektedir. Anne-baba bilerek ya da bilmeyerek ahlaki karakterlerini çocuklarına yansıtmakla birlikte neredeyse çocuk üç yaşına vardığında karakter gelişiminin çoğunluğunu kazandığı öne sürülmektedir. Bununla birlikte çocuklar ahlaki karakterlerinin çoğunluğunu rol modeller aracılığı ile öğrenmektedirler (Oruç – Köylü, 2017, 35). Bu doğrultuda çocuğun çevresindeki ahlak anlayışını benimsemesinde ebeveynlerden ve diğer yetişkinlerden takdir görme isteğiyle birlikte cezalandırılma korkusu da rol oynamaktadır (Başal, 1992, 45).

Ahlaki karakter gelişiminde çocuğun kendi tecrübeleri önem arz eder. Bu bağlamda yaşanmış örneklerin etkisi olabileceği gibi, masal yahut hikaye tarzında empati duygusunu geliştirici dinamiklerin de etkisi büyüktür. Grup oyunları gibi çocuğa farklı bakış açıları kazandıracak nitelikte olan etkinlikler de ahlaki gelişimde rol oynamaktadır (Oruç – Köylü, 2017, 36). Bu kapsamda grup oyunları, etkinlikler, rol model özelliğe sahip her türlü etken ahlaki gelişim için çocuklara fayda sağlamakla birlikte, bu konularda çocukları ahlaki olarak destekleyici etkenlere de ihtiyaç duyulmaktadır.

Dini Gelişim

Dini gelişim, *“Allah’a inanç ve bu inanca uygun davranışların gerçekleştirilmesi suretiyle şuurda meydana gelip oradan kişiliğe yayılan bilinçli bir değişim sürecini”* ifade etmektedir (Karaca, 2016, 11).

Kişilik gelişimine paralel bir şekilde ilerleyen dini gelişim, bireyler açısından farklı özelliklere sahip olmasından dolayı her bireyin dini gelişim hızı ve kat ettiği mesafe aynı oranda değildir (Karaca, 2016, 11-16). Bu kapsamda dini gelişim sürecinde dini inancın kaynağı hakkında farklı görüşler mevcuttur. Dinin

kaynağının sosyal ve kültürel çevre tarafından aktarıldığını iddia eden yaklaşımlar olduğu gibi, onun doğuştan ve kendiliğinden oluştuğunu ileri süren çalışmalarda varlığını sürdürmektedir (Oruç – Köylü, 2017, 39). Bu yaklaşımları bütüncül bir şekilde ele alacak olursak şunları söyleyebiliriz:

Çocuk dünyaya geldiğinde dini duygu ve kabiliyetleri noktasında boş olmadığı gibi, inanç hususunda da dindar bir biçimde dünyaya gelmez. Ancak yapılan çalışmalar çocuğun ruhunda yoğun bir şekilde Allah’a giden bir yolun varlığını ortaya koymuştur. Sözü edilen bu durum, yaşa bağlı olarak çevreden görülen teşvik ve ilgiler doğrultusunda ortaya çıkarak gelişme göstermektedir (Oruç – Köylü, 2017. 39).

Çocukta inanç, ilk olarak çevresindeki yetişkinleri taklit ederek oluşmaktadır. Buna ek olarak çocuğun kendi zihinsel faaliyetlerinin etkisi olduğu gibi bir yetişkin tarafından edinilen bilgi doğrultusunda da inanç gelişebilir. Çocuk okul devresine gelmeden önce “Allah’ı insana ait birtakım modellerden ve çizgilerden ibaret sanırken (antropomorfizm), yedi yaşından itibaren bu düşünce kendini sembolik ve soyut bir anlayışa bırakır. On iki yaşına geldiğinde ise artık Allah’ı tam olarak soyut bir kavram şeklinde” düşünüp anlamaktadır (Peker, 2016, 169).

Aile, dini gelişim sürecinde çocuğa etki eden önemli faktörler arasında yer almaktadır. Başka bir deyişle; aile çocuğun dini tutum ve davranış kazanmasında önemli bir konumdadır. Dolayısıyla aile bireylerinin hepsi tarafından gerçekleştirilen dini davranışlar çocuğun rol almasında/benimsemesinde büyük önem ifade etmektedir. Çünkü çocukların iyi davranışlar edinmesi, ancak iyi hareketlerin hep birlikte uygulanması ile olmaktadır. Fakat, anne-baba davranışları arasında bir tutarlılık olmazsa çocuk gideceği yönü şaşırır ve yaptıklarını benimseyerek yapmaz. Bu bilgilere ek olarak anne-baba yapmadığı bir davranışı çocuktan yapmasını isterse, çocuğun şüpheye düşmesine yol açarak bu konu hakkında sağlam fikirler oluşturmaya engel olmaktadır. Dolayısıyla ebeveynlerin örnek teşkil etmesi önem arz etmektedir (Peker, 2016, 170)

Son çocukluk döneminde dini tutum ve davranışların oluşmasında/şekillenmesinde aile ile birlikte okul ve çocuğun genişleyen çevresi etki etmektedir. Mezkur dönemle birlikte çocuk otorite olarak kabul ettiği

ebeveynlerinin her şeyi bilmediğini ve gücünün yetmediğini anlamaya başlamaktadır. Çocuğun bu tutumu, Allah'ı insanüstü bir varlık şeklinde düşünmesine yol açmaktadır (Peker, 2016, 169).

Toplumda oluşan değer yargılarını çocuğa aşıl原因an çevre, bireyin bu durumu benimseyerek hayatına katmasını istemektedir. Bu sebeple dini gelişim seyrinde çevresel faktörlerin etkisi vardır. Bununla birlikte dini gelişim sürecinde sosyo-kültürel ortamların da etkisi yadsınamaz bir gerçekliktir. Dolayısıyla çocukta meydana gelen dini davranışlar sosyo-kültürel bağlam içerisinde gelişmektedir (Karaca, 2016, 42-43).

Tıpkı diğer gelişim basamaklarında olduğu gibi dini gelişim türünde de çeşitli kuramların varlığından bahsedilmektedir. Geçmişten günümüze değin dini gelişimi açıklamaya çalışan teorileri şu şekilde ele alabiliriz: Genetik Teori, Psikanalitik Teoriler, Kirkpatrick ve Bağlanma Teorisi, Jung ve Bireyleşme Teorisi, Ömür Boyu Gelişim Teorileri, Bütünsel Yaklaşımlar ve son olarak Evre Teorileri olmak üzere birtakım teorilerin geliştirildiğini ifade edebiliriz. Ancak araştırma konusunun uzamaması açısından sadece mezkur teorilerin isimleri ele alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız.¹²

2.3.1 Diyanet Çocuk Dergisi

Cumhurbaşkanlığına bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan Diyanet Çocuk Dergisi, ayda bir çıkartılan ve 7-12 yaş aralığına hitap eden bir süreli yayın olarak karşımıza çıkmaktadır. Hedef kitlesi ilkokul öğrencileri olan ilgili dergi, kurumun yasalarla belirlenmiş olan görevleri bağlamında dini ve ahlaki bilgi vermektedir (Yıldız, 2012, 368; Ünsal, 2023, 11).

1979 yılında ilk yayın hayatına başlayan DÇD, 1981 yılına kadar üç ayda bir çıkmıştır. Ancak 1981 yılından sonra aylık bir dergi hüviyetine bürünmüştür. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayın hayatına başlayan ilgili derginin Yazı İşleri Müdürlüğü'nü 2021 yılında Dr. Elif Arslan yürütürken, 2022 yılında Dr. Lamia Levent Abul üstlenerek devam ettirmektedir (Ünsal, 2023, 12).

¹² Atik, Aslıhan. "Dini Gelişim Kuramlarına Din Eğitimi Bağlamında Genel Bir Bakış". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/3 (2015), 728-743.

Yayın hayatına ilk olarak otuz iki sayfayla giriş yapan DÇD, 1993 yılından sonra kırk sekiz sayfaya çıkarak abonelik sistemi üzerinden yürüyen bir dergi haline gelmiştir (Yıldız, 2012, 373).

Aylık elli bin tiraj ile çocuk dergileri arasında en çok satılan dergi olma özelliğini kazanan DÇD, 2002 yılında “Çocuk Edebiyatçıları ve Sanatçıları Birliği’nin organize ettiği “23 Nisan Çocuk Edebiyatı Ödülleri” arasında “Çocuklara Dergi” dalında “en iyi çocuk dergisi” ödülünü almaya hak kazanmıştır. Aynı zamanda en çok satan dergiler arasında bulunan ilgili derginin satışı, sadece diyanet teşkilatına bağlı müftülüklerde ya da dergi abone sistemi üzerinden yapılmaktadır (Yıldız, 2012, 374).

Zengin içeriğe sahip olan DÇD’nde çoğunlukla çizgi roman, öykü, masal, gezi yazısı, deneme, şiir gibi türler yer almaktadır. Sayılan türler içerisinde ilgili derginin en çok çizgi roman türünü ele aldığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda ele alınan türler, ilgili dergide bölümlere ayrılarak okuyucuya sunulmaktadır. Ancak türlerin ele alındığı bölümler zamanla değişime uğramışsa da bazıları sürekliliğini devam ettirmektedir (Ünsal, 2023, 12). Bu doğrultuda ilgili dergide değişmeyen ve sürekliliğini koruyan bölümler aşağıda maddeler halinde ele alınmaktadır.

- **Mercek:** Birtakım soruların soru cevap şeklinde yazıldığı deneme türünün ağırlıklı olarak kullanıldığı ilgili bölümdür.
- **Alabalık ile Kalabalık:** İki yakın arkadaşın maceralarının çizgi roman yöntemi ile anlatıldığı bölümlerdir.
- **Haydi Gidelim:** Her ay farklı bir şehre, kültüre ait ilgili görsel ve tanıtımların yer aldığı bölümdür.
- **O Piti Piti Bilim Sepeti:** Karagöz ve Hacivat’ın bilimsel konuları eğlendirerek okura benimsettiği bölümdür.
- **Hayvanlar Âlemi:** Her ay farklı bir hayvanın ele alındığı ilgili bölümdür.
- **Bu Söz Bize Ne Söyler?:** Her ay farklı bir atasözünü kendine konu alan ve bunu ip uçlarıyla keşfetmeye teşvik eden bölümdür.
- **Allame Nine:** Torunlarına örnek olan ninenin, torunlarıyla yaşadığı diyaloglar çizgi roman şeklinde ele alınmaktadır.

- **İlmin Öncüleri:** Tıp, edebiyat, siyaset vb. alanlarda kendilerini geliştirmiş/önemli çalışmaları olan şahısların biyografileri hikayeleştirilerek anlatılmaktadır.

Bu bağlamda DÇD, birçok farklı alanda bilgi vermeyi amaçlayan, işlediği değerleri okuyucuya nakşetmeyi hedefleyen ve geniş okuyucu kitlesine sahip bir dergidir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde; çalışmanın yöntemi, araştırma grubu, verilerin toplanması ve verilerin analizi başlıklarına yer verilerek çalışma hakkında bilgi verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın temelini nitel araştırma yöntemi oluşturmaktadır. Nitel araştırma, çoğunlukla sosyal bilimlerde tercih edilen bir yöntemdir. Bu bağlamda nitel araştırma, problem çerçevesinde öznel görüşleri de içinde barındıran, “algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik, nitel bir sürecin izlendiği” (Yıldırım - Şimşek, 2011, 39) bir yöntemdir. Nitel araştırma, “insanın, kendi sırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmek üzere geliştirdiği bilgi üretme yollarından birisi” (Özdemir, 2010, 326) şeklinde de ifade edilmektedir. Nitel yöntemle hazırlanan çalışmalarda konu işlenirken araştırmacı adeta bir kâşif gibi davranarak gerçekliğe ulaşmaya çalışır. Bu bağlamda işlenen konu hakkında derin bir kavrayışa ulaşmak esas alınır (Karataş, 2015, 63). Bu kavrayışa ulaşabilmek için ise, nitel araştırma yönteminin veri toplama kaynaklarından faydalanır. Bu hususta ilgili çalışma da yeterli kavrayışa ulaşabilmek için nitel araştırma yönteminin veri toplama araçlarından doküman inceleme tercih edilmiştir.

Döküman inceleme, araştırılacak olan olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin taranmasıdır (Baş – Akturan, 2008). Başka bir deyişle “araştırmacının araştırma konusu ile ilgili olduğunu düşündüğü kimi belgeleri, örneğin günlük, anı defteri, mektuplar, alan notları vs, analiz etme sürecidir.” (Özdemir, 2010, 328) Bu doğrultuda tercih edilen döküman incelemesi, çalışmayı gerçekliğe ulaştırma noktasında yardımcı bir nitelik taşımaktadır. Betimsel içerik analizi, ağırlıklı olarak yazılı ve görsel verilerin analiz edilmesinde kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde tümdengelimci bir yol takip edilmektedir. (Özdemir, 2010, 335). Bu bağlamda ilgili çalışmada elde edilen bulgular betimsel içerik analizi ile yorumlanarak değerlendirilmektedir.

3.2 Problemin Belirlenmesi

Bilimde ve teknolojiye yaşanan gelişmeler toplumda bireylerin yaşamlarını kolaylaştırdığı kadar birtakım karmaşa durumunu da beraberinde getirmektedir. Bu karmaşa içerisinde benmerkezci ve toplumdan uzaklaşmış bireylerin oluşması bir tehdit unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla yaşanan bu gelişmeler doğrultusunda aileler, eğitimciler ve farkındalık sahibi olup bu meseleyi kendilerine dert edinen insanlar örnek bireyler ve bir toplum yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda bireylere toplumun değerlerini aktarma ihtiyacı doğmuş ve bu amacı gerçekleştirebilmek için her türlü objeden faydalanılmıştır. Değerler eğitimi hususunda çocuklar üzerinde büyük bir etkiye sahip olan çocuk dergileri de bu objeler arasında yerini almaktadır. Bu kapsamda ele alınan Diyanet Çocuk Dergisi'nin değer aktarmadaki rolünü işleyen çalışmaların eksikliği ve azlığı bu çalışmanın problem durumunu ortaya koymuştur.

3.3 Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, değerler konusu ile ilişkili olarak Diyanet Çocuk Dergisi oluşturmaktadır.

Diyanet Çocuk Dergisi çalışma grubu, 2021-2022 yılları arasında yayınlanan yirmi dört sayıdan oluşmaktadır. Söz konusu dergilere dergi.diyanet.gov.tr adresinden ulaşılmıştır. Bu doğrultuda söz konusu derginin çalışma grubu değerler bağlamında incelenmiştir.

Değerler çalışma grubunu ise, Milli Eğitim Sistemi'nde yer alan “on kök değer” oluşturmaktadır. “Değerlerimiz” başlığı altında sunulan “on kök değer” “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” olarak belirlenmiştir (MEB, 2018, 2). Bu bağlamda söz konusu dergi “on kök değer” baz alınarak taranmış ve değerlendirilmiştir.

3.4 Verilerin Toplanması

Çalışmada nitel araştırma yönteminin veri elde etme araçlarından olan döküman inceleme aracı kullanılmıştır. Yazılı belgelerin içeriğinin sistematik ve titiz bir şekilde tarandığı döküman inceleme tekniği ile Diyanet Çocuk Dergisi taranmış, bu doğrultuda veriler toplanıp değerlendirilerek bulgular tespit

edilmiştir. Elde edilen veriler tablo haline getirilerek ilgili değerin başlığı altına yerleştirilmiş ve yorumlanmıştır.

3.4 Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler nitel araştırmanın analiz unsurlarından olan betimsel içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Betimsel içerik analizi, elde edilen verilerin sistematik ve açık bir şekilde betimlenmesini ifade etmektedir. Ardından betimlenen bu veriler açıklanır, yorumlanır ve neden-sonuç ilişkileri kurularak birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım – Şimşek, 2011, 89). Bu bağlamda, değerler ile ilişkili olarak Diyanet Çocuk Dergisi'nin 2021-2022 yılları arasında yayınlanan yirmi dört sayısı, betimsel analiz yöntemi kullanılarak bulgular tespit edilmiş ve yorumlanmıştır.

Diyanet Çocuk Dergisi'nin belirlenen sayılarında yer alan yirmi dört dergi “on kök değer” bağlamında incelenmiştir. Söz konusu dergiler taranarak on kök değer doğrudan ve dolaylı olarak işlendiği pasajlar belirlenmiştir. İlgili dergilerde değerlerin zikredildiği bölümler kaydedilerek uygun başlıklar altına yerleştirilmiştir. Ayrıca dergilerde yer alan değerlerin ne sıklıkla ele alındığı, hangi yöntemle işlendiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda değerlere yer verilme sıklığı ile alakalı bilgiler tablo haline getirilmiş ve tespit edilen bulgular yorumlanmıştır.

4. BULGULAR

Bulgu ve yorumlara yer verilen bu bölümde iki ana başlık oluşturulmuştur.

Birinci başlıkta Milli Eğitim Bakanlığı Öğretim Programı'nda yer alan “on kök değer”in Diyanet Çocuk Dergisi'nde ne sıklıkla ele alındığı ve ilgili değerlerin işlenirken hangi yöntem tercih edilerek okura aktarıldığı ile ilgili bulgu ve yorumlara yer verilmektedir. Elde edilen bulgular, ilgili başlıklar altında zikredilmektedir.

İkinci başlıkta ise derginin hitap ettiği yaş aralığı olan son çocukluk dönemi gelişim özellikleri bağlamında “on kök değer”i ele alma biçimleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular ve yorumlar, ilişkisi bulunduğu başlıkların altına yerleştirilmiştir.

4.1 Diyanet Çocuk Dergisi'nde Yer Alan Kök Değerlere Ait Bulgular

2021-2022 yılları arasında yayınlanan yirmi dört DÇD, Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Sistemi'nde yer alan “on kök değer” bağlamında taranarak ilgili değerlere yer verilme sıklıkları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4. 1. 2021-2022 yılları arasında yayınlanan yirmi dört DÇD'nde "on kök değer"e yer verilme sıklığı

YIL	AY	f*	İLGİLİ DERGİDE	
			YER VERİLEN DEĞERLER	YER VERİLMEYEN DEĞERLER
2021	Ocak	14	Öz Denetim, Sabır, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Yardımseverlik	Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Vatanseverlik
	Şubat	28	Dostluk, Öz Denetim, Sabır, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik	Adalet, Dürüstlük, Saygı
	Mart	15	Adalet, Dürüstlük, Öz Denetim, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik	Dostluk, Sabır, Yardımseverlik
	Nisan	33	Dostluk, Öz Denetim, Sabır, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik	Adalet, Dürüstlük

Tablo 4.1. (devam). 2021-2022 yılları arasında yayınlanan yirmi dört DÇD'nde "on kök değer"e yer verilme sıklığı

	Mayıs	19	Öz Denetim, Sabır, Sevgi, Sorumluluk, Yardımseverlik, Vatanseverlik	Adalet, Dostluk, Dürüstlük
	Haziran	12	Öz Denetim, Saygı, Sorumluluk, Yardımseverlik, Vatanseverlik	Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Sabır, Sevgi
	Temmuz	12	Adalet, Dürüstlük, Sorumluluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik	Dostluk, Öz Denetim, Sabır, Saygı, Sevgi
	Ağustos	16	Dostluk, Dürüstlük, Sorumluluk, Vatanseverlik	Adalet, Öz Denetim, Sabır, Saygı, Sevgi, Yardımseverlik
	Eylül	9	Dürüstlük, Sabır, Sevgi, Sorumluluk	Adalet, Dostluk, Öz Denetim, Saygı, Vatanseverlik, Yardımseverlik
	Ekim	14	Adalet, Dürüstlük, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik	Adalet, Dostluk, Öz Denetim, Sabır
	Kasım	4	Adalet, Sevgi	Dostluk, Dürüstlük, Öz Denetim, Sabır, Saygı, Sorumluluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik
	Aralık	17	Dostluk, Dürüstlük, Sorumluluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik	Adalet, Öz Denetim, Sabır, Saygı, Sevgi,
2022	Ocak	6	Dürüstlük, Sabır, Sevgi, Sorumluluk, Yardımseverlik	Adalet, Dostluk, Öz Denetim, Saygı, Vatanseverlik
	Şubat	4	Sorumluluk, Yardımseverlik	Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Öz Denetim, Sabır, Saygı, Sevgi, Vatanseverlik
	Mart	14	Dostluk, Öz Denetim, Sevgi, Vatanseverlik, Yardımseverlik	Adalet, Dürüstlük, Sabır, Saygı, Sorumluluk
	Nisan	15	Dostluk, Dürüstlük, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik	Adalet, Öz Denetim, Sabır, Saygı
	Mayıs	4	Sorumluluk, Yardımseverlik	Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Öz Denetim, Sabır, Saygı, Sevgi, Vatanseverlik

Tablo 4.1. (devam). 2021-2022 yılları arasında yayınlanan yirmi dört DÇD'nde "on kök değer"e yer verilme sıklığı

	Haziran	6	Öz Denetim, Sorumluluk, Vatanseverlik	Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Sabır, Saygı, Sevgi, Yardımseverlik
	Temmuz	12	Öz Denetim, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik	Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Sabır
	Ağustos	5	Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik	Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Öz Denetim, Sabır, Saygı, Yardımseverlik
	Eylül	8	Öz Denetim, Sabır, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Yardımseverlik	Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Vatanseverlik
	Ekim	2	Öz Denetim, Yardımseverlik	Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Sabır, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik
	Kasım	7	Öz Denetim, Sabır, Sevgi, Sorumluluk	Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Saygı, Vatanseverlik, Yardımseverlik
	Aralık	12	Dostluk, Dürüstlük, Öz Denetim, Sorumluluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik	Adalet, Sabır, Saygı, Sevgi

*f: İlgili değere yer verilme sıklığını ifade eder.

Tablo 4.1.' e göre elde edilen veriler ışığında DÇD 2021 yılında “on kök değer”e yer verilme sıklığı daha fazla iken, 2022 yılında bu oranın düştüğü tespit edilmiştir. Aynı zamanda 2021 yılı Nisan sayısı; “dostluk, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” değerleri otuz üç defa işlenerek ilgili yıl içerisinde değerlerin en fazla tekrar edildiği sayı olmuştur. Bununla birlikte ilgili yılın Ekim sayısı sadece “öz denetim ve yardımseverlik” değerinden iki kez bahsederek değerlerin en az işlendiği sayı olmuştur.

DÇD 2022 yılında ise Aralık sayısı “dostluk, dürüstlük, öz denetim, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” değerleri on iki defa tekrar edilerek ilgili yılda değerlerin en fazla işlendiği sayı olurken, Ekim sayısı ise “öz denetim

ve yardımseverlik” değerini iki defa zikrederek ilgili yılda değerlerin en az ele alındığı sayı olmuştur.

Bu doğrultuda Tablo 4.1.’den yola çıkarak DÇD’nde “on kök değer”e yer verilme sıklığı ile alakalı bilgiler aşağıda ilgili başlıklar altında işlenmiştir.

4.1.1 Adalet Değeri

Tablo 4. 2. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD’nde "adalet değeri"ne yer verilme sıklığı

Adalet Değerinin Temel Alındığı Dergiler	TOPLAM													
	Hiçbir dergiye anabashlık konusu olmamıştır.													
Adalet Değerinin Yıllara Göre Dağılımı	2021	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	4
				1				1			1 + 1*	1		5
	2022	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	
														0
Adalet Değerinin Metinlerde Kullanıldığı Anlam	Başkalarının haklarına saldırıda bulunmadan kendi haklarının savunucusu olması													
	Yaratılan her varlığın eşit haklara sahip olması													

*Dolaylı yoldan zikredilen değer sayısını ifade eder.

Milli Eğitim Bakanlığı Öğretim Programı’na göre “on kök değer” içerisinde yer alan adalet değeri yirmi dört DÇD’nin taranması sonucu, toplamda dört dergide beş defa zikredilerek ele alınmıştır. Bu durum, adalet değerinin “on kök değer” arasında en az işlenen değer olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı

zamanda adalet değeri, 2021 yılı dergilerinde yok denecek kadar az işlenmiş olsa da, 2022 yılı dergilerinde hiç ele alınmamış olması dikkat çekmektedir.

Bu bağlamda adalet değeri, doğrudan ve dolaylı bir anlatım tercih edilerek DÇD'nin ilgili sayılarında aşağıda zikredildiği üzere işlenmektedir.

➤ DOĞRUDAN

- DÇD 2021 Mart sayısında yer alan “*Yavuz Kılavuz*” bölümünün “*İnanıyorum Mutluyum*” başlığı altında adalet değerine değinilmektedir. İlgili metinde abi kardeş arasında gerçekleşen diyalogda “*Allah’a iman eden insan*” hakkında bilgi veren abi, “*-Kimseye haksızlık etmez, kimseye zarar vermez.*” açıklamasını yapmaktadır (Gürbüz, Mart 2021, 5).
- DÇD 2021 Temmuz sayısında yer alan “*Yavuz Kılavuz*” bölümünde “*Öte Dünya*” adlı parçada adalet değerine değinilmektedir. İlgili metinde abi ile kardeşi arasında ahiret konusu üzerine gerçekleşen diyalogda Allah’ın adaletinden bahsedilerek adalet değeri vurgulanmaktadır. “*-Ahirette Allah herkesi adaletle yargılayacak...*” (Gürbüz, Temmuz 2021, 5).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan “*Bulmaca Treni*” bölümünde gizlenmiş cümlelerin bulunması istenmektedir. İlgili bulmacada adalet değeriyle birlikte dürüstlük, yardımseverlik ve sabır gibi değerler de ele alınarak etkinlik yardımı ile pekiştirilmektedir (Sağır, Ekim 2021, 40).

➤ DOLAYLI

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünde “*Vefa Göster Her Şeye*” adlı parçada nine ve torunlarının arasında geçen diyalogda adalet değeri vurgulanmaktadır. İlgili metinde nine, vefanın gereği olarak insanlara karşı sorumlulukların yerine getirilmesinin (Gürbüz, Ekim 2021, 35) önemini ifade ederek adalet değerine değinmektedir. Aynı zamanda her varlığın üzerimizde hak sahibi oluşu ele alınarak dolaylı yoldan adalet değerine atıfta bulunmaktadır.
- DÇD 2021 Kasım sayısında yer alan “*Mavi*” bölümünde “*Ah Şu Güzel Çocuklar*” adlı parçada çocuk hakları üzerine yazı yazan Şirin ve kardeşleri arasında geçen diyalogda adalet değeri vurgulanmaktadır. İlgili metinde Şirin çocuk hakları hakkında bilgi verirken bazı çocukların yaşam haklarının dahi

ellerinden alındığını ifade etmektedir. Abla Gülce ise adaletin önemini vurgulayarak şu sözleri dile getirmektedir.

“-Çocuk demek yarın demek. Çocuk korunmazsa gelecek tehlikeye girer.” (Çoban, Kasım 2021, 20-21).

İncelenen dergiler neticesinde adalet değerinin, çoğunlukla örnek olay incelemesi ve düz anlatım yöntemleri kullanılarak işlendiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda adalet duygusunun, çocukların sosyal dünyalarını anlamaları ve bu dünyada nasıl hareket edeceklerini öğrenmeleri açısından kritik bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Çocukların, kendi davranışlarının sonuçlarını ve başkalarına karşı olan yükümlülüklerini anlamaya başladıkları bu dönemde sonuç olarak, adalet değerinin teşvik edilmesi, çocukların sağlıklı bir moral ve sosyal gelişim göstermelerine yardımcı olabilmektedir. Bu dönem, adalet anlayışının temellerinin atıldığı ve kişisel değerlerin şekillendiği kritik bir aşamadır. Dolayısıyla doğru konumlanmış bir adalet değeri bireyin sosyal ilişkilerinde dengeyi sağlamasına yardımcı olmakla birlikte karşılaştığı problemlerde adil bir çözüm bulma becerisine katkı sağlayacağı söylenebilir.

4.1.2 Dostluk Değeri

Tablo 4. 3. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "dostluk değeri"ne yer verilme sıklığı

TOPLAM		DÇD 2022 Aralık Sayısı “Hayat Arkadaşlarımla Güzel”															
Dostluk Değerinin Temel Alındığı Dergiler	2021	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	5	10	3	5
														6	1*	3	
														1	1	1	
														1	1	1	
														1	1	1	
														1	1	1	
Dostluk Değerinin Yıllara Göre Dağılımı	2022	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	3	5	3	5
														3	5	3	
														1	1	1	
														1	1	1	
														1	1	1	
														1	1	1	

Tablo 4. 4. (devam). 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "dostluk değeri"ne yer verilme sıklığı

Dostluk Değerinin Metinlerde Kullanıldığı Anlam	Beraber vakit geçirilen, yoldaş ve gönüldaş
	Hüznünü paylaşma, destek olma

*Dolaylı yoldan zikredilen değer sayısını ifade eder.

2021-2022 yılları arasında yayınlanan yirmi dört DÇD “dostluk değeri” ele alınarak incelenmiştir. Taranan dergilerin sekiz tanesinde ilgili değer doğrudan ve dolaylı olmak üzere, toplamda ise onbeş kez işlendiği tespit edilmiştir. Bu bilgilere ek olarak DÇD 2022 Aralık sayısının “*Hayat Arkadaşlarımla Güzel*” başlığı ile dostluk değerinin temel alındığı bir dergi olarak hazırlandığı bilgisine ulaşılmıştır.

Bu doğrultuda on kök değer arasında ikinci sırada yer alan dostluk değeri, doğrudan ve dolaylı olmak üzere söz konusu derginin ilgili sayılarında aşağıda zikredildiği üzere işlenmektedir.

➤ DOĞRUDAN

- DÇD 2021 Şubat sayısında “*Hokka*” bölümünde yer alan “*Cesur Güvercin*” adlı parçada dostluk değerine değinilmektedir. Söz konusu parçada bir güvercin ve leyleğin arasındaki dostane ilişki dile getirilmektedir (Kaş, Şubat 2021, 6-7).
- DÇD 2021 Nisan sayısında yer alan “*Salıncak*” bölümünün “*Kayıp Olan Ne?*” başlığı altında dostluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde bir kız çocuğunun okulda başka ülkelerden gelen öğrencilerle kurduğu arkadaşlık ilişkisi anlatılmaktadır. Arkadaşlarıyla kaynaştığını, sohbetler ettiğini ve aynı dili konuşmasa bile onlarla arkadaşlık kurarken sıkıntı çekmediğini dile getiren çocuk, dostluk değerine vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda ilgili metinde çocuğun arkadaşlarının yaşadığı bir problemten dolayı kendisinin de üzüldüğü, onların acısını paylaştığı anlatılmaktadır (Yusuf, Nisan 2021, 39-41).
- DÇD 2021 Ağustos sayısında yer alan “*Nedir Bu?*” bölümünde “*Sadık*” adlı parçada dostluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde sadık kavramı

hakkında bilgi verilerek Peygamber Efendimizin en yakın arkadaşının Hz. Ebu Bekir olduğundan bahsedilmektedir (Evcim, Ağustos 2021, 11).

- DÇD 2021 Aralık sayısında yer alan “*Mavi*” bölümünde “*Kabartma Yazılı Kitap*” adlı parçada dostluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde Pembe’nin âmâ arkadaşı için almış olduğu kabartmalı kitaptan bahsedilmektedir. İlk olarak söz konusu kitabın ne işe yaradığı, nasıl okunduğu ile ilgili bilgiler verilmektedir. Ardından Pembe’nin kitabı arkadaşı için aldığı ve arkadaşına verdiği değer anlatılmaktadır (Çoban, Aralık 2021, 20-21). Bu bağlamda arkadaşını önemseydiği ve ona değer verdiği için hediye alan Pembe’nin bu davranışı ile dostluk değeri örnek olay üzerinden pekiştirilmektedir.
- DÇD 2022 Mart sayısında yer alan “*Alabalık ile Kalabalık*” bölümünde “*Kala Oyunda*” adlı parçada dostluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde Kala çok büyük bir derdinin olduğundan bahsederken, Ala ise; “-*Sen benim dostum değil misin? Seni ilgilendiren her şey beni de ilgilendirir. Söyle haydi, ne yapabilirim senin için?*” (Yılmaz, Mart 2022, 8) cevabını vermektedir. Dostluk değerinin bir yansıması olarak paylaşmak ve yardımcı olmak gibi eylemler ile ilgili değere boyut kazandırılarak örnek olay incelemesi ile vurgulanmaktadır.
- DÇD 2022 Nisan sayısında yer alan “*Resmimin Hikâyesi*” bölümünde “*Ev Manzaralı Deniz*” adlı parçada dostluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde tavşanın hayali üzerine arkadaşları arasında bir diyalog gerçekleşmektedir. Son merhalede arkadaşları tarafından hayali gerçekleştirilen tavşanın mutluluğu dile getirilmektedir.

“Denizin ortasında bir ev hayali kurduğumu öğrenen arkadaşlarım bir sürpriz yaparak el birliği ile tam da istediğim gibi kocaman bir ağacın üzerinde harika bir ev yapmışlardı bana. Tam istediğim gibi mi dedim? Aslında tam istediğim gibi değildi. Çünkü yeni evim, denizde değil ormandaki büyük gölün ortasındaydı. Ama hayalini kurduğum evden hiç de farkı yoktu. Aslında evden çok arkadaşlarımla bunu düşünmesi beni mutlu etmişti” (Evcim, Nisan 2022, 25).

- DÇD 2022 Aralık sayısında yer alan “*Bulmaca Treni*” bölümünde “*Atasözünü Bulalım*” adlı parçada arkadaşlığın öneminden bahseden bir bulmaca yer almaktadır. İlgili bulmaca ile dostluk değeri pekiştirilmektedir (Kaya, Aralık 2022, 43).

- DÇD 2022 Aralık sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Benim Güzel Arkadaşlarım*”, “*Hiç Düşündünüz mü?*”, “*Hop Dedik!*” ve “*Uzun Lafın Kısası*” adlı parçalarda dostluk değerine değinilmektedir. Söz konusu parçalarda arkadaşların birbirleriyle etkileşim içinde olduklarından bahsedilmektedir. Arkadaşların zaman ve duygu paylaşımında bulundukları vakit birbirlerini kırmamaları, incitecek söylemlerden uzak durmaları, güzel hitaplarda bulunmaları, dürüst ve hoşgörülü davranmaları gibi birtakım özellikler sıralanmaktadır (Aknar, Aralık 2022, 2-3).
- DÇD 2022 Aralık sayısında yer alan “*Alabalık ile Kalabalık*” bölümünde “*Terslik*” adlı parçada dostluk değerine değinilmektedir. Ala ve Kala’nın yanlarına gelen iki arkadaşı Hamdi ve Deniz’in birbirleriyle küs olduklarını sanmaları üzerine gerçekleşen diyalogda dostluğun önemi ile ilgili birtakım bilgiler yer almaktadır. Ancak ilerleyen konuşmalarda her şeyin bir yanlış anlamadan ibaret olduğu ortaya çıkmaktadır (Yılmaz, Aralık 2022, 9).

➤ DOLAYLI

- DÇD 2021 Eylül sayısında yer alan “*Yazı Tahtam*” bölümünde “*Yediler Yağmur, Kar, Rüzgâr*” Oyunu Oynuyor” adlı parçada dostluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde Mehmet’in gidecek olmasından dolayı derin üzüntü duyan arkadaşlarının, Mehmet’le son kez oynadıkları oyun macerası anlatılmaktadır. Dostluk değerinin işlendiği parçada birbirlerine gönülden bağlı arkadaşların ve Mehmet’in son anlarını birlikte geçirmeleri, sevgilerini paylaşmaları ifade edilmektedir (Muratoğlu, Eylül 2021, 14-15). Söz konusu değer örnek olay üzerinden işlenerek, ilgili değerın bağılı olduğı alt değerler ile boyut kazandırılmaktadır.

Taranan dergilerde dostluk değeri, beraber vakit geçirilen, yoldaş ve gönüldaş anlamında kullanıldığı gibi, düz anlatım ve örnek olay incelemesi ile bireylere somut örnekler göstererek kendilerinden birer parça görmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Bunlara ek olarak yardımlaşma ve paylaşma yetileriyle birlikte toparlayıcı bir değer olarak yani hüznünü paylaşma, destek olma gibi birçok özellikle birlikte zikredildiğini söyleyebiliriz.

Çocukluk dönemi, insanların hayatında oldukça önemli bir aşamadır ve bu dönemde kurulan dostluklar, kişisel gelişim ve sosyal beceriler üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Çocuklar arasındaki dostluklar, genellikle güven, destek ve

paylaşım gibi temel değerlerle şekillenir. Dolayısıyla çocukluk dönemindeki dostluklar, sadece bu dönemin değil, tüm hayatın kalitesini etkileyebilmektedir. Bu nedenle, çocukların sağlıklı ve destekleyici dostluklar kurmalarını teşvik etmek, onların genel iyilik halleri için büyük bir öneme sahiptir. Ağaç yaş iken eğilir, çocuk küçük yaşta yetişir. Bu söze binaen çocukluk döneminde kazanılan arkadaşlık ve dostluklar hayatımızın ve yaşantımızın bir köşesinde yer alabilmektedir.

4.1.3 Dürüstlük Değeri

Tablo 4. 5. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "dürüstlük değeri"ne yer verilme sıklığı

Dürüstlük Değerinin Temel Alındığı Dergiler	DÇD 2021 Ağustos Sayısı “Sözüm Söz”													TOPLAM	
	DÇD 2022 Nisan Sayısı “Doğruluktan Ayrılma”														
Dürüstlük Değerinin Yıllara Göre Dağılımı	2021	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	5	14
				1				1	9		2		1	4	
	2022	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	4	6
		1			3					1			1		
Dürüstlük Değerinin Metinlerde Kullanıldığı Anlam	Doğru Sözlü														
	Sadık														
	Güvenilir														

MEB Öğretim Programı'na göre belirlenen “on kök değer” baz alınarak 2021-2022 yılları arasında yayınlanan yirmi dört DÇD incelenmiş ve dürüstlük değerinin dokuz dergide yirmi defa işlendiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte DÇD 2021 Ağustos sayısı *“Sözüm Söz”* ve DÇD 2022 Nisan sayısı *“Doğruluktan*

Ayrılma” başlıkları ile dürüstlük değeri temel alınarak hazırlandığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Kök değerler arasında üçüncü sırada yer alan dürüstlük değerinin, sadece doğrudan anlatım tercih edilerek işlendiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda dürüstlük değeri, söz konusu derginin ilgili sayılarında aşağıda zikredildiği üzere işlenmektedir.

➤ DOĞRUDAN

- DÇD 2021 Mart sayısında yer alan “*Yavuz Kılavuz*” bölümünün “*İnanıyorum Mutluyum*” başlığı altında dürüstlük değerine değinilmektedir. İlgili parçada abi kardeş arasında gerçekleşen diyalogda “*Allah’a iman eden insan*” hakkında bilgi verirken;
“*-Allah’ın her zaman kendisini gördüğünü bildiği için yalnızken de başkalarının yanında da hep dürüst ve erdemli davranır.*” (Gülbüz, Mart 2021, 5) açıklamasını yapmaktadır. Bu doğrultuda Allah’ın varlığını hissetmenin, bireyde oluşturduğu etki ele alınarak dürüstlükte temel bir husus olduğu dile getirilmektedir.
- DÇD 2021 Temmuz sayısında yer alan “*Resmimin Hikâyesi*” bölümünde “*Astronot Not*” adlı parçada dürüstlük değerine değinilmektedir. İlgili metinde astronot olan kişinin unutkan olduğu bu sebeple hayatını devamlı not alarak geçirdiği anlatılmaktadır. Bir arkadaşıyla buluşma saatinin geldiğini gören astronot,
“*-Unutkan olabilirim, dalgın olabilirim fakat sözümü asla çiğnemem. Söz veririm mutlaka yerine getiririm.*” diyerek dürüstlük değerini vurgulamaktadır.(Evcim, Temmuz 2021, 25).
- DÇD 2021 Ağustos sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Söz, Sorumluluktur*”, “*Önce Güven Ver*” ve “*Verdiğin Sözünü Tut*” adlı parçalarda dürüstlük değerine değinilmektedir.

“*-Ağzımızdan çıkan her sözün bizim için ve karşımızdakiler için bir bağlayıcılığı var. Yani canımızın istediği gibi konuşamayız ve önünü arkasını düşünmeden sözler veremeyiz. Çünkü söz demek sorumluluk demektir.*” (Gülbüz, Ağustos 2021, 2).

“*-Müslüman, elinden ve dilinden hiç kimseye zarar gelmeyen kimsedir. Elimizle nasıl zarar vermiyorsak dilimizle de zarar vermemeliyiz. Bu zarar sadece kötü söz söylememekten*

ibaret değildir. Doğruluğumuz ve güvenilirliğimiz sözlerimizden de anlaşılmalıdır. Çünkü biz “güvenilir” olmasıyla cihana nam salmış olan Peygamber Efendimiz Muhammedü'l- Emin'in ümmetiyiz.” (Gülbüz, Ağustos 2021, 3).

“-Söz vermek sözüne sadık kalmayı gerektirir. Söz verdiğimizde sonuna kadar o sözümüzün arkasında duralım. Verdiğimiz sözleri tutalım. Verdiği sözü yerine getirmek, Müslüman'ın güzel ahlakının en büyük göstergesidir. Ve unutma söz verdiysen tut! Çünkü her insan kendine verilen sözün tutulmasını bekler.” (Gülbüz, Ağustos 2021, 3).

- DÇD 2021 Ağustos sayısında yer alan “*Alabalık İle Kalabalık*” bölümünde “*Söz Mü?*” adlı parçada dürüstlük değerine değinilmektedir. İlgili metinde Alabalık ile yengeç arasında geçen diyalogda verdiği sözü yerine getiren yengecin başından geçenler anlatılmaktadır (Evcim, Ağustos 2021, 8-9).
- DÇD 2021 Ağustos sayısında yer alan “*Nedir Bu?*” bölümünde “*Sadık*” adlı parçada dürüstlük değerine değinilmektedir. Söz konusu parçada sadık kavramı hakkında bilgi verilerek sadık bir kişi olan Hz. Ebu Bekir'den bahsedilmektedir (Evcim, Ağustos 2021, 11).
- DÇD 2021 Ağustos sayısında yer alan “*Mavi*” bölümünde “*Sözler Havada Uçuşmasın*” adlı parçada dürüstlük değerine değinilmektedir. İlgili metinde arkadaşı Selim'in verdiği sözü tutmaması üzerine üzülen Mavi'nin bu durumu ablalarıyla paylaştığı diyaloglar yer almaktadır (Çoban, Ağustos 2021, 11).
- DÇD 2021 Ağustos sayısında yer alan “*Büyüten Ajanda*” bölümünde “*Hicri Yeni Yıl, Tam 1443 Kere*” adlı parçada dürüstlük değerine değinilmektedir. Parçada hicri yeni yılda gerçekleştirmek için bazı hedefler koyulması gerektiği vurgulanırken, ilk olarak doğru sözlü olmayı bir vasıf edinerek işe başlamak gerektiği ifade edilmektedir.

“-Diyorum ki bu sene yani hicri 1443 senesinde hepimiz “sözünün eri” olmak için birbirimize söz verelim. “O söylediyse yapar, o söylediyse doğrudur.” desinler bizim için. Peygamberimizi (s.a.s.) örnek alalım.” (Kardaş, Ağustos 2021, 11).
- DÇD 2021 Ağustos sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünde “*Söz Verme, Verdinse Dönme*” adlı parçada dürüstlük değerine değinilmektedir. İlgili parçada Allâme Nine ile torunu arasında gerçekleşen diyalogda verilen sözün yerine getirilmesinin önemi vurgulanmaktadır (Gülbüz, Ağustos 2021, 34-35).

- DÇD 2021 Ağustos sayısında yer alan “*Harfleri Doğru Sıraya Koy*” başlıklı bölümde aynı renkte yer alan harflerdeki saklı kelimelerin bulunması istenmektedir. İlgili etkinlik dürüstlük değerinin pekişmesini sağlamaktadır (___, Ağustos 2021, 43).
- DÇD 2021 Ekim sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Ne Demek Bu Vefa*” adlı parçada vefa kavramının tanımı yapıldıktan sonra dürüstlük değerine değinilmektedir.
“-Vefa, yapılan iyiliği unutmamaktır... Söz verdiğimizde sözünde durmaktır. Peki vefasız ne demek, dersiniz. İşte bunları yapmayanlara da vefasız denir. Siz siz olun, vefasız biri olmayın sakın!” (Onar, Ekim 2021, 2).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan “*Bulmaca Treni*” bölümünde gizlenmiş cümlelerin bulunması istenmektedir. İlgili bulmacada adalet değeriyle birlikte dürüstlük, yardımseverlik ve sabır gibi değerler de ele alınarak etkinlik yardımı ile pekiştirilmektedir (Sağır, Ekim 2021, 40).
- DÇD 2021 Aralık sayısında yer alan “*Yazı Tahtam*” bölümünde “*Bir Vefa Abidesi Mehmet Akif Ersoy*” başlığı altında dürüstlük değerine değinilmektedir. İlgili metin Mehmet Akif’in beş çocuğu olmasına rağmen evde sekiz çocuk gören Mithat Cemal Bey’in merakını gizlemeyerek sorduğu soruyla başlamaktadır. Ardından Mehmet Akif arkadaşının merakını gidermek için durumu açıklar.
“-Baytar Mektebindeyken bir arkadaşım vardı. Adı Hasan. Hasan ile birbirimize söz vermiştik. Kim daha erken ölürse, sağ kalan vefat eden kişinin çocuklarına bakacaktı. Hasan vefat etti. Bu üç çocuk, Hasan Efendi'nin çocuklarıdır.” (Oğul, Aralık 2021, 15) Arkadaşına verdiği sözü yerine getiren Mehmet Akif örneği ile dürüstlük değerinin önemi vurgulanmaktadır.
- DÇD 2022 Ocak sayısında yer alan “*Alabalık ile Kalabalık*” bölümünde “*Kalabalık’ın Uyku ile İmtihanı*” başlığı altında dürüstlük değerine değinilmektedir. Ala ve Kala arasında gerçekleşen diyalogda “*Sen gerçekten çok iyi bir arkadaşsın. Sözünde hep duruyorsun.*” (Yılmaz, Ocak 2022, 8) ifadesi yer almaktadır.
- DÇD 2022 Nisan sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Orucu Doğru Tuttum, Doğru Konuştum*” ve “*El-Emin*” başlıkları altında dürüstlük değerine

değinishilmektedir. İlk başlıkta Ramazan ve oruç konusu işlenirken dürüstlük değeri ele alınmaktadır.

“Oruç diyor ki: “Güzel konuşmaya her zaman izin var.” Kilitli dudaklarımızdan kötü sözlerin çıkması orucu üzüyor. O zaman oruç tutarken öğreneceğimiz şeylerden birisi de yalanı, kötü davranışları terk etmek. Dosdoğru olmak. Sözümüz, davranışlarımız doğru olunca orucu da doğru tutmuş oluyoruz.” (Efza, Nisan 2022, 3).

“El- Emin” başlığında ise Hz. Peygamber’in karakteristik özelliklerinden bahsedilirken dürüstlük değeri işlenmektedir.

“Sevgili Peygamberimizin “el-Emin” lakabını öğrendim. Daha peygamberlik görevi verilmeden önce, tüm Mekke halkı onu “el-Emin” diye çağırırmış. Bir eşyalarını emanet bıraktıklarında, o eşyalarına bir zarar gelmeyeceğinden eminlermiş. Çok dürüst ve doğru sözlü olduğunu bilirlermiş.” (Efza, Nisan 2022, 3).

- DÇD 2022 Nisan sayısında yer alan “Kırtasiye Dükkânı” bölümünde “Hayat Cetveli” başlıkları altında dürüstlük değeri değinishilmektedir. Ölçüm aracı olan cetvel hakkında bilgi verilirken dürüstlük değeri ele alınmaktadır.

“Cetvelle, doğruluk arasında sizce nasıl bir ilişki vardır?” Öğrenciler birbirlerine baktılar. Salih öğretmen de: “Bakın çocuklar, davranışlarımız da cetvel misali olmalı. Çünkü Yüce Rabbimiz bize Kur’an’da “Doğru söz söyleyin.” diye buyurur. Efendimiz Hz. Muhammed’in (s.a.s.) hayatı da dosdoğrudur. Özü sözü doğru ve ölçülüdür.” diyerek dersi bitirdi.” (Yıldırım, Nisan 2022, 7)

- DÇD 2022 Eylül sayısında yer alan “Bulmaca Treni” bölümünde “Ahilik Nedir?” başlığı altında dürüstlük değeri değinishilmektedir. Ahilik hakkında bilgi verilen ilgili bulmacada ahiliğin özünün dürüstlük üzerine kurulduğundan bahsedilerek, söz konusu değer pekiştirilmektedir (Güner, Eylül 2022, 42).
- DÇD 2022 Aralık sayısında yer alan “Allame Nine” bölümünde “Öfkeyle Değil Tatlı Dille” başlığı altında dürüstlük değeri değinishilmektedir. Ninenin torunları ve arkadaşları ile gruplaşarak yapacakları bir proje ödevinin konu edildiği ilgili metinde; arkadaşların sözlerinde durmayarak buluşmaya gelmemeleri, gelenlerinde sorumluluklarını yerine getirmemeleri konu edilmektedir (Gülbüz, Aralık 2022, 35).

Sonuç olarak, son çocukluk döneminde dürüstlüğün içselleştirilmesi, çocukların sosyal ve kişisel gelişiminde kritik bir rol oynadığı gibi bu değer, sağlıklı ilişkilerin temellerini atarken, çocukların ahlaki değerlerini şekillendirebilmektedir. Dürüstlüğü teşvik eden bir ortam sağlamak, yardımcı kaynaklardan istifadelenmek bu süreci destekleyerek bireyin karakteristik gelişimine önemli ölçüde etki edebilir.

Tablo 4. 7. (devam). 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "öz denetim değeri"ne yer verilme sıklığı

	2022	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	7
				2			2 + 2*	1		1	1	1 + 1*	2	13
Öz Denetim Değerinin Metinlerde Kullanıldığı Anlam	Bir amaca, bir hedefe yönelme hususunda farkındalıkla hareket edilmesi													
	Bireyin inancının gereği olarak eylemlerini kontrol altında tutması													
	Tüketim dahilinde bulunan her şeyin bilinçli kullanımı													
	Otokontrol sahibi kişilik													

*Dolaylı yoldan zikredilen değer sayısını ifade eder.

Öz denetim değeri baz alınarak yirmi dört DÇD taranmış ve on bir dergide otuz dokuz defa işlendiği tespit edilmiştir. Bu bilgiye ek olarak DÇD 2021 Şubat sayısı *“Her İşin Başı Sağlık”*, DÇD 2021 Haziran sayısı *“Çevremiz Bize Emanet”*, DÇD 2021 Aralık sayısı *“İsraf Etmiyorum”*, DÇD 2022 Nisan sayısı *“Her Anın Kıymetini Bil”*, DÇD 2022 Mayıs sayısı *“Hiçbir Canlıyı İncitme”* başlıkları, öz denetim değeri temel alınarak hazırlanmış dergiler olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmada DÇD’de ele alınan öz denetim değerinin doğrudan ve dolaylı bir anlatım ile işlendiği tespit edilmiştir.

“On kök değer” arasında dördüncü sırada yer alan öz denetim değeri, DÇD’nin ilgili sayılarında aşağıda zikredildiği üzere işlenmektedir.

➤ DOĞRUDAN

- DÇD 2021 Ocak sayısında yer alan *“Yavuz Kılavuz”* bölümünde *“Saymakla Bitmez”* başlığı altında öz denetim değerine değinilmektedir. Abiyle kardeşi arasında namazın faydaları üzerine gerçekleşen diyalogda;
“-Namaz kılan insan, kendini kötü söz ve davranışlardan uzak tutmaya çalışır. Bu sebeple sözleri, davranışları güzelleşir.” ifadesi yer almaktadır. Bu bağlamda namazın öz denetim değeri ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.(Gülbüz, Ocak 2021, 5).

- DÇD 2021 Ocak sayısında yer alan “*Büyüten Ajanda*” bölümünde “*Bir Düşün: Benden Neler Olurdu?*” başlığı altında öz denetim değerine değinilmektedir. Konuya televizyonun yaşama dahil olma evresinde geçirdiği merhaleler ele alınarak başlanmaktadır. Ardından televizyon karşısında geçirilen vaktin önemine değinilerek, öz denetim değerine vurgu yapılmaktadır (Kardaş, Ocak 2021, 27).
- DÇD 2021 Şubat sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünün “*Aman Dur Geçme Sayfayı!*”, “*Bazen Sitem Ediyorsun Belki de...*”, “*Diş Fırçamda Beni Özlemiş Midir*” ve “*Emanet Kelimesini Daha Önceden Duymuş Muydun?*” başlıklarında öz denetim değerine değinilmektedir. Kişisel temizlik, beslenme, uyku düzeni ve vakti boşa harcama gibi konulara değinilerek öz denetim değeri ile ilgili bilgi verilmektedir (İnci, Şubat 2021, 2-3)
- DÇD 2021 Şubat sayısında yer alan “*İlmin Öncüleri*” bölümünde “*Hekimbaşı Abdülaziz Efendi*” başlığı altında öz denetim değerine değinilmektedir. Hoca ve öğrencisi arasında gerçekleşen diyalogda söz konusu değere vurgu yapılmaktadır.

“-Nasıl vakit bulabildiniz bunları öğrenmeye?”

“-Gün herkese 24 saat ama iyi kullanırsan bereketi artar, yoksa çarçur olup gider.”

“-Ben de sizin gibi hem tıp ile ilgilenmek hem de musiki öğrenmek istiyorum. Ama sanki hiçbirine yetişemiyorum.”

“-Önce seni meşgul eden işleri bul. Sonra onlardan, seni hedefine götürmeyecek olanlarla ilgilenmekten vazgeç. Başarılı olmak istiyorsan, evet diyeceğin şeyleri de hayır diyeceklerini de bilmen gerekir.” (Kardaş, Şubat 2021 , 36)

- DÇD 2021 Mart sayısında yer alan “*Yavuz Kılavuz*” bölümünün “*İnanıyorum Mutluyum*” başlığı altında öz denetim değerine değinilmektedir. İlgili metinde abi kardeş arasında gerçekleşen diyalogda “*Allah’a iman eden insan*” hakkında bilgi verirken;

“-Allah’ın her zaman kendisini gördüğünü bildiği için yalnızken de başkalarının yanında da hep dürüst ve erdemli davranır.” açıklamasını yapmaktadır. Bu doğrultuda Allah’ın varlığını hissetmenin, bireyde öz denetim mekanizmasının özünü oluşturmasına zemin hazırladığını söyleyebiliriz (Gülbüz, Mart 2021, 5).

- DÇD 2021 Mart sayısında yer alan “*Büyüiten Ajanda*” bölümünün “*Güzel Alışkanlıklar*” başlığı altında öz denetim değerine değinilmektedir. İlgili metinde alışkanlık edinmenin yollarından bahsederken neler yapılabileceğine değinilmektedir. Bu doğrultuda birkaç örnek vererek konu açıklanmaktadır.

“Haftada bir gün sıfır internet günü yapabilirsiniz. Kitaplarınızı, dergilerinizi okumak, odanızı düzenlemek, oyun oynamak, derslerinize çalışmak için bundan iyi fırsat mı olur? Eğer zor gelirse, haftada iki defa, yarım günden başlayabilirsiniz. Her sabah kahvaltıdan önce veya sonra, evin içinde spor etkinlikleri yapabilirsiniz.” (Kardaş, Mart 2021, 26-27)

- DÇD 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünün “*Maaile Ramazan ve Bayram*” başlıkları altında öz denetim değerinden bahsedilmektedir. Ramazan ayının özel bir konuma sahip olmasından dolayı bu ayda öfke kontrolüne daha çok dikkat edilmesi gerektiğine vurgu yapılarak öz denetim değerine değinilmektedir. (Rana, Mayıs 2021, 3)
- DÇD 2021 Mayıs sayısında yer alan “*İlmin Öncüleri*” bölümünün “*İmam-ı Azam Ebu Hanife*” başlığı altında öz denetim değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde Ebu Hanife’nin şüpheli şeylerden uzak durduğu ifade edilerek, öz denetim değerine vurgu yapılmaktadır (Kardaş, Mayıs 2021, 36). Bu doğrultuda Ebu Hanife’nin rol model oluşu ilgili değer bakımından önem ifade etmektedir.
- DÇD 2022 Mart sayısında yer alan “*Alabalık ile Kalabalık*” bölümünde “*Kala Oyunda*” adlı parçada öz denetim değerine değinilmektedir. Söz konusu metinde Kala’nın bir oyun üzerine yoğunlaştığı, bu sebeple yemek yeme yahut uyku gibi günlük rutinlerini terk edecek şekilde bağımlı hale geldiğinden bahsedilmektedir (Yılmaz, Mart 2022, 9). Dolayısıyla otokontrol mekanizmasını devreye sokamayan Kala’nın bu davranışıyla, okura örnek olay sunularak öz denetim değerinin önemi vurgulanmaktadır.
- DÇD 2022 Mart sayısında yer alan “*İlmin Öncüleri*” bölümünde “*Boş İşleri Bırak*” adlı parçada öz denetim değerine değinilmektedir. İlgili metinde, güvercin besleyen İmam Malik’in vaktini nasıl kullandığından bahsedilmektedir. Kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terk etme düsturunu hayatına geçiren İmam Malik, genç yaşta hürmet gösterilen bir alim haline geldiği öz denetim değeriyle bağdaştırılarak işlenmektedir.

“-Genç arkadaşım, bizi ilgilendirmeyen işleri nasıl terk ederiz biliyor musun? Çok basit... Zamanını çok alan bir şeyi düşün. Sonra da bu şeyin sana faydası ve zararlarını düşün. Eğer faydalı ise o işe devam edebilirsin. Zararı çok ise o şeyi hemen bırakmalısın” (Oğul, Mart 2022, 39).

- DÇD 2022 Haziran sayısında yer alan “*Not Defterim*” bölümünde öz denetim değerine değinilmektedir. Söz konusu metinde zamanın verimli kullanılması gerektiği üzerinde durulmaktadır (Zeybek, Haziran 2022, 26).
- DÇD 2022 Haziran sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünde “*Zaman Hırsızlarına Dikkat Et*” adlı parçada öz denetim değerine değinilmektedir. Ödevlerini zamanında yapmayı unutan Ayşe’yi konu edinen ilgili metinde, zamanın iyi planlanarak her şeyin vaktinde yapılması gerektiği üzerinde durulmaktadır (Gürbüz, Haziran 2022, 35).
- DÇD 2022 Temmuz sayısında yer alan “*Harika Yaratılış*” bölümünün “*Bu Yazı Tam Dişinize Göre*” adlı parçada öz denetim değerine değinilmektedir. Diş hekimine giden bir çocuğun yaşadığı tecrübeyi anlatan ilgili metinde, diş hakkında her türlü bilgiyi öğrenmesi konu edilmektedir. Bu bağlamda dişlerimize düzenli bir bakım gerektiğinin önemi vurgulanarak öz denetim değeri ile bağdaştırılmaktadır (Onar, Temmuz 2022, 15).
- DÇD 2022 Eylül sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Zamanını İyi Planla*” adlı parçada öz denetim değerine değinilmektedir. İlgili metinde zamanı verimli kullanmanın öz denetim değeriyle olan ilişkisinden bahsedilirken, söz konusu değer bireyin yaşamında ifade ettiği önemden bahsedilmektedir (Kaya, Eylül 2022, 3). Aynı zamanda bireyin hayatında planlı olmasının hayatını kolaylaştırdığı ifade edilerek öz denetim değerinin yaşam içerisindeki konumu vurgulanmaktadır.
- DÇD 2022 Ekim sayısında yer alan “*Alabalık ile Kalabalık*” bölümünde “*Sağlıklı Besleniyoruz*” adlı parçada öz denetim değerine değinilmektedir. Zararlı atıştırmalıklarla sağlıksız beslenen Ala ve Kala’nın kilo almasının konu edildiği ilgili metinde, farkındalık kazanarak sağlıklı yiyeceklerden sebze ve meyve tüketmeye başlamalarını konu edilmektedir (Yılmaz, Ekim 2022, 9).
- DÇD 2022 Kasım sayısında yer alan “*Çevremiz*” bölümünde “*Ben Kimim*” adlı parçada öz denetim değerine değinilmektedir. Tüm canlıların yaşam

kaynağı olan “su” ilgili metne konu edilmektedir. Parçada “*Ben kirlenirsem, gezdiğim dolaştığım her yer kirlenir. Ben tükenirsem, hayat ve canlılar tükenir. O hâlde sevgili çocuk, hayatı korumak istersen; Suyu koru, Suyu kirletme, Suyu israf etme*”. (Yeksek, Kasım 2022, 25) ibareleri yer almaktadır. Suyun öneminin zikredildiği metinde, öz denetim sahibi bireylerin su kullanımında dikkatli olmaları gerektiği vurgulanmaktadır.

- DÇD 2022 Aralık sayısında yer alan “*Harika Yaratılış*” bölümünde “*Omzumdaki Ağrı*” başlığı altında öz denetim değerine değinilmektedir. Verilen süreyi de aşarak hemen hemen gününün tamamını tablet oynayarak geçiren bir çocuğun tableti bıraktıktan sonra vücudunda deneyimlediği şiddetli omuz ve kol ağrısı konu edilmektedir. Yaşadığı bu olumsuz tecrübe karşısında ders alan çocuk, egzersiz yapma ve tabletle gereğinden fazla vakit geçirmeme kararı almaktadır (Onar, Aralık 2022, 14-15). Bu doğrultuda sağlığı tehlikeye atmamak ve vakti boşa geçirmemek gibi durumlar örnek gösterilerek öz denetim değerine atıfta bulunmaktadır.
- DÇD 2022 Aralık sayısında yer alan “*Çevremiz*” bölümünde “*Gökyüzünü Kim Boyadı?*” başlığı altında öz denetim değerine değinilmektedir. Nazlı ve dedesi arasında gökyüzünün rengi hakkında bir diyalog gerçekleşmektedir. Söz konusu parçada gökyüzünün bazen mavi, bazen gri olması ile ilgili sorular ve cevapları yer alırken, Nazlı’nın dedesi gökyüzünün gri olması hakkında şu cevabı vermektedir. “*Fabrika bacaları, egzoz dumanları, yangınlar ve zehirli gazlar yani sera gazları ile evladım!*” Ardından bu durumun telafi yollarını soran Nazlı’ya dedesi; “*Her şeyden önce biz ve çevremiz tertemiz olmalıyız. Kâğıt israfı yapmayıp, ormanları korumalı. Yakın mesafelere yürüyerek gitmeli. Toplu taşıma araçları kullanmalı. Fabrika bacalarına filtre takılmalı. Ve piknikte kontrolsüz ateş yakmamalıyız benim akıllı kızım.*” diyerek yapılması gerekenleri dile getirmektedir (Yeksek, Aralık 2022, 22-23). Böylece öz denetim değeri sahibi bireylerin özellikleri sıralanarak okura, “nasıl özdenetim sahibi olunur?” cevabı verilmektedir.

➤ DOLAYLI

- DÇD 2021 Ocak sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Allah’ı Niçin Göremiyorum?*” başlığı altında öz denetim değerine değinilmektedir. Parçada yer alan “*Biz, O’nu göremesek de O, bizi hep görür ve iştir.*” (Akyol, Ocak 2021, 2) ifadesi öz denetim değeri ile ilişkilendirilebilir. Çünkü özdenetim

sahibi bir birey Allah'ı görüyormuş gibi hayatın merkezine koyarak davranışlarını ona göre biçimlendirir.

- DÇD 2021 Ocak sayısında yer alan “Nedir Bu?” bölümünde “Söze Atılmak” başlığı altında öz denetim değerine değinilmektedir. Metinde yer alan “Uygun ortam yoksa ve izin alınmamışsa çok da hoş bir şey değildir cancağızım, aman dikkat et! Doğrusu, konuşanları dinleyip sıra sana geldiğinde konuşmaktır.” ifadesi öz denetim değerine vurgu yapmaktadır (Evcim, Ocak 2021, 10). Kontrol mekanizması oluşan bir bireyin yapması gereken davranışlar zikredilirken öz denetim değerine de atıf yapılmaktadır.
- DÇD 2021 Şubat sayısında yer alan “Yavuz Kılavuz” bölümünde “Bismillah” başlığı altında öz denetim değerine değinilmektedir. Abi kardeş arasında gerçekleşen diyalogda;
“-Besmeleyi nasıl çekeriz?” sorusuna karşılık olarak,
“-Yemeğe başlarken, bir araca binerken, kısacası her işimizin başında besmele çekeriz.” cevabı verilmektedir (Gürbüz, Şubat 2021, 4-5). İnancı gereği yapması gereken birtakım ödevler üzerinden öz denetim değerine vurgu yapılmaktadır.
- DÇD 2021 Şubat sayısında yer alan “Yazı Tahtam” bölümünde “Deprem” başlığı altında öz denetim değerine değinilmektedir. Deprem anında panik yapılmaması gerektiği, güvenli bir eşyanın yanına uzanarak hayat üçgeni oluşturulması gerektiği ve bu esnada başımızı korumamız gerektiği üzerinde durulmaktadır (Kızılay, Şubat 2021, 15)
- DÇD 2021 Şubat sayısında yer alan “Büyüyen Ajanda” bölümünde “İlham Alınacak Bir Çalışma Azminin Sahibi Süheyl Ünver” başlığı altında öz denetim değerine değinilmektedir. Süheyl Ünver’in bireyler için rol model oluşu zikredilerek söz konusu değer işlenmiştir. Metnin devamında “1-2-3 Başlıyor” başlığı altında üç ayların geldiği ve ramazan ayı için bir hazırlık niteliği taşıdığı dile getirilmiştir. Bu doğrultuda;
“-Dilimizi güzelleştirmeye gayret edebiliriz. Yani “teşekkür ederim”, “lütfen” gibi kelimeleri daha çok kullanarak... Varsa eğer, argo kelimelerden uzak durarak... Dua etmeyi ihmal etmeyelim.” ifadeleriyle bireylerin yapabilecekleri örnekler sunulmuştur (Kardaş, Şubat 2021, 27).

- DÇD 2021 Nisan sayısında yer alan “Mercek” bölümünün “Duyduk Duymadık Demeyin!!!”, “On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Yardımlaşmaya Davet Ediyor!”, “On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Oruç Tutmaya Davet Ediyor!”, “On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Teravih Namazına Davet Ediyor!”, “On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Sabırlı Olmaya Davet Ediyor!”, “On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Sağlıklı Olmaya Davet Ediyor!” ve “On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Kur’an Okumaya Davet Ediyor!” başlıkları altında öz denetim değerinden bahsedilmektedir. Ramazan ayının sabır ve yardımlaşma ayı olduğuna dikkat çekilerek sorumlulukların farkındalığına vurgu yapılmaktadır (Gülbüz, Nisan 2021, 2-3). Böylece dolaylı yoldan öz denetim sahibi bireylerin özellikleri sıralanmaktadır.
- DÇD 2021 Nisan sayısında yer alan “Yavuz Kılavuz” bölümünün “Manevi Destek” başlığının altında abisine melekler hakkında soru soran kardeşin diyalogu yer almaktadır. Kardeşinin sorusuna cevap veren Yavuz’un ifadeleri öz denetim değerine vurgu yapmaktadır.
 “-Meleklerle inanan kimse; hiçbir zaman yalnız olmadığını bilir. Davranışlarında daha dikkatli olur. Çünkü yazıcı meleklerin (Kiramen Kâtibin) yaptığı her şeyi kaydettiğini bilir.” (Gülbüz, Nisan 2021, 5)
- DÇD 2021 Nisan sayısında yer alan “Haydi Gidelim” bölümünün “Su Köprüleri” başlığı altında öz denetim değerine vurgu yapılmaktadır. Hayati değer taşıyan suyun önemine değinilen ilgili metinde suyu israf etmekten kaçınmanın altı çizilmektedir. Dolaylı olarak öz denetim değerinden bahsedilmektedir (Okkan, Nisan 2021, 12-13).
- DÇD 2021 Haziran sayısında yer alan “Yavuz Kılavuz” bölümünde “Öte Dünya” adlı parçada dolaylı olarak öz denetim değerine değinilmektedir. İlgili metinde abi ile kardeşi arasında ahiret konusu üzerine gerçekleşen diyalogda ahirete iman eden kişinin özelliklerinden bahsedilerek öz denetim değeri vurgulanmaktadır.
 “-Ahirette mutlu olmak isteyenler, Allah’ın emir ve yasaklarını seve seve yerine getirir.”(Gülbüz, Haziran 2021, 5).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Haziran sayısında yer alan “Alabalık ile Kalabalık” bölümünün “Kala Kalakalıyor” başlığı altında öz denetim değerine vurgu yapılmaktadır. İlgili metinde sınavlarına vaktinde çalışmayan

Kala'nın, zamanını boşa harcaması ve değerlendirememesi konu edilmektedir (Yılmaz, Haziran 2022, 8).

- DÇD 2022 Haziran sayısında yer alan “İlmin Öncüleri” bölümünde “Çevir Başını Göğe Bak” adlı parçada öz denetim değerine değinilmektedir. Taceddin ve Hocası Çemşid arasında geçen diyalogda güneşin zamanı simgelediği ve zaman içerisinde devamlı faaliyet halinde olduğu ifade edilmektedir. Buradan bir bağlantı kuran Taceddin “O hâlde, gökyüzündeki cisimlerin hiç durmadığı gibi, insan da hiç durmadan çalışarak ilerlemelidir.” (Oğul, Haziran 2022, 39) diyerek zamanın boşa geçirilmemesi gerektiğini vurgulayarak ilgili değere atıfta bulunmaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Kasım sayısında yer alan “Hayvanlar Alemi” bölümünün “Palyaço Balığı” başlığı altında öz denetim değerine vurgu yapılmaktadır. İlgili metinde palyaço balıkları hakkında bilgi verilirken nesillerinin tükenmekte olduğu belirtilmektedir. Bu durumun sebebi ise, okyanuslarda artan kirlilik olarak belirtilmektedir (Aydemir, Kasım 2022, 25). Dolayısıyla öz denetim sahibi bireylerin çevreyi temiz tutmaları gerektiği üzerinde durularak ilgili değere vurgu yapılmaktadır.

Yapılan inceleme neticesinde öz denetim değerinin okura sunulurken çoğunlukla örnek olay incelemesi ve düz anlatım yöntemi tercih edilerek işlendiği tespit edilmiştir. Bu bilgiye ek olarak ilgili dergilerde zamanın, sağlığın ve tüketim dahilinde bulunan her şeyin bilinçli kullanımından bahsederken özdenetim değerinden faydalanıldığı, kişisel bakım hususunda da otokontrol sahibi olunması, dolayısıyla öz denetim mekanizması ile hareket edilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bir amaca, bir hedefe yönelme hususunda farkındalıkla hareket edilmesi ve bireyin inancının gereği olarak eylemlerini kontrol altında tutması anlamında öz denetim değerinden faydalanıldığı tespit edilmiştir.

Öz denetim, bireyin duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını kontrol etme yeteneğidir. Dolayısıyla çocukluk döneminde bu yeteneğin gelişimi, bireyin ilerleyen yaşlarında başarı ve mutluluk açısından kritik bir rol oynar. Son çocukluk dönemi, çocukların sosyal becerilerinin, duygusal zekâlarının ve özdenetimlerinin önemli ölçüde geliştiği bir dönemdir. Bu dönemde, çocuklar genellikle daha karmaşık sosyal durumlarla başa çıkmaya, hedeflerine ulaşmak

için çaba göstermeye ve duygusal tepkilerini düzenlemeye başlarlar. Öz denetim, aynı zamanda gelecekteki planlama, sabırlı olma ve zamanı verimli kullanma gibi becerileri de kapsadığı için bu süreçte, ebeveynlerin ve öğretmenlerin çocuklara örnek olmaları ve destekleyici bir ortam sağlamaları çok önemlidir. Oyunlar ve grup etkinlikleri gibi sosyal aktiviteler, çocukların özdenetim becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Ayrıca, çocuklara kendi duygularını ifade etme ve çözüm bulma fırsatları verilerek, özdenetimleri pekiştirebilir. Öz denetim gelişimi, ilerideki ilişkilerde ve kariyer hayatında da etkili olacağından, bu dönemde sağlanan destek büyük önem taşımaktadır.

4.1.5 Sabır Değeri

Tablo 4. 8. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "sabır değeri"ne yer verilme sıklığı

Sabır Değerinin Temel Alındığı Dergiler	DÇD 2021 Nisan Sayısı <i>"Hoş Geldin Ramazan"</i>													TOPLAM
Sabır Değerinin Yıllara Göre Dağılımı	2021	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	6
		2	1		3	3				1	1			11
	2022	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	3
		1								1		1*		3
Sabır Değerinin Metinlerde Kullanıldığı Anlam	Bireyin zorluk ve sıkıntı anında aşırı tepki göstermeden dirençli olması													
	Öfke kontrolü sağlaması													
	Azimli olmak													

*Dolaylı yoldan zikredilen değer sayısını ifade eder

2021-2022 yılları arasında yayınlanan yirmi dört DÇD'nin incelenmesi sonucunda beşinci sırada yer alan sabır değerinin dokuz dergide on üç defa

zikredildiği tespit edilmiştir. Bu bilgilere ek olarak DÇD 2021 Nisan sayısı “*Hoş Geldin Ramazan*” başlığı ile sabır değerini işleyen temel bir dergi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Doğrudan ve dolaylı anlatımın tercih edildiği sabır değeri, söz konusu derginin ilgili sayılarında aşağıda zikredildiği üzere işlenmektedir.

➤ DOĞRUDAN

- DÇD 2021 Ocak sayısında yer alan “*Mavi*” bölümünün “*Teleskop*” adlı parçasında sabırlı bir şekilde çalışmasından dolayı kardeşini tebrik eden bir ablanın ifadeleri yer almaktadır (Çoban, Ocak 2021, 20).
- DÇD 2021 Ocak sayısında yer alan “*Sizden Gelenler*” bölümünde “*Hazfızlığım*” adlı şiirde hafızlığın sabır gerektiren bir uygulama olduğundan bahsedilmektedir. İlgili şiirde sabır sayesinde hafızlık mertebesine erişilebildiği işlenerek okuyuculara her işin anahtarının sabır olduğu gösterilmektedir (Arslantaş, Ocak 2011, 48).
- DÇD 2021 Şubat sayısında “*Hokka*” bölümünde yer alan “*Cesur Güvercin*” adlı parçada sabır değerine değinilmektedir. İlgili metinde bir güvercin ve leyleğin arasındaki dostane ilişkisi dile getirilirken olayların akabinde güvercinin;
“*-Geliyorum leylek kardeş, sabırlı ol ve bekle!*” (Kaş, Şubat 2021, 7) cümlesi dikkat çekmektedir.
- DÇD 2021 Nisan sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünün “*Duyduk Duymadık Demeyin!!!*”, “*On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Oruç Tutmaya Davet Ediyor!*” ve “*On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Sabırlı Olmaya Davet Ediyor!*” başlıkları altında sabır değerinden bahsedilmektedir. Ramazan ayının sabır ayı olduğuna dikkat çekilerek ilgili değere vurgu yapılmaktadır (Gürbüz, Nisan 2021, 2-3).
- DÇD 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünün “*Maaile Ramazan ve Bayram*” başlıkları altında sabır değerinden bahsedilmektedir. Ramazan ayının özel bir konuma sahip olmasından dolayı bu ayda öfke kontrolüne daha çok dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Rana, Mayıs 2021, 3).
- DÇD 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Yazı Tahtam*” bölümünün “*Anteni Kısa Olan Karınca*” başlığı altında sabır değerinden bahsedilmektedir. İlgili

parçada antenlerinden biri kısa olan bir karıncanın hikayesi anlatılmaktadır. Karınca, anteni kısa olduğu çevresindekilerle iletişim kurmakta güçlük çekmekte, bu sebeple üzülmemektedir. Babasının desteğiyle işaret dili öğrenen minik karınca artık arkadaşlarıyla ve ailesiyle iletişim kurabilmenin mutluluğunu yaşarken, zorluk ve sıkıntı durumunda sabredilmesi gerektiğini vurgulayarak sabır değerinin önemini ifade etmektedir (Koca, Mayıs 2021, 15).

- DÇD 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünün “*Bayram Sevinci*” başlığı altında sabır değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde nine, oruç tutarak sabretmelerinden dolayı torunlarını tebrik etmektedir. Bu doğrultuda sabır değerine vurgu yapılmaktadır (Gürbüz, Mayıs 2021, 34).
- DÇD 2021 Eylül sayısında yer alan “*İlmin Öncüleri*” bölümünde “*Yesârî Mehmed Esad*” adlı parçada sabır değerine değinilmektedir. Söz konusu metinde Yesârî Mehmed Esad Efendi’nin sağ eli felçli ve sol eli çolak olmasına rağmen hat sanatına merak sarması anlatılmaktadır. Engeli yüzünden öğrenciliğe kabul görmeyen Mehmed Esad Efendi, başka bir hocadan kabul görerek amacına ulaşmak için başarı merdivenlerini tırmanmaya başlamaktadır. Birkaç yıl sonra icazetini alan Yesari, hoca kategorisine yükselerek öğrenci yetiştirmeye başlamıştır (Kardaş, 2021 Eylül 2021- 36-37) Söz konusu parçada engellerin olabileceği, ancak bu durumun hedefleri gerçekleştirmede olumsuz bir etken olmadığı gözler önüne serilmektedir. Örnek olay üzerinden sabır ve sorumluluk değeri işlenerek, ilgili değerlerin önemi ifade edilmektedir.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan “*Bulmaca Treni*” bölümünde gizlenmiş cümlelerin bulunması istenmektedir. İlgili bulmacada adalet değeriyle birlikte dürüstlük, yardımseverlik ve sabır gibi değerler de ele alınarak etkinlik yardımı ile pekiştirilmektedir (Sağır, Ekim 2021, 40).
- DÇD 2022 Ocak sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünde “*Afiyet İsteriz*” adlı parçada sabır değerine değinilmektedir. İlgili parçada Allame Nine ve torunları arasında gerçekleşen diyalogda dua konusu ile ilgili ifadeler yer almaktadır. (Gürbüz, Ocak 2022, 34-35). Dua üzerinden işlenen konuda sabır değeri öne çıkarılarak, ilgili değere vurgu yapılmaktadır.
- DÇD 2022 Eylül sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Hemen Pes Etme*” adlı parçada sabır değerine değinilmektedir. İlgili metinde eğitim öğretim

döneminde yaşanan zorlukların sabırla üstesinden gelinmesi ve hemen pes edilmemesi gerektiği üzerinde durulmaktadır (Kaya, Eylül 2022, 2). Azim ve sabrın ilim öğrenmede anahtar bir niteliğe sahip olduğu ifade edilerek ilgili değere vurgu yapılmaktadır.

➤ DOLAYLI

- DÇD 2022 Kasım sayısında yer alan “*Bir Sorum Var*” bölümünde “*Zeytine Kulak Verelim*” adlı parçada sabır değerine değinilmektedir. Toprağa atılan her bir tohumun çeşitli aşamalar geçerek sabırla olgunlaşmasının konu edildiği ilgili metinde tıpkı tohum gibi her şeyin sabırla kemale ermesi işlenmektedir (, Kasım 2022, 5).

Yirmi dört DÇD’nin taranması neticesinde sabır değerinin, örnek olay incelemesi ve düz anlatım yöntemi temel alınarak hazırlandığı tespit edilmiştir.

Son çocukluk döneminde sabır, çocukların öğrenmesi gereken değerlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sabır, sadece bekleme gücü olarak ifade edilmeyip, aynı zamanda zorluklarla başa çıkabilme yetisi ve başkalarına karşı anlayış geliştirme kapasitesidir. Bu nedenle, sabrı teşvik eden bir ortam sağlamak, çocukların bu önemli değeri içselleştirmeleri için gereklidir.

4.1.6 Saygı Değeri

Tablo 4. 9. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD’nde "saygı değeri"ne yer verilme sıklığı

Saygı Değerinin Temel Alındığı Dergiler	Hiçbir dergiye konu olmamıştır.													TOPLAM
Saygı Değerinin Yıllara Göre Dağılımı	2021	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	9
		2 + 1*		1*	1*	1	1				1*			8

Tablo 4. 10. (devam). 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "saygı değeri"ne yer verilme sıklığı

	2022	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	2
								1		1				2
Saygı Değerinin Metinlerde Kullanıldığı Anlam	Bir şeylere karşı hürmet gösterme													
	Rahatsız etmekten çekinme													

*Dolaylı yoldan zikredilen değer sayısını ifade eder.

Milli Eğitim Bakanlığı Öğretim Programı'na göre “on kök değer” içerisinde yer alan adalet değeri yirmi dört DÇD'nin taranması sonucu, toplamda sekiz dergide on defa zikredilerek ele alınmıştır. 2022 yılı DÇD dergilerinde ilgili değer konu edilmemiştir.

Bu bağlamda saygı değeri, doğrudan ve dolaylı bir anlatım tercih edilerek DÇD'nin ilgili sayılarında aşağıda zikredildiği üzere işlenmektedir.

➤ DOĞRUDAN

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ocak sayısında yer alan “*Alabalık ile Kalabalık*” bölümünün “*Kala'nın Derdi*” başlığı altında saygı değerine değinilmektedir. Ala ve Kala arasında gerçekleşen diyalogda;
“-Dostum Kalabalık, hiç öyle şey olur mu? Güldürdüğün, kolaylaştırdığın, sevindirdiğin kadar sevilirsin, saygıdeğer olursun.” ifadesi yer almaktadır (Evcim – Evcim Yılmaz, Ocak 2021, 9).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Nedir Bu?*” bölümünün “*Ağırlamak*” başlığı altında saygı değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde kavram açıklanırken verilen dede ve torun örneği söz konusu değere vurgu yapmaktadır. Parçada geçen “*Deden misafirlğe geldiğinde ayağına terlik getirip, sırtına bir yastık koyup...*” ifadesi misafire karşı gösterilen sevgi ve saygının bir ifadesidir (Evcim, Mayıs 2021, 10).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Haziran sayısında yer alan “*Haydi Gidelim*” bölümünün “*Darulaceze*” başlığı altında saygı değerinden bahsedilmektedir.

İlgili metinde düşkünler evi hakkında bilgi verilerek zor durumda kalmış olan muhtaç insanlara yardım edildiğinden bahsedilmektedir. Bu hususta Peygamber Efendimizin bir hadis-i şerifi dile getirilerek saygı değerine vurgu yapılmaktadır.

“-Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir.”(Oklan, Haziran 2021, 12).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Temmuz sayısında yer alan *“Kırtasiye Dükkânı”* bölümünde *“Kurşun Kalem ile Kalemıraş”* başlığı altında saygı değerine değinilmektedir. Bu bağlamda Betül’ün ablası saygı değerinin bu ilişkide ki önemini ifade ederek bu benzerliği şu sözlerle anlatmaktadır. *“İnsanlar da birbirlerini tamamlayacağı yerde, bazen en ufak bir şeyden birbirini kırıyor. Birbirini kırmaya ne gerek var. Saygı ve sevgi ile yardımlaşmak gerek...”* (Yıldırım, Temmuz 2022, 7).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Eylül sayısında yer alan *“Çevremiz”* bölümünde *“Bu Dünya Hepimizin”* başlığı altında saygı değerine değinilmektedir. İlgili parçada dünya üzerinde yaşayan her canlının kendine ait bir yaşam alanının olduğu ve birbirlerini etkileyecek şekilde bir bütünün parçasını teşkil ettiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda ortak alanı paylaşan her bir canlının birbirinin alanına saygı ve sevgi duymasıyla bütünlüğün sağlanabileceği vurgulanmaktadır (Yeksek, Eylül 2022, 23).

➤ DOLAYLI

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ocak sayısında yer alan *“Nedir Bu?”* bölümünde *“Söze Atılmak”* ve *“Saygıdeğer”* başlığı altında saygı değerine değinilmektedir. Kavramın tanımı yapılırken dolaylı olarak saygı değerine de vurgu yapılmaktadır (Evcim, Ocak 2021, 10-11).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mart sayısında yer alan *“Yavuz Kılavuz”* bölümünün *“İnanıyorum Mutluyum”* başlığı altında saygı değerine değinilmektedir. İlgili metinde abi kardeş arasında gerçekleşen diyalogda *“Allah’a iman eden insan”* hakkında bilgi verirken; *“-Kimseye zarar vermez.”* açıklamasını yapmaktadır (Gürbüz, Mart 2021, 5).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Nisan sayısında yer alan *“Salıncak”* bölümünün *“Kayıp Olan Ne?”* başlığı altında saygı değerine değinilmektedir. Arkadaşlarıyla aynı dili konuşmasa bile onlarla sohbet etmesinde ve

arkadaşlık kurmasında sıkıntı olmadığını dile getiren çocuk, dolaylı olarak saygı değerine vurgu yapmaktadır (Yusuf, Nisan 2021, 39).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Vefanın Büyüğü*” adlı parçasında dolaylı olarak saygı değerine değinilmektedir. Allah-u Teala’ya ve Peygamber Efendimize karşı gösterilecek sevgi ve saygının, vefanın kilit noktası olduğundan bahsedilirken dolaylı olarak saygı değerine vurgu yapılmaktadır (Onar, Ekim 2021, 3).

Yapılan incelemeler sonucunda ilgili parçalarda çoğunlukla örnek olay incelemesi yapıldığı, bir şeylere karşı hürmet gösterme, rahatsız etmekten çekinme gibi anlamlarda kullanıldığı tespit edilmiştir.

Son çocukluk dönemi, çocukların hem bireysel olarak hem de sosyal bağlamda önemli bir gelişim sürecinden geçtiği, hayatlarının birçok yönünü şekillendiren bir dönemdir. Bu merhale başkalarına saygı göstermenin temeli olarak kabul edilir. Dolayısıyla saygı değeri, her canlının kendine münhasır değerleri olduğunu kabul ederek onun alanına girmemek şeklinde ifade edilebilir. Söz konusu değeri geliştirmek ve bireyleşme noktasında kişilere yol göstermek için empati kurma, model gösterme yahut olumlu pekiştireçler gibi çocuğun gelişimine katkı sağlayacak materyallerin sunumu saygı değerinin gelişimi için katkı sağlayabilir.

4.1.7 Sevgi Değeri

Tablo 4. 11. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD’nde "sevgi değeri"ne yer verilme sıklığı

Sevgi Değerinin Temel Alındığı Dergiler	DÇD 2021 Ocak Sayısı “Allah’ım Seni ve Yarattıklarını Çok Seviyoruz”													TOPLAM
	DÇD 2022 Ekim Sayısı “Seni Çok Seviyorum Canım Peygamberim”													
Sevgi Değerinin Yıllara Göre Dağılımı	2021	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	8
		1 + 1*	3 + 1*	1	3 + 1*	6				1 + 1*	1 + 2*	2 + 1*		25

Tablo 4. 12. (devam). 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "sevgi değeri"ne yer verilme sıklığı

	2022	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	7
		1		2	3			2	2	1		1		12
Sevgi Değerinin Metinlerde Kullanıldığı Anlam	Kimseye veya bir şeye karşı yakınlık göstermeye iten duygu													
	Acısını yahut üzüntüsünü paylaşma													
	Hürmet gösterip değer verme													
	Vefa													

*Dolaylı yoldan zikredilen değer sayısını ifade eder.

Sevgi değeri baz alınarak yirmi dört DÇD taranmış ve on beş dergide otuz yedi defa işlendiği tespit edilmiştir. Bu bilgiye ek olarak DÇD 2021 Ocak sayısı “Allah’ım Seni ve Yarattıklarını Çok Seviyoruz” ve DÇD 2022 Ekim sayısı “Seni Çok Seviyorum Canım Peygamberim” başlıkları ile sevgi değerini temel olarak hazırlandıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Dolaylı ve doğrudan anlatımın tercih edildiği sevgi değeri, söz konusu derginin ilgili sayılarında aşağıda zikredildiği üzere işlenmektedir.

➤ DOĞRUDAN

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ocak sayısında yer alan “Allame Nine”nin diyaloglarının yer aldığı “Allah’ım Seni Çok Seviyoruz” adlı metinde sevgi değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde Allame Nine ve üç çocuk(torun) arasında geçen diyalogda sevgi değerine vurgu yapılmaktadır.

“- Allah bizi çok sevdiği için...”

“-Eğer Allah bize akıl nimetini vermemiş olsa, biz Allah’ın bize olan sevgisini de anlayamazdık.”

“-Allah bizi seviyor değil mi nineciğim?”

“-Ben de Allah’ı çok seviyorum. Büyüdükçe O’nun da bizi ne kadar çok sevdiğini anlıyorum.” ifadeleri yer almaktadır (Gülbüz, Ocak 2021, 34-35).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Şubat sayısında yer alan “*Hokka*” bölümünün “*Cesur Güvercin*” adlı parçasında sevgi değerine değinilmektedir. İlgili metinde bir güvercin ve leyleğin arasındaki dostane ilişkisi dile getirilirken, sevgi değerine de vurgu yapılmaktadır (Kaş, Şubat 2021, 7).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Şubat sayısında yer alan “*Sizden Gelenler*” bölümünde “*Çünkü O Bir Peygamberdi*” ve “*Ya Resulallah*” adlı şiirlerde Peygamber Efendimiz’le ilgili olarak sevgi değerine değinilmektedir (Türcan, Şubat 2021, 48; Akyüz, Şubat 2021,48).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mart sayısında yer alan “*Yavuz Kılavuz*” bölümünün “*İnanıyorum Mutluyum*” başlığı altında sevgi değerine değinilmektedir. Söz konusu metinde abi kardeş arasında gerçekleşen diyalogda “*Allah’a iman eden insan*” hakkında bilgi verirken; “*-Allah’ı sever ve O’nun da kendisini sevdiğini bilir.*” “*-Bütün varlıkları ve tüm kâinatı Allah’ın yarattığını bildiği için onlara hep sevgi ve merhametle yaklaşır.*” açıklamasını yapmaktadır (Gürbüz, Mart 2021, 5).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Nisan sayısında yer alan “*Yazı Tahtam*” bölümünün “*Paylaşmak Çok Güzel*” başlığı altında sevgi değerine vurgu yapılmaktadır. İki arkadaş arasında gerçekleşen diyalogda; oyuncağı kırılan Yeşim’in üzülmesine dayanamayan Ayşe’nin, oyuncağını arkadaşıyla paylaşması ele alınmaktadır. Bu doğrultuda sevgi değerinden dolaylı olarak bahsedilmektedir (Uçurum, Nisan 2021, 15).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Nisan sayısında yer alan “*Sizden Gelenler*” bölümünde yer alan “*Güzel Allah’ım*” ve “*Annem*” başlıklı şiirlerde sevgi değerinin önemi ifade edilmektedir (Toprak, Nisan 2021, 48;İpek, Nisan 2021, 48)
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünün “*Maaile Ramazan ve Bayram*” başlıkları altında sevgi değerinden bahsedilmektedir. Ayların sultanının ramazan ayı olduğuna, ailelerin sultanının ise Peygamber Efendimizin ailesi olduğuna dikkat çekilerek, Hz. Peygamberin kızı Fatıma’ya duyduğu sevgiye vurgu yapılmaktadır (Rana, Mayıs 2021, 2).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Nedir Bu?*” bölümünün “*Ağırlamak*” başlığı altında sevgi değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde kavram açıklanırken verilen dede ve torun örneği söz konusu değere vurgu yapmaktadır. Parçada geçen “*Deden misafirliğe geldiğinde ayağına terlik getirip, sırtına bir yastık koyup...*” ifadesi misafire karşı gösterilen sevgi ve saygının bir ifadesidir (Evcim, Mayıs 2021, 10).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Meyvelerin Dünyası*” bölümünün “*Can Dostum Çilek*” başlığı altında sevgi değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde çileğin güneşe duyduğu sevgiden bahsedilerek sevgi değerine vurgu yapılmaktadır (Güvensoy, Mayıs 2021, 23).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Resmimin Hikâyesi*” bölümünün “*Bay Bakkal Baykuş*” başlıkları altında sevgi değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde bakkallık yapan bir baykuşun hikâyesi anlatılırken yaptığı işi ne kadar sevdiği ifade edilerek sevgi değerine vurgu yapılmaktadır (Evcim, Mayıs 2021, 24-25).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünün “*Bayram Sevinci*” başlığı altında sevgi değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde nine, Kur’an-ı Kerim okuyan torunlarını övmektedir. Torunların Kur’an-ı Kerim’e duyduğu sevgiden dolayı istekli bir şekilde okumaları ifade edilerek sevgi değerine vurgu yapılmaktadır (Gürbüz, Mayıs 2021, 34).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Sizden Gelenler*” bölümünde yer alan Fatma Zeren Gönül’ün kaleme aldığı “*Üç Aylar*” adlı şiir üç aylara karşı duyulan sevgiyi dile getirmektedir. Bu bağlamda ilgili şiir ile sevgi değerine vurgu yapılmaktadır (Gönül, Mayıs 2021, 48).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Eylül sayısında yer alan “*Yazı Tahtam*” bölümünde “*Yediler “Yağmur, Kar, Rüzgâr” Oyunu Oynuyor*” adlı parçada sevgi değerine değinilmektedir. İlgili metinde Mehmet’in gidecek olmasından dolayı derin üzüntü duyan arkadaşlarının, Mehmet’le son kez oynadıkları oyun macerası anlatılmaktadır. Dostluk ve sevgi değerinin işlendiği parçada birbirlerine gönülden bağlı arkadaşların ve Mehmet’in son anlarını birlikte geçirmeleri, sevgilerini paylaşmaları ifade edilmektedir.

“-Arkadaşları, Mehmet’i çok seviyorlardı ve ondan ayrılacakları için çok üzgündü” (Muratoğlu, Eylül 2021, 14).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan *“Mercek”* bölümünde *“Ne Demek Bu Vefa”* adlı parçada vefa kavramının tanımı yapıldıktan sonra sevgi değerine değinilmektedir.

“-Vefa, yapılan iyiliği unutmamaktır. Bize emeği geçen kişilere bağlılığımızı, sevgimizi sürdürmektir...” (Onar, Ekim 2021, 2).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan *“Mavi”* bölümünde *“Öğretmenim Canım Benim”* adlı parçada sevgi değerine değinilmektedir. Arkadaşlarıyla birlikte eski öğretmenini ziyarete gitmeye hazırlanan abla Gülce, kardeşleriyle sohbet ederken öğretmenini çok sevdiğini söylemektedir. Ardından kardeşlerde öğretmenlerini sevdiklerini söyleyerek sevgi değerinin önemini ifade etmektedir (Çoban, Ekim 2021, 21).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Kasım sayısında yer alan *“Hokka”* bölümünde *“Öğretmenime Mektup Öğretmenim, Sizi Çok Seviyorum”* adlı parçada öğretmen öğrencilerinden sevdikleri bir kişiye mektup yazmalarını istemektedir. Öğretmenine mektup yazmayı tercih eden öğrenci, ilgili metinde öncelikle çevresindeki kişilere göre sevgi kelimesinin anlamını incelemektedir. Ardından sevgi değerini kendine göre tanımlayan öğrenci öğretmenini çok sevdiğini ifade ederek mektubunu tamamlarken, söz konusu parça sevgi değerini ele almaktadır.

“-Öğretmenim, sevgi hakkında benim ne düşündüğüme gelince... Bence sevmek, insanın sevdiği kişiye sevdiğini söylemesidir. Sevgili öğretmenim, ben sizi çok seviyorum!” (Koca, Kasım 2021, 6-7).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Kasım sayısında yer alan *“Büyüten Ajanda”* bölümünde *“Ömür Boyu Süren, Ömür Boyu Sevdiren Meslek”* adlı parçada öğretmen kavramının tanımı yapıldıktan sonra, yıllar geçtikten sonra bile unutulmayacak, sevgiyle hatırlanan kişiler olduğu ifade edilerek sevgi değeri ele alınmaktadır (Kardaş, Kasım 2021, 27).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Ocak sayısında yer alan *“Çevremiz”* bölümünde *“Ağaç ve Orman”* başlığı altında sevgi değerine değinilmektedir. İlgili metinde ağaçlar ve ormanlar hakkında bilgi verilirken insanların dikkat etmesi gereken birtakım hususlar dile getirilmektedir (Yeksek, Ocak 2022, 23).

İnsanların ağaçlara ve ormanlara beslediği sevginin nişanesi olarak onları koruması ve ormanların yeniden oluşmasına zemin hazırlayacak faaliyetlerde bulunması hususu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla sevgi değerinin etkileşiminden faydalanılarak konu işlenmektedir.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Mart sayısında yer alan “*Zahid’in Mutluluk Defteri*” bölümünde “*Okuldan Dönünce*” ve “*Aysel Teyze*” başlıkları altında sevgi değerine değinilmektedir. Söz konusu metinlerin ilkinde Zahid’in evde baktığı kedisi ve köpeğine karşı beslediği sevgi değerinden bahsedilmektedir (Çoban, Mart 2022, 20). İkinci metinde ise Zahid’in komşusu Aysel Teyze hakkındaki düşüncelerini dile getirmesiyle birlikte ona karşı duyduğu sevgi işlenmektedir (Çoban, Mart 2022, 21).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Nisan sayısında yer alan “*Zahid’in Mutluluk Defteri*” bölümünde “*Kara Tavuğun Sınıfta İşi Ne?*” başlığı altında sevgi değerine değinilmektedir. Söz konusu metinde Zahid’in sınıfına giren kara bir tavukla yaşadığı macera anlatılmaktadır. Zahid’in tavukla arasında geçen diyalogda tavuğa karşı beslediği sevgi değerinden bahsedilmektedir (Çoban, Nisan 2022, 20-21).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Nisan sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Mutluluk Çağına Yolculuk*” ve “*Hayvanların Dilini Bile Biri Var Mıdır?*” başlığı altında sevgi değerine değinilmektedir. İlgili metinlerin her ikisinde de hayvan haklarının korunması ve sevgi nazarıyla yaklaşılması gerektiği vurgulanmaktadır (Neva, Mayıs 2022, 3).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Temmuz sayısında yer alan “*Kırtasiye Dükkanı*” bölümünde “*Kurşun Kalem ile Kalemтіраш*” başlığı altında sevgi değerine değinilmektedir. Betül ve ablası arasında geçen diyalogda kalem ve kalemтіраш arasındaki ilişki üzerinde durulmaktadır. Betül’ün ablası, bu benzerliğin insanlar arasında da olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda Betül’ün ablası sevgi değerinin bu ilişkide ki önemini ifade ederek bu benzerliği şu sözlerle ifade etmektedir. “*İnsanlar da birbirlerini tamamlayacağı yerde, bazen en ufak bir şeyden birbirini kırıyor. Birbirini kırmaya ne gerek var. Saygı ve sevgi ile yardımlaşmak gerek...*” (Yıldırım, Temmuz 2022, 7).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Temmuz sayısında yer alan “*Zahid’in Mutluluk Defteri*” bölümünde “*Kurtarma Operasyonu*” başlığı altında sevgi değerine değinilmektedir. İlgili metinde arabanın kaportasına sıkışmış ve sıcaktan dolayı bunalmış olan bir kedinin etraftaki insanların sevgisiyle kurtarılma çabası işlenmektedir. Çevredeki insanların yardımı, merhameti ve sevgisiyle bulunduğu yerden kurtarılan kedinin hikâyesi anlatılmaktadır (Çoban, Temmuz 2022, 21).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Ağustos sayısında yer alan “*Çevremiz*” bölümünde “*Sevgi*” başlığı altında sevgi değerine değinilmektedir. Sevgi adında bir çocuğun babaannesiyile arasında geçen diyalogda, torununa yaratılan her şeye karşı sevgi duyması gerektiğini ifade eden babaanne; ancak bu şekilde “*iyi bir insan*” olabileceğini vurgulamaktadır (Yeksek, Ağustos 2022, 22- 23).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Ağustos sayısında yer alan “*Çevremiz*” bölümünde “*Sevgi*” başlığı altında sevgi değerine değinilmektedir. Hz. Peygamberin torunları ile arasındaki sevginin konu edildiği ilgili parçada, bu sevgi sebebiyle Hz. Hasan ve Hüseyin’in dedelerini örnek aldıkları ifade edilmektedir (Demir, Ağustos 2022, 26).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Eylül sayısında yer alan “*Çevremiz*” bölümünde “*Bu Dünya Hepimizin*” başlığı altında sevgi değerine değinilmektedir. İlgili parçada dünya üzerinde yaşayan her canlının kendine ait bir yaşam alanının olduğu ve birbirlerini etkileyecek şekilde bir bütünün parçasını teşkil ettiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda ortak alanı paylaşan her bir canlının birbirinin alanına saygı ve sevgi duymasıyla bütünlüğün sağlanabileceği vurgulanmaktadır (Yeksek, Eylül 2022, 23).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Kasım sayısında yer alan “*Zahid’in Mutluluk Defteri*” bölümünün “*Adı Ne Olsun?*” başlığı altında sevgi değerinden bahsedilmektedir. Zahid’in yavru bir kediye karşı beslediği sevginin konu edildiği ilgili parçada, Zahid’in kediye isim koyma telaşesi de anlatılmaktadır (Çoban, Kasım 2022, 20).

DOLAYLI

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ocak sayısında yer alan “*Mavi*” bölümünün “*Teleskop*” başlığı altında sevgi değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde

ablanın kardeşlerine yardım etmesi ve “*Canlarım benim*”, şeklinde hitap etmesi dolaylı olarak sevgi değerine vurgu yapmaktadır (Çoban, Ocak 2021, 20).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Şubat sayısında yer alan “*O Piti Piti Bilim Sepeti*” bölümünde “*Kadife’nin Evi*” adlı parçada sevgi değerine değinilmektedir. Söz konusu metinde Karagöz ve Hacivat arasında gerçekleşen diyalogda Hacivat’ın mahallenin kedisi Kadife’ye soğuktan üşümemesi için yaptığı ev dikkat çekmektedir (Evcim, Şubat 2021, 18).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Nisan sayısında yer alan “*Salıncak*” bölümünün “*Kayıp Olan Ne?*” başlığı altında sevgi değerine değinilmektedir. İlgili metinde bir kız çocuğunun okulda başka ülkelerden gelen öğrencilerle kurduğu arkadaşlık ilişkisi anlatılmaktadır. Arkadaşlarıyla kaynaştığını, sohbetler ettiğini ve aynı dili konuşmasa bile onlarla arkadaşlık kurarken sıkıntı çekmediğini dile getiren çocuk, dolaylı olarak sevgi değerine vurgu yapmaktadır (Yusuf, Nisan 2021, 39).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Eylül sayısında yer alan “*Mavi*” bölümünde “*Rengârenk Hediyeler*” adlı parçada sevgi değerine değinilmektedir. İlgili metinde ablanın kardeşlerine aldığı hediyelerden bahsedilmektedir. Hediyelere çok sevinen kardeşler ablalarına büyük bir mutlulukla teşekkür etmektedir. Kardeşlerini düşünen abla hediyeleşerek sevgisini göstermektedir (Çoban, Eylül 2021, 20-21).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Kimlere Vefa Gösterelim?*” adlı parçada dolaylı olarak sevgi değerine değinilmektedir. İlgili metinde vefanın tüm canlılara gösterilmesi gerektiği vurgulanırken, bununla birlikte her türlü varlığın Allah’ın birer emaneti olduğu ifade edilmektedir. Bu sebeple tüm canlılara karşı vefa gösterilmesi gerektiği işlenmektedir (Onar, Ekim 2021, 2).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünde “*Vefa Göster Her Şeye*” adlı parçada ninenin geçmişine doğru yolculuğa çıkan nine ve torunlarının arasında geçen diyalogda sevgi değeri vurgulanmaktadır. İlgili metinde nine, vefanın gereği olarak insanlara karşı sorumlulukların yerine getirilmesi (Gürbüz, Ekim 2021, 35) gerektiğini ifade ederek adalet değerinin önemini vurgulamaktadır. Vefanın karşılığı olarak her canlıya yahut her varlığa karşı duyulan sevgi ve bu değerın eyleme dökülmesi

sevgi değerinin yansıması olacağı için ilgili metinde dolaylı olarak sevgi değerinin işlendiğini söylemek mümkündür.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Kasım sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Mini Mini Birler*” adlı parçada okula başlayan çocuklarla öğretmenleri arasındaki ilişki anlatılırken dolaylı olarak sevgi değeri ele alınmaktadır.
“-Biri yaklaştı yanıma, ismi öğretmenmiş. Daha önceki yabancılara benzemiyordu. Yüzüme annem gibi bakıyor, elimi babam gibi tutuyordu.”
(İnci, Kasım 2021,2)

Taranan dergilerde sevgi değeri, çoğunlukla bir kimseye veya bir şeye karşı yakınlık göstermeye iten duygu olarak kullanıldığı gibi, acısını yahut üzüntüsünü paylaşma, hürmet gösterip değer verme ve vefa kavramıyla eşdeğer olarak işlenmiştir. Bunun yanında ilgili dergilerde genellikle örnek olay modellemesi tercih edilerek somut örnekler ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Sevgi, bireyin yaşamındaki en temel ihtiyaçlardan biridir. Çocuklukta, sevgi; aileden, arkadaşlardan ve çevreden gelen destek ve kabul ile şekillenir. Sevgi değeri, çocukların güven duygusunu geliştirmelerine, sosyal beceriler kazanmalarına ve kendilerine güvenmelerine yardımcı olur. Bu dönem, bireyin başkalarıyla kurduğu bağlar ve gelecekteki ilişkileri üzerinde kalıcı bir etki bırakır. Sonuç olarak, sevgi değeri ve son çocukluk dönemi, bireyin duygusal dünyasında önemli bir yer tutar. Bu süreçte yaşanan deneyimler, kişinin kimliğini, değerlerini ve ilişkilerini şekillendirir. Sevginin önemi, hem bireysel hem de toplumsal bağlamda, insanın yaşamını derinleştirir (Orhan, 2021, 140).

4.1.8 Sorumluluk Değeri

Tablo 4. 13. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "sorumluluk değeri"ne yer verilme sıklığı

Sorumluluk Değerinin Temel Alındığı Dergiler	DÇD 2021 Haziran sayısı “ <i>Çevremiz Bize Emanet</i> ”	TOPLAM
	DÇD 2021 Aralık sayısı “ <i>İsraf Etmiyorum</i> ”	
	DÇD 2022 Mayıs sayısı “ <i>Hiçbir Canlıyı İncitme</i> ”	
	DÇD 2022 Haziran sayısı “ <i>Her Anın Kıymetini Bil</i> ”	

Tablo 4. 14. (devam). 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD’nde "sorumluluk değeri"ne yer verilme sıklığı

Sorumluluk Değerinin Yıllara Göre Dağılımı	2021	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	11
		1	8	4	1	2	8	1	5	4	3		6	55
	2022	+			+		+	+						
		1*			8*		2*	1*						
Sorumluluk Değerinin Metinlerde Kullanıldığı Anlam	2021	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	10
		1	1		2	2	3	2		2		3	3	21
	2022	+							1*					
		1*												
	Kişinin davranışlarının yahut yetkisi altında bulunan her türlü olayın sonuçlarını üstlenmesi													
	Duyarlı olma													
	Herkesin hakkına riayet etme													
	Sözünü yerine getirme													
	Yapılması gereken şeyleri zamanında yapma													
	Güvenilir olma													
	İsraf etmeme													
	Başarıya ulaşmada sebat gösterme													

*Dolaylı yoldan zikredilen değer sayısını ifade eder.

2021-2022 yılları arasında yayınlanan yirmi dört DÇD’nin incelenmesi sonucunda sekizinci sırada yer alan sorumluluk değerinin yirmi bir dergide yetmiş altı kez zikredildiği tespit edilmiştir. Bu bilgilere ek olarak DÇD 2021 Haziran sayısı “Çevremiz Bize Emanet”, DÇD 2021 Aralık sayısı “İsraf Etmiyorum”, DÇD 2022 Mayıs sayısı “Hiçbir Canlıyı İncitme”, DÇD 2022 Haziran sayısı “Her Anın Kıymetini Bil” başlıkları ile sorumluluk değerini temel alan bir dergi olarak hazırlandığı tespit edilmiştir.

Bu bağlamda sorumluluk değeri, doğrudan ve dolaylı bir anlatım tercih edilerek DÇD’nin ilgili sayılarında aşağıda zikredildiği üzere işlenmektedir.

➤ DOĞRUDAN

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ocak sayısında yer alan “Saymakla Bitmez” adlı metinde sorumluluk değerinden bahsedilmektedir. İlgili çalışmada namazın faydalarını yazan abinin, kardeşiyle arasında geçen diyalogda sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır.

“-Namaz kılarak ibadet etmiş oluyoruz değil mi? “

“-Evet ama başka şeyler de var.”

“-Yazdıklarımı görmek ister misin? Namaz kılmak bize sorumluluk bilinci kazandırır.” (Gürbüz, Ocak 2021, 4).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Şubat sayısında yer alan “Mercek” bölümünün “Aman Dur Geçme Sayfayı!”, “Bazen Sitem Ediyorsun Belki de...”, “Dış Fırçamda Beni Özlemiş Midir” ve “Emanet Kelimesini Daha Önceden Duymuş Muydun?” başlıklarında sorumluluk değerine değinilmektedir. Kişisel temizlik, beslenme, uyku düzeni ve vakti boşa harcama gibi konulara değinilerek sorumluluk değeri ile ilgili bilgi verilmektedir (İnci, Şubat 2021, 2-3).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Şubat sayısında yer alan “Nedir Bu?” bölümünün “Çarçur” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir.

“-Etmek ya da olmak yardımcı fiilleriyle kullanılır ve boşa harcamak, gereksiz yere tüketmek anlamlarına gelir. Eeeeet, bu ayki Nedir Bu’nun da sonuna geldiğimize göre şimdi zamanını çarçur etme...” (Evcim Yılmaz, Şubat 2021, 11). İlgili değer ile çarçur kavramı arasındaki ilişki kurularak sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Şubat sayısında yer alan “Yazı Tahtam” bölümünde “Deprem” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. Sorumluluk sahibi her bireyin dikkat etmesi gereken hususları dile getirerek bilinçli bireyler elde etmek amaçlanmaktadır.

“Deprem felakete dönüşmemesi için birtakım önlemler almalıyız. İnsanlara deprem değil binalar zarar verir. Yaşadığımız binaların depreme karşı dayanıklı olmasına dikkat edilmelidir. Evimizdeki dolaplar ve devrilebilecek eşyalar duvara sabitlenmelidir. Ev, iş yeri ve okul gibi yerlerde afete hazırlık planları yapılmalıdır. Deprem için yapılması gereken en önemli hazırlık ise deprem çantasıdır. Deprem olduğu zaman panik yapmamalıyız. Güvenli bir eşyanın yanına çömelerek hayat üçgeni oluşturmalıyız. Bu esnada başımızı da

korumalıyız. Sarsıntı geçtikten sonra deprem çantasını alıp güvenli yoldan dışarı çıkmalıyız.”
(Kızılay, Şubat 2021, 15).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Şubat sayısında yer alan “*Büyüten Ajanda*” bölümünün “*Güçlendirmeli: Bağışıklık Sistemi*” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. Vaktinde uyumak, spor yapmak ve doğru beslenmek üzerine sorumluluklarımız hakkında bilgi verilmektedir (Kardaş, Şubat 2021, 26).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Şubat sayısında yer alan “*İlham Alınacak Bir Çalışma Azminin Sahibi Süheyl Ünver*” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. Süheyl Ünver’in bireyler için rol model oluşu, vaktini boşa harcamaması ve azmi zikredilerek söz konusu değer işlenmiştir (Kardaş, Şubat 2021, 27).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mart sayısında yer alan “*Hokka*” bölümünün “*Sözünün Eri*” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde Mehmet Akif Ersoy ve arkadaşı arasında gerçekleşen diyalogda yoğun yağışa rağmen verdiği sözü yerine getirmeye çalışan Mehmet Akif’in hikayesi anlatılmaktadır (Onar, Mart 2021, 6).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mart sayısında yer alan “*Alabalık İle Kalabalık*” bölümünün “*Ala’nın Pul Koleksiyonu*” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili parçada Çöpçü Balık ve Kala arasında geçen diyalogda sorumluluk değeri ile bağlantılı olarak bir sebep sonuç ilişkisi anlatılmaktadır.
“*-Kolay gelsin Çöpçü Balık.*”
“*-Kolaysa başına gelsin derdim ama hiç kolay değil inan.*”
“*-Yine insanların denize attığı çöplerle başın dertte anlaşılan.*” (Evcim–Evcim Yılmaz, Mart 2021, 8). Bu bağlamda üstlerine düşen görevleri yerine getirmeyen her bir canlının bu davranışları, yaşamı olumsuz etkilediği örnek olay üzerinden işlenmektedir.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mart sayısında yer alan “*İlmin Öncüleri*” bölümünün “*İlk Hidroloji Mühendisi Kerecî*” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde Kerecî kendisini tanıttıktan sonra mesleği hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgiler arasında su nimetinin öneminden bahsederken israf konusuyla ilintili olarak sorumluluk değerinin önemini vurgulamaktadır.

“-Ama asıl marifet nedir biliyor musunuz? Şu bir kap suyu idareli kullanmak, bir damlasını bile israf etmemektir. Şehirlerinizde barajlar dolu olsa da nehirler aksa, denizler dalgalansa da suyun damlasını bile israf etmeyin. Su kaynaklarını kirletmeyin. Çünkü su, yerine yenisini koyamayacağımız bir nimettir. Su yoksa hayat da olmaz.” (Kardaş, Mart 2021, 36-37).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mart sayısında yer alan “*Bu Söz Bize Ne Söyler?*” bölümünde atasözünden faydalanarak sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır. İsrafın önüne geçilmesi gerektiği “*Damlaya damlaya göl olur.*” atasözü ile sorumluluk değeri üzerinden işlenmektedir (Uçar, Mart, 2021, 28-29).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Nisan sayısında yer alan “*Haydi Gidelim*” bölümünün “*Su Köprüleri*” başlığı altında sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır. Hayati değer taşıyan suyun önemine değinilen ilgili metinde suyu israf etmekten kaçınmanın altı çizilerek sorumluluk değerinden bahsedilmektedir (Oklan, Nisan 2021, 12-13).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Resmimin Hikayesi*” bölümünün “*Bay Bakkal Baykuş*” başlıkları altında sorumluluk değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde bakkallık yapan bir baykuşun hikayesi anlatılırken yaptığı işi ne kadar sevdiği, ancak her sabah geç kalkarak bakkalı açması gereken saatten daha geç bir vakitte açtığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda sorumluluklarını yerine getirmede gevşek davranan baykuş misal verilerek sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır (Evcim, Mayıs 2021, 24).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Büyüten Ajanda*” bölümünün “*Bahar Temizliği Zamanı*” başlığı altında baharı karşılarken yapılması gereken birtakım görevler zikredilmektedir. Evimizi temizlemek, küçülen eşyaları kaldırmak, işe yaramayacak olan eşyaları geri dönüşüm kutularına atmak gibi örnekler verilerek konu açıklanmaktadır (Kardaş, Mayıs 2021, 27). Bu bağlamda sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Haziran sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünün “*Aziz Olmak İster Misin*”, “*Hiç De Zor Değil!*” ve “*Senin Evin Nerede?*” başlıkları altında sorumluluk değerinden bahsedilmektedir. İlgili metnin ilk başlığında suyun çok değerli bir nimet oluşuna değinilerek, israf etmemek gerektiğinin altı çizilmektedir. Bu doğrultuda bizlere düşen görevin önemi vurgulanarak sorumluluk değeri işlenmektedir. Söz konusu parçanın ikinci

başlığında ise çevreye karşı olan sorumluluklar konu edilmektedir. Yenilen yahut içilen bir yiyeceğin-içeceğin kabının çevreye atılmaması gibi örnekler verilerek sorumluluk değeri işlenmektedir. İlgili parçanın üçüncü başlığında ise tüm canlıların ortak yaşam alanının dünya olduğu, bu sebeple herkesin sorumluluklarını bilerek yaşaması ve birbirimizle paylaşım içerisinde bulunmamız gerektiğinden bahsedilmektedir (Onar, Haziran 2021, 2-3).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Haziran sayısında yer alan “*Hokka*” bölümünün “*Kudüs’ü Ne Kadar Tanıyorsun?*” başlığı altında sorumluluk değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde Kudüs hakkında bilgi verilirken, Filistin’de zulme uğrayan kardeşlerimizi unutmamız gerektiği ifade edilerek sorumluluk değerinden bahsedilmektedir (Güner, Haziran 2021, 6).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Haziran sayısında yer alan “*Alabalık ile Kalabalık*” bölümünün “*Zor Bir Bilmece*” başlığı altında sorumluluk değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde Ala, Kala’ ya bir bilmece sormaktadır.

“-Denizde yüzer balık değil, çeşit çeşittir, kirletir, denize ait değil!” Bilmecenin cevabını bulmaya çalışan Kala, cevabı bulamaz. Ardından Ala, cevabı söyler.

“-Çöp!” bu cevabın arkasından o günü deniz temizlik günü ilan ederler ve temizlik yaparlar. Temizlik görevini yerine getirdikten sonra Kala, Ala’ya bir bilmece sorar.

“-Sever denizi, izler mavisini, atar çöpünü, düşünmez gerisini.” Ala hemen doğru cevabı vererek;

*“-İnsan.”*der (Evcim – Evcim Yılmaz, Haziran 2021, 8-9-10).

Bu bağlamda nükteli bir şekilde sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Haziran sayısında yer alan “*O Piti Piti Bilim Sepeti*” bölümünün “*Havai Fişekler*” başlığı altında sorumluluk değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde havai fişek ne olduğu ile alakalı birtakım sorular yer almaktadır. Zevk için yapılan ancak, canlılar için büyük tehlike oluşturan havai fişekler hakkında konuşan Hacivat ve Karagöz, ilgili maddenin zararlarını dile getirmektedir (Evcim Ö, Haziran 2021, 18-19). Bu doğrultuda dünyada varlığını idame ettiren tüm canlıların yaşam haklarını gözeterek sorumluluklarının farkındalığı ile bilinçli bireyler olunması gerektiği vurgulanmaktadır.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Haziran sayısında yer alan “*Büyüten Ajanda*” bölümünün “*Çevre, Çevre, Her Gün Çevre*” başlığı altında sorumluluk değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde çevremizde var olan her şeyin insana emanet edildiğine değinilmektedir. Dolayısıyla emanete karşı duyduğumuz hassasiyetin çevreye de duyulması gerektiği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra çevreye karşı duyulan sorumluluklarımıza ek olarak “*çöp izi*”mizin de havaya, suya veya toprağa zarar vermemesine dikkat etmemiz gerektiği vurgulanarak sorumluluk değerinin önemine değinilmektedir (Kardaş, Haziran 2021, 27).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Haziran sayısında Hasan Sağır tarafından geri dönüşüm üzerine hazırlanan bulmaca sorumluluk değerini vurgulamaktadır. Bu bağlamda ilgili bulmaca geri dönüşüm atıklarını okuyuculara öğretmek sorumluluk değerini işlemektedir (Sağır, Haziran 2021, 43).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Temmuz sayısında yer alan “*Yavuz Kılavuz*” bölümünde “*Öte Dünya*” adlı parçada dolaylı olarak sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde abi ile kardeşi arasında ahiret konusu üzerine gerçekleşen diyalogda ahirete iman eden kişinin özelliklerinden bahsedilerek sorumluluk değeri vurgulanmaktadır.

“-İyi ya da kötü, her yaptığının bir karşılığı olacağını mutlaka bilir.

“-Dünyanın âdeta ahiretin tarlası olduğunu bilir ve tarlasına güzel davranış ve ibadetler eker.” (Gürbüz, Temmuz 2021, 5).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ağustos sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Söz, Sorumluluktur*”, “*Önce Güven Ver*” ve “*Verdiğin Sözü Tut*” adlı parçalarda sorumluluk değerine değinilmektedir.

“-Ağzımızdan çıkan her sözün bizim için ve karşıımızdakiler için bir bağlayıcılığı var. Yani canımızın istediği gibi konuşamayız ve önünü arkasını düşünmeden sözler veremeyiz. Çünkü söz demek sorumluluk demektir” (Gürbüz, Ağustos 2021, 2).

“-Müslüman, elinden ve dilinden hiç kimseye zarar gelmeyen kimsedir. Elimizle nasıl zarar vermiyorsak dilimizle de zarar vermemeliyiz. Bu zarar sadece kötü söz söylememekten ibaret değildir. Doğruluğumuz ve güvenilirliğimiz sözlerimizden de anlaşılmalıdır. Çünkü biz “güvenilir” olmasıyla cihana nam salmış olan Peygamber Efendimiz Muhammedü’l- Emin’in ümmetiyiz” (Gürbüz, Ağustos 2021, 3).

“-Söz vermek sözüne sadık kalmayı gerektirir. Söz verdiğimizde sonuna kadar o sözümüzün arkasında duralım. Verdiğimiz sözleri tutalım. Verdiği sözü yerine getirmek,

Müslüman'ın güzel ahlakının en büyük göstergesidir. Ve unutma söz verdiysen tut! Çünkü her insan kendine verilen sözün tutulmasını bekler." (Gülbüz, Ağustos 2021, 3).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ağustos sayısında yer alan “*Mavi*” bölümünde “*Sözler Havada Uçuşmasın*” adlı parçada sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde arkadaşı Selim’in verdiği sözü tutmaması üzerine üzülen Mavi’nin bu durumu ablalarıyla paylaştığı diyaloglar yer alırken, verdiğimiz sözlerden sorumlu olduğumuz ifade edilerek sorumluluk değeri işlenmektedir (Çoban, Ağustos 2021, 20-21).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ağustos sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünde “*Söz Verme, Verdinse Dönme*” adlı parçada sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde Allame Nine ile torunu arasında gerçekleşen diyalogda verilen sözün yerine getirilmesinin önemi vurgulanmaktadır (Gülbüz, Ağustos 34-35).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Eylül sayısında yer alan “*Hokka*” bölümünde “*Kitaplar Yaşlanır Mı?*” adlı parçada sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde kültürümüzü anlatan kitaplara sahip çıkmamız gerektiği ifade edilirken, ancak bu şekilde kültürümüzü yaşatabileceğimiz vurgulanmaktadır (Aktaş, Eylül 2021, 7).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Eylül sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünde “*Düşün, Tasarla, Sonraya Bırakma!*” adlı parçada sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde nine ve torunlarının yaptıkları görev paylaşımı anlatılmaktadır. Görev dağılımının ardından torunların birçoğu sorumluluklarını zamanında yerine getirirken, Mehmet’in görevini hafife alması ve vaktinde yapmaması işlenmektedir. Parçanın son kısmında Mehmet, sorumsuz davranışının farkına varmış ve arkadaşlarından ek süre isteyerek görevine dört elle sarılmıştır (Gülbüz, Eylül 2021, 34-35). Söz konusu parça sorumluluk değerini örnek olay üzerinden işleyerek önemini gözler önüne sermektedir.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Eylül sayısında yer alan “*İlmin Öncüleri*” bölümünde “*Yesârî Mehmed Esad*” adlı parçada sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde Yesârî Mehmed Esad Efendi’nin sağ eli felçli ve sol eli çolak olmasına rağmen hat sanatına merak sarması anlatılmaktadır. Engeli yüzünden öğrenciliğe kabul görmeyen Mehmed Esad Efendi, başka bir

hocadan kabul görerek amacına ulaşmak için başarı merdivenlerini tırmanmaya başlamaktadır. Birkaç yıl sonra icazetini alan Yesari, hoca kategorisine yükselerek öğrenci yetiştirmeye başlamıştır (Kardaş, Eylül 2021, 36-37). Söz konusu parçada engellerin olabileceği, ancak bu durumun amaçları gerçekleştirmede olumsuz bir etken olmadığı gözler önüne serilmektedir. Örnek olay üzerinden sabır ve sorumluluk değeri işlenerek, ilgili değerlerin önemi ifade edilmektedir.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Eylül sayısında yer alan “*Bu Söz Bize Ne Söyler?*” bölümünde verilen bir atasözünün tamamlanması istenmektedir. Çalışılması gereken vakitte tembellik etmenin ileride problemler oluşturacağından bahsedilen ilgili atasözüyle sorumluluk değeri pekiştirilmektedir (Uçar, Eylül 2021, 28-29).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Ne Demek Bu Vefa*” adlı parçada vefa kavramının tanımı yapıldıktan sonra dolaylı olarak sorumluluk değerine değinilmektedir.

“-Vefa, yapılan iyiliği unutmamaktır. Bize emeği geçen kişilere bağlılığımızı, sevgimizi sürdürmektir. Söz verdiğimizde sözünde durmaktır. Peki vefasız ne demek, dersiniz. İşte bunları yapmayanlara da vefasız denir. Siz siz olun, vefasız biri olmayın sakın!” (Onar, Ekim 2021, 2).

İlgili bölümün “*Vefanın Büyüğü*” adlı parçasında da dolaylı olarak sorumluluk değerine değinilmektedir.

“-Vefalı biri Allah’ın verdiği nimetleri de israf etmez, yerli yerince kullanır.” (Onar, Ekim 2021, 3) ifadesi ile vefa değerine sahip olan kişilerin özellikleri zikredilerek sorumluluk değeri ile bağlantı kurulmaktadır. Yine vefalı kişilerin sevgi ve saygı göstermesi ile vefalı olduklarını sergileyebilecekleri ifade edilmektedir. (Onar, Ekim 2021, 3).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan “*Resmimin Hikâyesi*” bölümünde “*Mutlu Orman Konutları*” adlı parçada sorumluluk değeri vurgulanmaktadır. İlgili metinde soğuk kış şartlarından korunmak isteyen orman halkının fikir alışverişi konu edilmektedir. Orman halkından farklı fikirler ortaya atılırken, en son tilkinin önerdiği fikir kabul edilmektedir (Evcim, Ekim 2021, 24). Bu bağlamda ormanda yaşayan her canlı üzerine düşen görevi yerine getirerek yaşadıkları yerin problemleri hakkında fikir beyan etmeleri sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmektedir.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünde “*Vefa Göster Her Şeye*” adlı parçada ninenin geçmişine doğru yolculuğa çıkan nine ve torunlarının arasında geçen diyalogda sorumluluk değeri vurgulanmaktadır. İlgili metinde nine, vefanın gereği olarak Allah’ın yarattığı her canlıya karşı sorumlulukların yerine getirilmesi (Gürbüz, Ekim 2021, 35) gerektiğini ifade ederek sorumluluk değerinin önemini vurgulamaktadır
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Aralık sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*İsraf Etmeyince*” ve “*Nehirde Abdest Alıyor Olsan da*” adlı parçalarda israf konusu ile bağlantılı olarak sorumluluk değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde israf kavramının tanımı yapıldıktan sonra israfı önlemek adına neler yapılabileceğine dair bilgiler yer almaktadır. Bu bağlamda Peygamber Efendimizin hayatından bir kesit ile israf konusu açıklığa kavuşturulmuş ve sorumluluk değeri vurgulanmıştır (Yöney, Aralık 2021, 2).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Aralık sayısında yer alan “*Resmimin Hikâyesi*” bölümünde “*Kendime Ödev*” adlı parçada sorumluluk değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde ödevlerini zamanında yapmayan bir çocuğun hikâyesi anlatılmaktadır. Yaptığı bu davranış yüzünden pişmanlık duyan çocuk, bir daha böyle bir durumun tekrarlanmayacağını dile getirmektedir. (Evcim, Aralık 2021, 24-25) Bu bağlamda sorumluluklarını vaktinde yerine getirmeyen bu çocuğun hikâyesinden esinlenerek sorumluluk değerine atıfta bulunulmaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Aralık sayısında yer alan “*Büyüten Ajanda*” bölümünde “*Kendin ve Dünya İçin, İsraf Etme*” adlı parçalarda israf konusu ile bağlantılı olarak sorumluluk değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde israfı önlemek adına ne yapılabileceğine dair bilgiler yer almaktadır.

“-Kullandığımız ürünlerin üretim aşamasında ne kadar su harcadığımı biliyor musunuz? Tüm ürünleri kullanırken dikkatli olalım. Çünkü dünyadaki hiçbir teknoloji su üretmiyor. Temiz su kaynaklarının tükenmesi ise hastalık, az gıda, ölüm ve gerçekten zor günler demek. İsterseniz bu konuda çok güzel videolar var, bulup izleyebilirsiniz. Öyleyse biz her ürünü, israf etmeden kullanalım. Böyle yapınca emin olun kendi dünyanızı da dünyanın her yanındaki çocukların haklarını da korumuş olacaksınız. İsraf eden, bereketi öldürür. İsraf etmeyen ise kendini de dünyayı da korur ve her zaman bolluk içinde yaşar.”(Kardaş, Aralık 2021, 7).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Aralık sayısında yer alan “*Bu Söz Bize Ne Söyler?*” bölümünde verilen ipuçlarından ilgili atasözünün bulunması istenmektedir. İsrâf konusunu ele alan atasözü üzerinden sorumluluk değeri pekiştirilmektedir (Uçar, Aralık 2021, 28-29).
 - Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Aralık sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünde “*İsrâf Dedektifleri*” adlı parçada sorumluluk değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde Allame Ninenin torunlarına bayat ekmeklerden börek yaparak israfı önlemeye çalıştığı ifade edilmektedir. İsrâf konusunu bu şekilde torunlarına öğreten Allame Nine, israf kavramının her konu için geçerli olduğunu anlatarak birkaç örnekle konuyu açıklamaya çalışmaktadır.
- “-*Mesela gerekmediği halde yanan ışıklar, dış fırçalarken açık kalan musluklar, çöpe giden kağıtlar...*” (Gürbüz, Aralık 2021, 34-35) Böylece konuyu kavramlarını sağlayan nine, torunlarına israf konusunda bir bilinç kazandırarak sorumluluk değerinin önemini vurgulamaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Ocak sayısında yer alan “*Çevremiz*” bölümünde “*Ağaç ve Orman*” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde ağaçlar ve ormanlar hakkında bilgi verilirken insanların dikkat etmesi gereken birtakım hususlar dile getirilmektedir.

“*Bazı insanların plastik poşet, şişe, bardak ve tabak gibi atıklarını ormanda bırakıp gitmesi bizi çok üzüyor. İsimlerini bıçakla gövdemize yazması, bize çok zarar verdiği gibi hastalanmamıza hatta ölmemize dahi sebep oluyor. Yangınlar ve söndürülmeden bırakılan ateş ise canımızı en çok yakan şeyler. Her yıl binlerce arkadaşım yanıp kül oluyor bu sebeple*” (Yeksek, Ocak 2022, 23).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Şubat sayısında yer alan “*Çevremiz*” bölümünde “*Deniz*” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili parçada denizler hakkında bilgi verilirken, aynı zamanda insanlar tarafından kirletildiği de ele alınarak sorumluluk değeri ön plana çıkarılmaktadır.
- “*Maalesef evlerin, fabrikaların, şehirlerin ve gemilerin atık suları da bana gelir. Atılan plastik, kimyasal atık ve deterjanlar kirletir sularımı. Öldürür içimde yaşayan canlıları. Beni temiz yaratan Rabbim elbette temiz kalmamı diler. İşte bu yüzden Suyu kirletme sakın!*” (Yeksek, Şubat 2022, 23).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Nisan sayısında yer alan “Çevremiz” bölümünde “Atma, Dönüştür!” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. Söz konusu metinde geri dönüşüm hakkında bilgi verilirken, çevremize karşı gösterilen bu duyarlı hareketin önemine değinilmektedir. Dolayısıyla vatanseverlik ve sorumluluk değerinin birlikte vurgulandığı ilgili metinde çevre duyarlılığının dünyaya sağlayacağı katkının önemi üzerinde durulmaktadır (Yeksek, Nisan 2022, 23).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Nisan sayısında yer alan “Yazı Tahtam” bölümünde “Milyonlarca Arkadaş” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde çocuk hakları ile birlikte birey üzerine düşen sorumluluklar hakkında bilgi verilmektedir. “Haklarımızın olması, sorumluluklarımızın olmaması anlamına gelmez. Her zaman küçük de olsa sorumluluklarımız vardır. Ailemize ev işlerinde ufak tefek yardım etmek de bu sorumluluklarımızdan biri.” (Mina, Nisan 2022, 26).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Mayıs sayısında yer alan “Çevremiz” bölümünde “Süper Kahraman” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. Söz konusu metinde geri dönüşüm hakkında bilgi verilirken, çevremize karşı gösterilen bu duyarlı hareketin önemi sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmektedir (Yeksek, Mayıs 2022, 23).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Mayıs sayısında yer alan “Allame Nine” bölümünde “Sokak Hayvanlarını Unutma” adlı parçada sorumluluk değerine değinilmektedir. Bayat ekmeklerin değerlendirilmesi üzerine torunlarıyla sohbet eden Allame Nine, ekmekler bayat olsa dahi değerlendirilmesinden yana olduğunu ve israfa karşı olduğunu dile getirmektedir (Gürbüz, Mayıs 2022, 34).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Haziran sayısında yer alan “Mercek” bölümünde “Eksikleri Tamamla” adlı parçada sorumluluk değerine değinilmektedir. Söz konusu metinde öğrenilen bilgilerin unutulmaması adına tekrar etmenin önemi vurgulanarak sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmektedir (Aknar, Haziran 2022, 3).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Haziran sayısında yer alan “Bir Sorum Var” bölümünde “Allah’ın Gönderdiği Mesaj” adlı parçada sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili parçada Hz. Peygamber’e vahyedilen Kur’an-ı

Kerim'in insanlara sorumluluklarını hatırlatan, birtakım görevler yükleyen kutsal bir kitap oluşundan bahsedilmektedir. Bu sebeple Kur'an- Kerim'i anlamaya yönelik faaliyetlerde bulunulması gerektiği ifade edilmektedir (Doğan, Haziran 2022, 4-5).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Haziran sayısında yer alan “Çevremiz” bölümünde “Allı Leylek” adlı parçada sorumluluk değerine değinilmektedir. Göçmen bir leyleğin derede bulunan hayvanlardan karnını doyurması sonucunda rahatsızlanmasını konu alan ilgili metinde, aslında leyleğin yediklerinin plastik atıklar olduğu belirtilmektedir (Yeksek, Haziran 2022, 23).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Temmuz sayısında yer alan “O Piti Piti Bilim Sepeti” bölümünde “Cam Kırıkları” adlı parçada sorumluluk değerine değinilmektedir. Ormana yürüyüşe giden Hacivat ve Karagöz’ün başına gelenleri konu edinen ilgili metinde çevreye atılan çöplerin doğaya verdiği zarara değinilerek sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmektedir (Evcim, Temmuz 2022, 19).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Temmuz sayısında yer alan “Bu Söz Bize Ne Söyler?” bölümünde “Atalarımız Ne Demek İstemiş?” adlı parçada anlamı verilen atasözünün bulunması istenmektedir. Bu bağlamda ilgili atasözü ile sorumluluk değeri pekiştirilmektedir (Uçar, Ağustos 2022, 28-29).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Eylül sayısında yer alan “Haydi Gidelim” bölümünde “Acarlar Longozu” adlı parçada sorumluluk değerine değinilmektedir. Sakarya’da yer alan Acarlar Longozu’ndan bahsedilen ilgili parçada suyu israf etmeyecek şekilde kullanmanın önemi işlenmektedir (Okkan, Eylül, 2022, 13). İsraf konusu üzerinden bir bağlantı kurularak sorumluluk değerinin önemi vurgulanmaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Eylül sayısında yer alan “Çevremiz” bölümünde “Bu Dünya Hepimizin” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili parçada dünya üzerinde yaşayan her canlının kendine ait bir yaşam alanının olduğu ve birbirlerini etkileyecek şekilde bir bütünün parçasını teşkil ettiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda ortak alanı paylaşan her bir canlının birbirinin alanına saygı ve sevgi duymasıyla bütünlüğün sağlanabileceği vurgulanmaktadır (Yeksek, Eylül 2022, 23). İki değer üzerinden işlenen

metinde her bireyin kendi sorumluluklarını bilerek bilinçli bir tutum sergilemesi gerektiğinin önemi açıklanmaktadır.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Kasım sayısında yer alan “*Alabalık ile Kalabalık*” bölümünde “*Ala ile Kala Geç Kalınca*” adlı parçada sorumluluk değerine değinilmektedir. Kasım ayında kış hazırlığı yapmaya çalışan iki arkadaşın zamanında görevlerini yerine getirmemelerinden dolayı yaşadıkları pişmanlık dile getirilmektedir (Yılmaz, Kasım 2022, 9). Bu bağlamda her şeyin zamanında yapılması gerektiği zikredilerek sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Kasım sayısında yer alan “*Hayvanlar Alemi*” bölümünde “*Palyaço Balığı*” adlı parçada sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde palyaço balıkları hakkında bilgi verilirken nesillerinin tükenmekte olduğu belirtilmektedir. Bu durumun sebebi ise, okyanuslarda artan kirlilik olarak belirtilmektedir (Aydemir, Kasım 2022, 25). Dolayısıyla çevre kirliliği ile ilişkili olarak sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Kasım sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünde “*Hem Dünyada Hem Ahirette Mutluluk*” adlı parçada sorumluluk değerine değinilmektedir. Nine ve torunları arasında geçen diyalogda ibadetler hakkında bahsedilirken nine şöyle söylemektedir.
“*İbadetler böyledir çocuklar. Hem rabbimize karşı bir sorumluluğumuzu yerine getiririz. Hem de mutlu oluruz.*” (Gürbüz, Kasım 2022, 35). Bu doğrultuda insanların kulluk anlamında birtakım sorumluluklarının olduğuna değinilerek ilgili değer ön plana çıkarılmaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Aralık sayısında yer alan “*Resmimin Hikâyesi*” bölümünde “*Bu Son Dakika*” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. Sorumluluklarını son anda yerine getirmeyi alışkanlık haline getiren bir çocuğun yaşadığı tecrübeyi anlatan ilgili metinde, bu durumdan rahatsız olduğu ancak değiştirmek için bir çaba göstermediği işlenmektedir. Yine son ana bıraktığı alimlerin hayatları ile ilgili bir ödevini yaparken, duyduğu pişmanlık ve bundan aldığı ders dile getirilmektedir. Bunun üzerine çocuk şu cümleleri söyleyerek kendine bir bakış açısı kazandırdığını ifade etmektedir.

“-Bir insanın verimli geçirdiği bir ömür, yüzyılları aydınlatabiliyordu. İnsanın çalışarak hayatına ve başka hayatlara ne kadar faydalı işler yapabildiğini öğrendim. Bu da benim için en güzel ders oldu.” (Evcim, Aralık 2022, 16).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Aralık sayısında yer alan “Çevremiz” bölümünde “Gökyüzünü Kim Boyadı?” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. Nazlı ve dedesi arasında gökyüzünün rengi hakkında bir diyalog gerçekleşmektedir. Söz konusu parçada gökyüzünün bazen mavi, bazen gri olması ile ilgili sorular ve cevapları yer alırken, Nazlı’nın dedesi gökyüzünün gri olması hakkında şu cevabı vermektedir.

“-Fabrika bacaları, egzoz dumanları, yangınlar ve zehirli gazlar yani sera gazları ile evladım! Ardından bu durumun telafi yollarını soran Nazlı’ya dedesi;

“-Her şeyden önce biz ve çevremiz tertemiz olmalıyız. Kâğıt israfı yapmayıp, ormanları korumalı. Yakın mesafelere yürüyerek gitmeli. Toplu taşıma araçları kullanmalı. Fabrika bacalarına filtre takılmalı. Ve piknikte kontrolsüz ateş yakmamalıyız benim akıllı kızım.” (Yeksek, Aralık 2022, 22-23).

Bu sebeple sorumluluk değerinin ön plana çıkarıldığı ilgili parçada bireylerin üzerine düşen görevler zikredilmektedir.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Aralık sayısında yer alan “Allame Nine” bölümünde “Öfkeyle Değil Tatlı Dille” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. Ninenin torunları ve arkadaşları ile gruplaşarak yapacakları bir proje ödevinin konu edildiği ilgili metinde; sözlerinde durmayarak buluşmaya gelmemeleri, gelenlerinde sorumluluklarını yerine getirmemeleri konu edilmektedir (Gürbüz, Aralık 2022, 35). Bu sebeple ilgili değer ön plana çıkarıldığı parçada örnek olay üzerinden işlenerek farkındalık sahibi bilinçli bireylerin yetişmesi planlanmaktadır.

➤ DOLAYLI

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ocak sayısında yer alan “Büyüten Ajanda” bölümünde “Sarıkamış Şehitleri” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde Sarıkamış Şehitleri’ni anmak maksadıyla gençlerin Sarıkamış’ta yaptıkları yürüyüşten bahsedilmektedir. Yürüme imkânı bulamayan gençlerin ise şehitleri anmaları, yaşadıkları zorlukları düşünmeleri ve ruhları için bir Fatiha okumaları istenmektedir (Kardaş, Ocak

2021, 27). Zikredilenler her bireyin vazifesini teşkil ettiği için dolaylı olarak sorumluluk değerine vurgu yapıldığını söylemek mümkündür.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Nisan sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünün “*Duyduk Duymadık Demeyin!!!*”, “*On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Yardımlaşmaya Davet Ediyor!*”, “*On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Oruç Tutmaya Davet Ediyor!*”, “*On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Teravih Namazına Davet Ediyor!*”, “*On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Sabırlı Olmaya Davet Ediyor!*”, “*On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Sağlıklı Olmaya Davet Ediyor!*” ve “*On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Kur’an Okumaya Davet Ediyor!*” başlıkları altında sorumluluk değerinden bahsedilmektedir. Ramazan ayının sabır ve yardımlaşma ayı olduğuna dikkat çekilerek dolaylı olarak sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır (Gürbüz, Nisan 2021, 2-3).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Nisan sayısında yer alan “*Hokka*” bölümünün “*23 Nisan*” başlığı altında sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır. 23 Nisan gününün önemi hakkında bilgi verilen ilgili bölümde milli mücadelede herkesin üstüne düşen görevi yerine getirerek nice fedakârlıkta bulundukları anlatılmaktadır (Yıldırım, Nisan 2021, 6-7). Bu doğrultuda vatanseverlik değeri ile birlikte dolaylı olarak sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Haziran sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünün “*Tohum Topu*” başlığı altında sorumluluk değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde Allame Nine ile torunları arasında geçen diyalogda meyve çekirdeklerinden yaptıkları tohum toplarını ağaçlık alanlara ulaştırmaları konu edilmektedir (Gürbüz, Haziran 2021, 35). Yok edilen ormanların yerini yenisi ile doldurmak ve torunlarında bir farkındalık oluşturmak isteyen Allame Nine dolaylı olarak sorumluluk değerinin önemini vurgulamaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Haziran sayısında yer alan “*Hikâye*” bölümünün “*Kelebek, Kaplumbağa ve İhlamurun Hikâyesi*” başlığı altında sorumluluk değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde kaplumbağa, kelebek ve ıhlamur ağacının mevcut bulundukları durumdan dolayı hoşnut olmamaları dile getirilmektedir. Ancak her olayın/durumun kendine has bir özelliğinin olduğu ifade edilirken elde olmayan şeyler için üzülmemek gerektiği ve anın tadını farkındalık ile çıkarmanın önemi vurgulanmaktadır (Kaş, Haziran 2021, 40-

41). Dolaylı olarak sorumluluk değerine vurgu yapılırken, içinde bulunulan her anın şükürle birlikte olması vurgulanmaktadır.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Temmuz sayısında yer alan “*Hokka*” bölümünde “*Kur’an’ın Tercümanı Hz. Abdullah Bin Abbas*” adlı parçada dolaylı olarak sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde Abdullah Bin Abbas’ın yaşının çok küçük olmasına rağmen “*Kur’an’ın Tercümanı*” olarak anılmasının sebeplerine değinilerek dolaylı olarak sorumluluk değeri vurgulanmaktadır.

“*Abdullah bin Abbas diğer sahabeden yaşça küçük olmasına rağmen Kur’an’ı en iyi bilenlerdendi. Bunun için çok çalışıp gayret göstermiş, büyük sahabilerin bilgilerinden faydalanmıştı.*”(Şahin, Temmuz 2021, 6).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Ocak sayısında yer alan “*Yazı Tahtam*” bölümünde “*Bir Ağaca Sarılmak*” adlı parçada sorumluluk değerine değinilmektedir. İlgili metinde çınar ağacı,
-“*Ama bak, sağım solum çöp içinde, bir avuç toprağım var zaten, onu da kirletiyorlar. Çöplerin pis kokusundan serçeler gelmiyor artık, çocuklar da yanımdan geçmiyor, hemen uzaklaşıyorlar benden.*” (Demir, Ocak 2022, 27) diyerek kız çocuğundan yardım istemektedir. Yardımseverlik değeri üzerinden işlenen konuda dolaylı olarak sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Ağustos sayısında yer alan “*İlmin Öncüleri*” bölümünde “*Mîrim Çelebi*” başlığı altında sorumluluk değerine değinilmektedir. Hâdi ile hocası arasında geçen diyalogda, öğretmen öğrencisine bir ilim adamını tanıtmaktadır. Hayatının her alanında kendini geliştiren alimden etkilenen Hâdi hocasına, bunu nasıl gerçekleştirdiklerini sorar ve hocası “*Senin gibi şikayet edip oturmamışlar.*”(Oğul, Ağustos 2022, 39) cevabını verir. Şikayet etmek yerine şükür ve sabırla birlikte hareket edilerek sorumluluklarının farkında bireyler yetiştirilmek amaçlanarak ilgili değere dolaylı olarak vurgu yapılmaktadır.

Sorumluluk değeri ilgili bölümlerde, genellikle kişinin davranışlarının yahut yetkisi altında bulunan her türlü olayın sonuçlarını üstlenmesi şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte sözünü yerine getirme, yapılması gereken şeyleri zamanında yapma, başarıya ulaşmada sebat gösterme, güvenilir

olma, herkesin hakkına riayet etme, israf etmeme ve duyarlı olma gibi anlamlarda da kullanılmıştır.

Çocukluk, bireyin bilişsel, duygusal, sosyal, ve ahlaki olarak şekillendiği bir evredir. Bu dönemde çocuklar, çevrelerinden ve ailelerinden öğrendikleri değerlerle dünyayı anlamaya başlarlar (Köylü- Oruç, 2017, 1). Sorumluluk, bu değerlerin en önemlilerinden biridir.

Son çocukluk dönemi ise bireyin ergenliğe geçiş sürecinde yaşadığı önemli bir dönüşümü ifade eder. Bu dönem, çocukluk ile yetişkinlik arasında bir köprü niteliği taşımakla birlikte sorumlulukların artmasıyla karakterizedir. Son çocukluk döneminde sorumluluk değeri, bireyin hem kişisel hem de sosyal gelişiminde önemli bir rol üstlenir. Bu süreçte edinilen sorumluluk deneyimleri, ergenlik döneminin zorluklarıyla başa çıkmak ve yetişkinlik hayatında sağlam bir temel oluşturmak için gereklidir. Dolayısıyla, bu dönemde sorumluluk duygusunun geliştirilmesi, bireyin gelecekteki yaşamında önemli bir etkidir. Bu değer, bireyin kişisel gelişimini, sosyal ilişkilerini ve yaşam becerilerini derinleştirir. (Orhan, 2021, 141).

4.1.9 Vatanseverlik Değeri

Tablo 4. 15. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "vatanseverlik değeri"ne yer verilme sıklığı

Vatanseverlik Değerinin Temel Alındığı Dergiler	TOPLAM												
	DÇD 2021 Mart Sayısı <i>“İstiklal Marşının Kabulü 100. Yıl”</i>												
	DÇD 2021 Haziran Sayısı <i>“Çevremiz Bize Emanet”</i>												
	DÇD 2022 Mart Sayısı <i>“Çanakkale Geçilmez”</i>												
Vatanseverlik Değerinin Yıllara Göre Dağılımı	DÇD 2022 Ağustos Sayısı <i>“Büyük Zaferin 100. Yılı Kutlu Olsun”</i>												
	2021	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
			2	5	1	1	1	3	1	1			2
	2022	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
													5

Tablo 4. 16. (devam). 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "vatanseverlik değeri"ne yer verilme sıklığı

				7	2		1	3	2					15
Vatanseverlik Değerinin Metinlerde Kullanıldığı Anlam	Kişinin ait olduğu ülkeyi sevmesi, bu uğurda canını feda etmesi													
	Birlik ve beraberlik													
	Bulunduğu ülkenin mallarını tüketmesi													

MEB Öğretim Programı'na göre belirlenen “on kök değer” baz alınarak 2021-2022 yılları arasında yayınlanan yirmi dört DÇD incelenmiş ve vatanseverlik değerinin on dört dergide otuz iki kez işlendiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte DÇD 2021 Mart sayısı “*İstiklal Marşının Kabulü 100. Yıl*”, DÇD 2021 Haziran sayısı “*Çevremiz Bize Emanet*”, DÇD 2022 Mart sayısı “*Çanakkale Geçilmez*” ve DÇD 2022 Ağustos sayısı “*Büyük Zaferin 100. Yılı Kutlu Olsun*” başlıkları ile dürüstlük değeri temel alınarak hazırlandığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Doğrudan anlatımın tercih edildiği vatanseverlik değeri, söz konusu derginin ilgili sayılarında aşağıda zikredildiği üzere işlenmektedir.

➤ DOĞRUDAN

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Şubat sayısında yer alan “*Yazı Tahtam*” bölümünde “*Depremler*” başlığı altında vatanseverlik değerine değinilmektedir. Vatansever her bireyin dikkat etmesi gereken hususları dile getirerek bilinçli bireyler elde etmek amaçlanmaktadır.

“Deprem felakete dönüşmemesi için birtakım önlemler almalıyız. İnsanlara deprem değil binalar zarar verir. Yaşadığımız binaların depreme karşı dayanıklı olmasına dikkat edilmelidir. Evimizdeki dolaplar ve devrilebilecek eşyalar duvara sabitlenmelidir. Ev, iş yeri ve okul gibi yerlerde afete hazırlık planları yapılmalıdır. Deprem için yapılması gereken en önemli hazırlık ise deprem çantasıdır.” (Kızılay, Şubat 2021, 15).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Şubat sayısında yer alan “*Sizden Gelenler*” bölümünde vatanseverlik değerinden bahsedilmektedir. Kadirhan Taşova'nın kaleme aldığı “*Vatanım*” şiiri ilgili değere vurgu yapmaktadır (Taşova, Şubat 2021, 48).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mart sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde vatanseverlik değerinden bahsedilmektedir. İstiklâl Marşı’nın yazım aşamaları hakkında bilgi verilen ilgili bölümün son kısmında ezberlemeyi pekiştirmek amaçlı bir etkinliğe yer verilmektedir (Güner, Mart 2021, 2-3).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mart sayısında yer alan “*Yazı Tahtam*” bölümünde “*Dillerde İstiklâl Marşı*” başlığıyla ele alınan şiirde vatanseverlik değerinden bahsedilmektedir (Yazgan, Mart 2021, 14).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mart sayısında yer alan “*Bunları Biliyor muydun?*” bölümünde İstiklâl Marşı ve Mehmet Akif Ersoy hakkında bilgiler verilerek vatanseverlik değerinden bahsedilmektedir (Zeybek, Mart 2021, 15).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mart sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünün “*Allah Bu Millete Bir Daha İstiklâl Marşı Yazdırmasın*” başlığı altında vatanseverlik değeri ele alınmaktadır. İlgili metinde İstiklâl Marşı’nın yazılmasına sebep olan zorlu günlerden bahsedilmektedir. Bu sebeple tekrar aynı acıların yaşanmaması ve birliğin devam etmesi için vatanseverlik değerine vurgu yapılmaktadır (Gürbüz, Mart 2021, 35).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mart sayısında yer alan “*Sizden Gelenler*” bölümünde vatanseverlik değerinden bahsedilmektedir. Emir Küçükayavuz ve Ahsen Nisa Kaplan’ın kaleme aldığı “*Ne Güzeldir Benim Yurdum, Benim Güzeli Bayrağım, Korona Virüs*” şiirleri ilgili değere vurgu yapmaktadır (Küçükayavuz – Kaplan, Mart 2021, 48).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Nisan sayısında yer alan “*Hokka*” bölümünün “*23 Nisan*” başlığı altında vatanseverlik değerine vurgu yapılmaktadır. 23 Nisan gününün önemi hakkında bilgi verilen ilgili bölümde vatanseverlik değerine değinilmektedir (Yıldırım, Nisan 2021, 6-7).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Büyüten Ajanda*” bölümünün “*Mayıs*” başlığı altında vatanseverlik değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde milli mücadelede Mehmet Akif Ersoy’un yazdığı İstiklâl Marşı dile getirilmektedir. Ardından “*Hepimizin Ninesi Nene Hatun*” başlığı altında 93 Harbi’nde Nene Hatun’un sergilemiş olduğu fedakarlıklar dile getirilmektedir (Kardaş, Mayıs 2021, 26-27). Bu hususta vatanlarına karşı besledikleri vatanseverlik duygusu ifade edilerek ilgili değere vurgu yapılmaktadır.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Haziran sayısında yer alan “*Hokka*” bölümünün “*Kudüs’ü Ne Kadar Tanıyorsun?*” başlığı altında vatanseverlik değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde Kudüs hakkında bilgi verilirken, Filistin’de zulme uğradıkları halde canları pahasına vatanlarından vazgeçmeyen Müslüman kardeşlerimizin örnekliği ile vatanseverlik değerine vurgu yapılmaktadır (Güner, Haziran 2021, 6).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Temmuz sayısında yer alan “*Yazı Tahtam*” bölümünde “*Sevgili Günlüğüm*” adlı parçada vatanseverlik değerine değinilmektedir. Küçük kızın darbe girişimi günü yaşadıklarını kaleme alması üzerine vatanseverlik değeri vurgulanmaktadır (Yılmaz, Temmuz 2021, 15).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Temmuz sayısında Yaşar Koca tarafından kaleme alınan “*Kelimeleri Sırala*” bölümünde vatanseverlik değerinden bahsedilmektedir. Vatan sevgisi ile ilgili şiir ve sözlerin yer aldığı vagon etkinliğinde yerleri karışan kelimelerin düzeltilmesi istenerek vatanseverlik değeri pekiştirilmektedir (Koca, Temmuz 2021, 42).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Temmuz sayısında yer alan “*Haydi Çizelim*” bölümünde “*Canım Bayrağım*” adlı parçada vatanseverlik değerine değinilmektedir. Vatan sevgisi ile eşleştirilen bayrak sevgisi üzerinden vatanseverlik değeri pekiştirilmektedir (Aka, Temmuz, 2021, 30-31).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ağustos sayısında yer alan “*Yazı Tahtam*” bölümünde “*Gözüm Cephe, Kulağım İnebolu’da*” adlı parçada vatanseverlik değerine değinilmektedir, İlgili metinde Şerife Bacı’nın mermilerin ıslanmaması için kendini feda ettiği ve bu uğurda gösterdiği gayretler ele alınmaktadır (Onar, Ağustos 2021, 14-15).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan “*Yazı Tahtam*” bölümünde “*29 Ekim Cumhuriyet Bayramı*” adlı parçada vatanseverlik değerine değinilmektedir.

“-Kurtuluş Savaşı yıllarında Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde, tüm milletimiz canla başla mücadele etti. Kahraman ordumuz, Mehmetçiklerimiz, kadını erkeği, genci yaşlısıyla herkes vatanımızın işgalden kurtulması için çalıştı.” (., Ekim 2021, 14) ifadeleriyle vatanseverlik değerinin önemine işaret edilmektedir (Gökyay, Ekim 2021, 15).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Aralık sayısında yer alan “Yazı Tahtam” bölümünde “Bir Vefa Abidesi Mehmet Akif Ersoy” başlığı altında vatanseverlik değerine değinilmektedir.
“-Kurtuluş Savaşı’nın her anında mücadele veren bir vatansever...” (Oğul, Aralık 2021, 15) ifadesi ile parça içerisinde Mehmet Akif’in yapısından bahsedilirken rol model oluşu ve bu bağlamda bir vatansever olduğu vurgulanmaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Aralık sayısında yer alan “Büyüten Ajanda” bölümünde “Yerli Malı Nedir?” adlı parçada vatanseverlik değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde yerli malı kavramının tanımı yapıldıktan sonra vatanını seven her birey için ülkesi adına yapması gereken birtakım ödevler zikredilmektedir.
“-Kendi ülkende yetiştirilen, üretilen her türlü maldır. Yerli malı kullanırsan yerli üreticileri desteklemiş, ülkeni kalkındırmış olursun. Yerli sebze meyve aldığın zaman sağlığın için de yatırım yapmış olursun.” (Kardaş, Aralık 2021, 27).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Mart sayısında yer alan “Mercek” bölümünde “Çanakkale Geçilmez” ve “İstiklal Marşı Nerede Yazıldı?” adlı parçalarda vatanseverlik değerinden bahsedilmektedir. Söz konusu ilk parçada yer alan *“Şehitlerimizin canlarından geçip vatanlarından geçmemelerini ne kadar okusak, anlasak, şehitlikleri ne kadar ziyaret etsek azdır.”*(Deniz, Mart 2022, 2) ibaresiyle dolaylı olarak vatanseverlik değeri ön plana çıkarılmaktadır. Bununla birlikte ikinci parçada Mehmet Akif Ersoy’un İstiklal Marşı’nı yazdığı süreçte milletvekilliği yaparak vatani için çalıştığı ifade edilmektedir. Mehmet Akif’in örnek şahsiyetinden faydalanarak vatanseverlik değerinin öne çıkarılmak istendiğini söyleyebiliriz.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Mart sayısında yer alan “Haydi Gidelim” bölümünde “Namazgâh Tabyası” adlı parçada vatanseverlik değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde;
-“Milletlerin de böyle günleri vardır, asla unutmamaları gereken... İşte Çanakkale Zaferi bizim için böyle bir zaman dilimidir. Asla unutmamalı ve unutturmamalıyız ki düşmanlar bir daha vatanımıza göz dikemesinler.”

(Oklan, Mart 2022, 12) ibareleri vatanseverlik değerinin önemini vurgulamaktadır.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Mart sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünde “*Nusret*” başlığı altında vatanseverlik değeri değinilmektedir. İlgili parçada torunlarına Nusret Mayın Gemisi hakkında bilgi veren Allame Nine, bugünlere ulaşmamızdaki en büyük etkenin Mehmetçiğin gösterdiği fedakarlıklar dolayısıyla olduğunu anlatmaktadır (Gürbüz, Mart 2022, 35). Vatanseverlik değeri ile ilişkili olarak konu işlenmektedir.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Mart sayısında yer alan “*Şiir*” bölümünde “*İstiklâl Marşı*” başlığı altında vatanseverlik değeri şiir ile pekiştirilmektedir (Yolcu, Mart 2022, 40). Aynı zamanda ilgili sayının “*Bulmaca Treni*” bölümünde Çanakkale Zaferi ile ilgili birtakım kelimelere yer verilerek vatanseverlik değeri pekiştirilmektedir (Kaya, Mart 2022, 41). İlgili sayıda ele alınan ikinci bulmacada bir okuldaki on öğrencinin İstiklâl Marşı’nı ezberlemesi üzerine öğrencilerin hangi kıtayı pekiştirmeye çalıştıklarını bulmaları istenmektedir. İlgili bulmaca ile vatanseverlik değeri pekiştirilerek çocuklara bir farkındalık kazandırılmaya çalışılmaktadır (Güner, Mart 2022, 42).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Nisan sayısında yer alan “*Not Defterim*” bölümünde “*23 Nisan Kutlu Olsun*” başlığı altında vatanseverlik değeri değinilmektedir. İlgili metinde geçen “*Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde milletimiz, kahraman ordumuz ile birlikte el ele vererek vatanını korumak için mücadele etmiştir.*” (__, Nisan 2022, 11) ifadesiyle vatanseverlik değeri vurgu yapılmaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Nisan sayısında yer alan “*Çevremiz*” bölümünde “*Atma, Dönüştür!*” başlığı altında vatanseverlik değeri değinilmektedir. Söz konusu metinde geri dönüşüm hakkında bilgi verilirken, çevremize karşı gösterilen bu duyarlı hareketin önemine değinilmektedir. Dolayısıyla vatanseverlik değerin vurgulandığı ilgili metinde çevre duyarlılığının dünyaya sağlayacağı katkının önemi üzerinde durulmaktadır (Yeksek, Nisan 2022, 23).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Haziran sayısında yer alan “*Sizden Gelenler*” bölümünde “Yerli Malı” başlıklı şiir vatan sevgisini pekiştirerek çocuklara ilgili değeri aşlamaktadır (Topçu, Haziran 2022, 48).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Temmuz sayısında yer alan “*O Piti Piti Bilim Sepeti*” bölümünde “*Cam Kırıkları*” adlı parçada vatanseverlik değerine değinilmektedir. Ormana yürüyüşe giden Hacivat ve Karagöz’ün başına gelenleri konu edinen ilgili metinde çevreye atılan çöplerin doğaya verdiği zarara değinilerek vatanseverlik değeri işlenmektedir (Evcim, Temmuz 2022, 19).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Temmuz sayısında yer alan “*Yazı Tahtam*” bölümünde “*15 Temmuz Gecesi*” adlı parçada vatanseverlik değerine değinilmektedir. Söz konusu metinde 15 Temmuz gecesi yaşananlara değinilerek, vatan sevgisinin önemi açıklanmaktadır (Balcı, Temmuz 2022, 27).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Temmuz sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünde “*Fatih’in Emaneti*” adlı parçada vatanseverlik değerine değinilmektedir. Allame nine ve torunlarının Ayasofya Camii’ne namaz kılmaya gittiklerini konu alan ilgili metinde vatanseverlik değeri işlenmektedir. Ayasofya Camii’nin Fatih Sultan Mehmet’in bizlere emanet oluşuna değinilerek vatanseverlik değerinin önemine işaret edilmektedir (Gürbüz, Temmuz 2022, 35).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Ağustos sayısında yer alan “*Bulmaca Treni*” bölümünde “*Kurtuluş Savaşı Kahramanları*” adlı parçada vatanseverlik değerinin vurgulandığı bir bulmaca yer almaktadır. İlgili bulmacada Kurtuluş Savaşı’nda rolü olan kişiler hakkında bilgi verilerek bu şahsiyetlerin kim olduğu bilinmesi istenmektedir. Söz konusu bulmaca vatanseverlik değerini pekiştirmektedir (Uçar, Ağustos 2022, 40-41).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Ağustos sayısında yer alan “*Bulmaca Treni*” bölümünde “*Ağustos Zaferleri*” adlı parçada tarihimizde ağustos ayında yaşanan önemli günler üzerinden bir eşleştirme bulmacası sunulmaktadır. İlgili bulmaca bilgi kazanımı ile birlikte vatanseverlik değerini pekiştirmektedir (__, Ağustos 2022, 42-43).

İncelenen dergilerde vatanseverlik değeri, çoğunlukla kişinin ait olduğu ülkeyi sevmesi, bu uğurda canını feda etmesi, birlik ve beraberlik içinde bulunulması ve bulunduğu ülkenin mallarını tüketmesi anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu tanımın yanında ilgili değere çevre duyarlılığı gibi yan anlamlar yüklenerek kullanıldığı bulgusuna da ulaşılmıştır.

Vatanseverlik, bireyin his dünyasında milletine karşı duyduğu derin ve duygusal bağlılıkla birlikte toplumsal sorumluluklarını da üstlenme bilincidir. Bu doğrultuda son çocukluk dönemi ve vatanseverlik değerini bir bütün olarak düşündüğümüzde şunları söyleyebiliriz. Son çocukluk dönemi bireylerin kimliklerini keşfetmeye başladıkları, toplumsal değerlerle bağ kurdukları bir evredir (Köylü- Oruç, 2017, 4). Dolayısıyla bu dönemde vatanseverlik değerini bireylere aşlamak onların sağlıklı bir toplumsal bilinç geliştirmelerine yardımcı olabileceği gibi gelecekte daha bilinçli bireyler olmasına zemin hazırlayabilir. Vatan sevgisi ile yoğrulmuş bireylerin vatanlarına karşı yapılacak her türlü saldırı anında vatanlarını savunmakta tereddüt etmeyecekleri ifade edilebilir (Orhan, 2021, 142).

4.1.10 Yardımseverlik Değeri

Tablo 4. 17. 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "yardımseverlik değeri"ne yer verilme sıklığı

Yardımseverlik Değerinin Temel Alındığı Dergiler	DÇD 2022 Şubat sayısı “ <i>Kardeşimle Paylaşmak Ne Güzel</i> ”												TOPLAM					
	2021		2022		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	8	26

Tablo 4. 18. (devam). 2021-2022 yılları arasında yer alan yirmi dört DÇD'nde "yardımseverlik değeri"ne yer verilme sıklığı

		1	3	2		2		3		1	1		2	15
Yardımseverlik Değerinin Metinlerde Kullanıldığı Anlam	Bireylerin güçlerini ve imkanlarını başkalarının faydası için kullanma													
	İhtiyacını giderme													
	Zor durumdan kurtarma													

*Dolaylı yoldan zikredilen değer sayısını ifade eder.

Yardımseverlik değeri baz alınarak yirmi dört DÇD taranmış ve on altı dergide kırk bir defa işlendiği tespit edilmiştir. Bu bilgiye ek olarak DÇD 2022 Şubat sayısı “*Kardeşimle Paylaşmak Ne Güzel*” başlığı ile yardımseverlik değerinin temel alındığı bir dergi olarak karşımıza çıkmaktadır.

“On kök değer” arasında onuncu sırada yer alan, dolaylı ve doğrudan anlatımın tercih edildiği yardımseverlik değeri, DÇD’nin ilgili sayılarında aşağıda zikredildiği üzere işlenmektedir.

➤ DOĞRUDAN

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ocak sayısında yer alan “*Mavi*” bölümünün “*Teleskop*” başlığı altında yardımseverlik değerinden bahsedilmektedir. İlgili çalışmada teleskop yapan iki abla ve kardeşin arasında geçen diyalogda yardımseverlik değerine vurgu yapılmaktadır.

"-Sabırla çalışmanı çok seviyorum Şirin. Bana ihtiyacın olduğunda hazırım canım."

"-Teşekkür ederim iyi ki varsın abla."

"-Ne yani Şirin'e yardım var da bana yok mu?"

"-Niye öyle düşündün ki Pembe? İhtiyacın olursa sana da yardım ederim tabi."

"-Evet, Gülce ablam çok yardımsever. Benim derslerime de yardım ediyor. O yardım edince çok güzel oluyor ödevlerim."

"-Canlarım benim. Tabi ki elimden geldiğince hepinize yardım ederim. Birlikte çok güzel işler çıkarıyoruz." (Çoban, Ocak 2021, 20)

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Şubat sayısında yer alan “*Hokka*” bölümünün “*Cesur Güvercin*” adlı parçasında yardımseverlik değerine değinilmektedir. İlgili metinde bir güvercin ve leyleğin arasındaki dostane ilişkisi dile getirilirken, zor durumda kalan leyleğin yardımına yetişen güvercinin hikâyesi dile getirilmektedir (Kaş, Şubat 2021, 7).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Şubat sayısında yer alan “*O Piti Piti Bilim Sepeti*” bölümünde “*Kadife’nin Evi*” adlı parçada yardımseverlik değerine değinilmektedir. İlgili metinde Karagöz ve Hacivat arasında gerçekleşen diyalogda Hacivat’ın mahallenin kedisi Kadife’ye soğuktan üşümemesi için yaptığı ev dikkat çekmektedir (Evcim, Şubat 2021, 18).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Şubat sayısında yer alan “*Resmimin Hikâyesi*” bölümünde “*İçi Sıcacık Hava Balonu*” adlı parçada yardımseverlik değerinden bahsedilmektedir. Uçan bir balon içerisinde uyuyakalan ve hasta olan bir kedinin hikâyesinin anlatıldığı parçada, kediye karşı sunulan yardıma vurgu yapılmaktadır (Evcim, Şubat 2021, 25).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Şubat sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünde “*Müjde! Üç Aylar Geldi*” adlı parçada yardımseverlik değerinden bahsedilmektedir. Nine ve üç torunu arasında gerçekleşen diyalogda üç aylar münasebetiyle ihtiyaç sahiplerine gönderecekleri kolileri paketleme işinde birbirlerine yardım etmeleri ilgili değere vurgu yapılmaktadır (Gürbüz, Şubat 2021, 34).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Nisan sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünün “*Duyduk Duymadık Demeyin!!!*” ve “*On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Yardımlaşmaya Davet Ediyor!*” başlıkları altında yardımseverlik değerinden bahsedilmektedir. Ramazan ayının yardımlaşma ayı olduğuna dikkat çekilerek ilgili değere vurgu yapılmaktadır (Gürbüz, Nisan 2021, 2).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünün “*Maaile Ramazan ve Bayram*” başlığı altında yardımseverlik değerinden bahsedilmektedir. Ramazan ayının yardımlaşma ayı olmasına binaen imkânlarımız ölçüsünde muhtaç durumda olan kişilere yardım edilmesi gerektiği vurgulanarak ilgili değere atıfta bulunmaktadır (Rana, Mayıs 2021, 2).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Nedir Bu?*” bölümünün “*El Birliği*” başlıkları altında yardımseverlik değerinden bahsedilmektedir. İlgili kavramın anlamı açıklanarak yardımlaşmanın önemi ifade edilmektedir (Evcim, Mayıs 2021, 11).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Mavi*” bölümünün “*Kuşlar Şarkılarını Bitirmeden*” başlıkları altında yardımseverlik değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde evde yapılması gereken birtakım işler, abla ve kardeşler arasında gerçekleştirilen görev paylaşımı ile yapılmaktadır. Bu doğrultuda ilgili değere değinilerek yardımlaşmanın önemine değinilmektedir (Çoban, Mayıs 2021, 20-21).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Mayıs sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünün “*Bayram Sevinci*” başlığı altında yardımseverlik değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde nine ve torunlarının beraber yapmış oldukları bayram hazırlıkları anlatılırken ilgili değere vurgu yapılmaktadır (Gürbüz, Mayıs 2021, 34).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Haziran sayısında “*Haydi Gidelim*” bölümünün “*Darulaceze*” başlığı altında yardımseverlik değerinden bahsedilmektedir. İlgili metinde düşkünler evi hakkında bilgi verilerek zor durumda kalmış olan muhtaç durumdaki insanlara yardım edildiğinden bahsedilmektedir (Oklan, Haziran 2021, 12-13).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Haziran sayısında yer alan “*Mavi*” bölümünün “*İyiliğimiz Tam Olsun*” başlığı altında yardımseverlik değerinden bahsedilmektedir. Söz konusu metinde bakıma muhtaç ve hasta bir kedi bulan Mavi’nin hikâyesi anlatılmaktadır. Kedinin sağlığına kavuşması için veterinerine götürülen, soğuktan üşümemesi için ev yapan, karnını doyuran Mavi ve ablaları yardımsever hareketleriyle ilgili değere vurgu yapmaktadır (Çoban, Haziran 2021, 20-21).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Temmuz sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Dikkat Dikkat!*” adlı parçada Peygamber Efendimizin bir hadis-i şerifi zikredilerek yardımseverlik değerine değinilmektedir.
“*-“Sizin en hayırlınız Kur’an’ı öğrenen ve öğretenidir.” O zaman hiç vakit kaybetmeden bilmeyenleriniz öğrenmeye, bilenleriniz de bir arkadaşına yardımcı olmaya başlayabilir.”* (Onar, Temmuz 2021, 2).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Temmuz sayısında yer alan “Nedir Bu?” bölümünde “Hazin” adlı parçada ilgili kavramın tanımı yapılarak yardımseverlik değerine değinilmektedir.
“-Müslüman kardeşlerimizin zor durumda olması, bizler için çok hazin bir durumdur. Onlar için elimizden gelen yardımı yapıp dua etmeyi unutmamalıyız iki gözüüm.” (Evcim, Temmuz 2021, 10).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Temmuz sayısında yer alan “Not Defterim” bölümünde “Ayasofya’da Aşevi” adlı parçada Ayasofya Camii’nin özellikleri zikredilerek yardımseverlik değerine değinilmektedir.
“-Atalarımız acıkanları, ihtiyacı olanları da düşünüp caminin yanına böyle bir aşevi de yaptırmışlar.” (Güner, Temmuz 2021, 40).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan “Alabalık ile Kalabalık” bölümünde “Deniz Hastanesi’nde” adlı parçada yardımseverlik değerine değinilmektedir. İlgili metinde rahatsız olan deniz kaplumbağasına yardım ederek hastaneye götüren Ala ve Kalabalığın hikâyesi anlatılmaktadır.
“-Size de zahmet oldum çocuklar. Sağ olun var olun. İşinizi, gücünüzü bırakıp beni hastaneye getirdiniz. Ama boynum öyle fena tutulmuştu ki.”(Evcim – Evcim Yılmaz, Ekim 2021, 9).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan “Nedir Bu?” bölümünde “Hazne” adlı parçada hazne kavramının tanımı verilerek yardımseverlik değerine değinilmektedir.
“-Hem hazneyi yakından görmek hem de annene yardım etmek istersen elektrikli süpürgenizde bulunan toz haznesini boşaltarak temizlik yaparken annenin yükünü biraz olsun hafifletmiş olursun.” (Evcim, Ekim 2021, 10).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Ekim sayısında yer alan “Bulmaca Treni” bölümünde gizlenmiş cümlelerin bulunması istenmektedir. İlgili bulmacada adalet değeriyle birlikte dürüstlük, yardımseverlik ve sabır gibi değerler de ele alınarak etkinlik yardımı ile pekiştirilmektedir (Sağır, Ekim 2021, 40).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Aralık sayısında yer alan “Hokka” bölümünde “Kırlangıçlar Feşmekân Kasabasında” adlı parçada yardımseverlik değerine değinilmektedir. İlgili metinde göç etmek için hazırlanan, ancak çıkan fırtına sebebiyle göçemeyen kırlangıçların öyküsü anlatılmaktadır. Göçemeyen kırlangıçlar civarda bulunan bir kasabaya sığınarak kış mevsimini burada

geçirmeye karar verirler. Ancak aç kalan kırlangıçlar, çareyi kasabalıya kendilerini göstermekte bulurlar. Çabalarıyla kasabalının kendilerini görmelerini sağlayan kırlangıçlar, kasabalının verdiği yiyeceklerle karınlarını doyururlar. Bu bağlamda kasabalı ve kırlangıçlar üzerinden işlenen örnek olayda her canlıyı düşünerek hareket edilmesi gerektiğini yardımseverlik değeri üzerinden işlemektedir (Aslan, Aralık 2021, 6-7).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Aralık sayısında yer alan “*Alabalık ile Kalabalık*” bölümünde “*Buluş ve Buluşma*” adlı parçada yardımseverlik değerine değinilmektedir. Yeni bir icat yapan Kala, icadını arkadaşı Ala’ya göstererek onunla birlikte icat üzerinde çalışmaya başlar. İnsanlara yardım etme amacı güdülen icada birkaç ekleme yapılarak son haline kavuşturulur. Bunun üzerine iki arkadaş arasında diyalog gerçekleşir ve yardımseverlik değerine atıfta bulunulur.

“-Böylece sen de sadece Mucit Kala olmak yerine Yardımsever Mucit Kala oldun. Daha ne olsun.” (Evcim – Evcim Yılmaz, Aralık 2021, 9).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Ocak sayısında yer alan “*Yazı Tahtam*” bölümünde “*Bir Ağaca Sarılmak*” adlı parçada yardımseverlik değerine değinilmektedir. İlgili metinde bir kız çocuğu ve çınar ağacı arasında gerçekleşen diyalogda çınar ağacının çevresinde bulunan çöplerden arındırılması yardımseverlik değeri üzerinden işlenmektedir. Çınar ağacı,

“-Ama bak, sağım solum çöp içinde, bir avuç toprağım var zaten, onu da kirletiyorlar. Çöplerin pis kokusundan serçeler gelmiyor artık, çocuklar da yanımdan geçmiyor, hemen uzaklaşıyorlar benden.” (Demir, Ocak 2022, 27) diyerek kız çocuğundan yardım istemektedir.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Şubat sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünün “*Bir Yüreği Isıtabilir Miyim?*” ve “*Peygamber Efendimiz de Muhacirdi*” başlıkları altında yardımseverlik değerine değinilmektedir. İlgili parçada ülkelerini terk etmek zorunda kalan mültecilere yardım etmenin öneminden bahsedilmektedir (Güneş, Şubat 2022, 3). Aynı zamanda Peygamber Efendimizin de muhacir olduğuna değinilerek ensar ve muhacir arasındaki yardımlaşmanın önemi belirtilmiş, böylece bir örnek niteliği taşıdığı vurgulanmıştır.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Şubat sayısında yer alan “Allame Nine” bölümünün “Hoş Geldin” başlığı altında yardımseverlik değerine değinilmektedir. Allame Nine’nin mülteci gurubuyla yapacağı kitap okuma çalışmasını konu alan ilgili parçada, torunların mülteci arkadaş grubunu karşılamak için yapacakları hoş geldin kutlamasındaki faaliyetler işlenmektedir (Gürbüz, Şubat 2022, 34-35). Dolayısıyla mülteci arkadaşları bir an olsun yaşadıkları üzüntülerden, yalnızlıktan kurtarmak amacıyla yapılan bu faaliyetler yardımseverlik değerini vurgulamaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Mart sayısında yer alan “Alabalık ile Kalabalık” bölümünde “Kala Oyunda” adlı parçada yardımseverlik değerine değinilmektedir. İlgili metinde Kala çok büyük bir derdinin olduğundan bahsederken Ala ise, Kala için ne yapabileceğini ve yardımcı olmak istediğini dile getirmektedir (Yılmaz, Mart 2022, 8). Dostluk değeriyle birlikte yardımseverlik değerinin işlendiği söz konusu metin, iki değeri de ön plana çıkararak önemini ortaya koymaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Mart sayısında yer alan “Not Defterim” bölümünde “Arda’nın Matematiği” adlı parçada yardımseverlik değerine değinilmektedir. İlgili metinde, öğretmenin öğrencilerine yardımseverlik değeri hakkında verdiği bilgi ön plana çıkarılmaktadır.

“Çocuklar yardım etmek deyince aklınıza sadece maddi yardımlar gelsin. Mesela bir arkadaşınıza bilmediği, yapamadığı bir şeyde yardımcı olmak, anlamadığı dersi açıklamak da büyük bir yardımdır. Ve tabii ki yardım etmek Yüce Allah’ın sevdiği bir davranıştır.” (Zeybek, Mart 2022, 9). Bunun akabinde öğrendiklerini hayata geçiren iki arkadaşın çarpma konusunda birbirine yardım etmesi işlenmektedir (Zeybek, Mart 2022, 10). Dolayısıyla yardımseverlik değeri ön plana çıkarılmaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Mayıs sayısında yer alan “Haydi Gidelim” bölümünde “Gurabahane-i Laklakan” adlı parçada yardımseverlik değerine değinilmektedir. Söz konusu metinde;

“Yaralı veya hasta bütün göçmen kuşların tedavisi yapılıyor. Ayrıca sokak hayvanlarının yanı sıra sahipli hayvanlara da derman olmaya çalışılıyor... Yaşlılara, çocuklara, yetime, yoksula el uzatmış, onların hem maddi hem manevi ihtiyaçlarını gidermek için uğraşmış olan atalarımız; hayvanlar konusunda da çok hassas davranmışlar. Onlar için de bakım ve tedavi yerleri açmışlar.” (Oklan, Mayıs 2022, 13) ifadeleri yer almaktadır.

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Mayıs sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünde “*Sokak Hayvanlarını Unutma*” adlı parçada yardımseverlik değerine değinilmektedir. Bayat ekmeklerin değerlendirilmesi üzerine torunlarıyla sohbet eden Allame Nine, bayat ekmekleri hayvanlara dağıtacağını söyleyerek sokak hayvanlarına sahip çıkılması gerektiğini, tüm canlılara yardım edilmesinin önemini vurgulamaktadır (Gürbüz, Mayıs 2022, 34).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Temmuz sayısında yer alan “*Kırtasiye Dükkânı*” bölümünde “*Kurşun Kalem ile Kalemtırış*” başlığı altında yardımseverlik değerine değinilmektedir. Betül ve ablası arasında geçen diyalogda kalem ve kalemtırış arasındaki ilişki üzerinde durulmaktadır. Betül’ün ablası, bu benzerliğin insanlar arasında da olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda Betül’ün ablası yardımseverlik değerinin bu ilişkideki önemini ifade ederek bu benzerliği şu sözlerle ifade etmektedir. “*İnsanlar da birbirlerini tamamlayacağı yerde, bazen en ufak bir şeyden birbirini kırıyor. Birbirini kırmaya ne gerek var. Saygı ve sevgi ile yardımlaşmak gerek...*” (Yıldırım, Temmuz 2022, 7). Dolayısıyla ilgili parçada sevgi, saygı ve yardımseverlik değeri ön plana çıkarılarak önemi gösterilmektedir.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Temmuz sayısında yer alan “*Alabalık ile Kalabalık*” bölümünde “*Komşu Komşunun “Pıspışına” Muhtaçtır*” başlığı altında yardımseverlik değerine değinilmektedir. Oturduğu mahallede başlayan inşaatın gürültüsünden rahatsız olan Kala, yaşadığı bu durumdan dolayı Ala’nın daveti üzerine arkadaşında misafir olmaktadır. Bu esnada aksilikler Ala ve Kala’nın peşini bırakmamaktadır. Son merhalede Ala’nın evinde bebek gürültüsünden uyuyamayan iki arkadaş, komşularının evine giderek onlara yardım etmektedir (Yılmaz, Temmuz 2022, 8).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Temmuz sayısında yer alan “*Zahid’in Mutluluk Defteri*” bölümünde “*Kurtarma Operasyonu*” başlığı altında yardımseverlik değerine değinilmektedir. İlgili metinde arabanın kaportasına sıkışmış ve sıcaktan dolayı bunalmış olan bir kedinin etraftaki insanların yardımıyla kurtarılma çabası işlenmektedir. Çevredeki insanların yardımı, merhameti ve sevgisiyle bulunduğu yerden kurtarılan kedinin hikâyesi anlatılmaktadır (Çoban, Temmuz 2022, 21).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Eylül sayısında yer alan “*Zahid’in Mutluluk Defteri*” bölümünde “*Uzayan Boyum*” başlığı altında yardımseverlik değerine değinilmektedir. Söz konusu metinde teyzesinin isteği üzerine markete giden Zahid’in rafta bulunan ürüne boyunun yetişmemesinden dolayı bir kişinin kendisine yardım ettiği işlenmektedir. İhtiyacı giderilen Zahid, bu durumdan dolayı mutlu olduğunu dile getirmektedir (Çoban, Eylül 2022, 21). İnsanların yaşam içerisinde birbirine yardımcı olmaları gerektiği ifade edilerek ilgili değere vurgu yapılmaktadır.
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Ekim sayısında yer alan “*Kırtasiye Dükkânı*” bölümünde “*Cebimdeki Sürpriz*” başlığı altında yardımseverlik değerine değinilmektedir. Nehir kenarında daktilosuyla yazı yazan bir kişinin kâğıtların uçmasını engellemek için taş aradığı esnada yardımına yetişen bir çocukla arasında geçen diyalogdan bahsedilmektedir (Yıldırım, Ekim 2022, 6).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2022 Aralık sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Benim Güzel Arkadaşlarım*” ve “*Uzun Lafın Kısası*” adlı parçalarda yardımseverlik değerine değinilmektedir. Söz konusu parçalarda arkadaşların birbirleriyle etkileşim içinde olduklarından bahsedilerek yardımlaşma yetisiyle birlikte hareket ettikleri hakkında bilgi verilmektedir. Kimi zaman anlamadıkları bir konuda birbirlerini desteklemek, kimi zaman yiyeceğini paylaşmak gibi birtakım örnekler verilerek konu açıklanmaktadır (Aknar, Aralık 2022, 2-3).

➤ DOLAYLI

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Nisan sayısında yer alan “*Yazı Tahtam*” bölümünün “*Paylaşmak Çok Güzel*” başlığı altında yardımseverlik değerine vurgu yapılmaktadır. İki arkadaş arasında gerçekleşen diyalogda; oyuncacı kırılan Yeşim’in üzülmesine dayanamayan Ayşe’nin, oyuncacığını arkadaşıyla paylaşması ele alınmaktadır. Bu doğrultuda yardımseverlik değerinden dolayı olarak bahsedilmektedir (Uçurum, Nisan 2021, 15).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Nisan sayısında yer alan “*Mavi*” bölümünün “*İftar Sürprizi*” başlığı altında yardımseverlik değerine vurgu yapılmaktadır. Söz konusu metinde Gülce, Pembe, Mavi ve Şirin’in bir araya gelerek yaptıkları iftar hazırlığı ele alınmaktadır. Dolayısıyla söz konusu parça yardımseverlik değerine vurgu yapmaktadır (Çoban, Nisan 2021, 20).

- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Nisan sayısında yer alan “*Salıncak*” bölümünün “*Kayıp Olan Ne?*” başlığı altında yardımseverlik değerine değinilmektedir. İlgili metinde bir kız çocuğunun okulda başka ülkelerden gelen öğrencilerle kurduğu arkadaşlık ilişkisi anlatılmaktadır. Parçada arkadaşlarından birisinin bir sıkıntı yaşaması üzerine, çocuk arkadaşını sakinleştirmektedir. Bu doğrultuda söz konusu parçada yardımseverlik değerinden dolayı olarak bahsedilmektedir (Yusuf, Nisan 2021, 41).
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Temmuz sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünde “*Size Bir Sır Vereyim Mi?*” adlı parçada dolaylı olarak yardımseverlik değerine değinilmektedir. İlgili parçada Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenmek ve okuduğunu anlamak için yapılabilecek çeşitli yollar zikredilmektedir. Bu bağlamda zikredilen yolları Kur'an-ı Kerim okumayı bilmeyenlere söyleyerek yardımseverlik değerini öne çıkardığını söyleyebiliriz (Onar, Temmuz 2021, 3).

Yapılan incelemeler sonucunda ilgili parçalarda çoğunlukla örnek olay incelemesi yapıldığı ve hikâyeleme metodunun kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu bilgilere ek olarak yardımseverlik değeri, bireylerin güçlerini ve imkânlarını başkalarının faydası için kullanma, ihtiyacını giderme ve zor durumdan kurtarma gibi anlamlarda kullanıldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

"Yardımseverlik" ve "son çocukluk" kavramları, insan ilişkileri ve gelişim açısından önemli temalardır. Yardımseverlik kavramı insanlarla empati kurabilme yeteneğiyle doğrudan ilişkilidir. Bu durum, bireylerin toplumsal bağlarını güçlendirir ve daha dayanışmacı bir toplumun oluşmasına sebep teşkil eder. Dolayısıyla bir köprü vazifesi gören ilgili kavram sadece bireyler arasında değil, aynı zamanda toplum genelinde de olumlu etkiler oluşturmaktadır. Dolayısıyla toplumsal barışın nişanesi olan yardımseverlik değeri büyük önem arz etmektedir (Orhan, 2021, 142).

Son çocukluk dönemi ise, bireylerin kimlik arayışına girdiği, bağımsızlıklarını kazanmak için çabaladıkları bir evreyi ifade eder. Bu süreç içerisinde söz konusu değer önemli bir rol oynar. Çünkü bu dönem bireylerin topluma entegre olma sürecinin temel taşlarını attıkları bir dönemdir. Arada köprü vazifesi görecek olan yardımseverlik değeri gençleri bu konuda yetkinleştirmeye,

sosyal sorumluluk bilincinin gelişmesine ve toplumsal sorunlara karşı duyarlılık kazanması için destek olabilmektedir.

4.2 Son Çocukluk Dönemi Gelişim Özelliklerine Göre Diyanet Çocuk Dergisi'nin Kök Değerleri Ele Alma Hususunda Bulgular

Bu başlıkta Diyanet Çocuk Dergisi'nin okuyucu kitlesini oluşturan son çocukluk dönemi, gelişim özellikleri bağlamında “on kök değer”i nasıl ele aldığına dair bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

4.2.1 Bilişsel Gelişim Dönemine Göre Elde Edilen Bulgular

Diyanet Çocuk Dergisi hitap ettiği okur kitlesi bakımından bilişsel gelişim döneminin somut işlemler dönemine denk gelmektedir. İlgili dergide çocuğun bilişsel gelişimine hitap etmek adına çoğunlukla görselliği ağır basan çizgi romanlara ve fablara yer verilmiştir (Kara, 2016, 57). Örneklere bakacak olursak;

- DÇD'nin “*Allame Nine*”, “*Mavi*” ve “*Alabalık ile Kabalık*” bölümleri çizgi roman ağırlıklı olan, çeşitli diyalogların geçtiği ve konu bağlamında değerleri öne çıkaran alanlar olduğu tespit edilmiştir.¹³ İlgili bölümler çocuğun bilişsel gelişimine hitap etmekle birlikte işlediği değeri çocuğa aşılayarak dini formasyon sürecini tamamlamaktadır.
- DÇD'nin “*Hokka*”, “*Yazı Tahtam*” ve “*Resmimin Hikâyesi*” bölümleri çoğunlukla fabl türünde işlenmiş ve konu kapsamında bağlantılı olduğu değeri okuyucuya aktardığı tespit edilmiştir.¹⁴ Zikredilen bölümler okurun bilişsel gelişimine uygunluğuyla birlikte değer aktarımını sağlamaktadır.

Resimli hikâyeler ve fıkralar, somut işlemler döneminde bulunan çocukların ilgisini çekmektedir (Kara, 2016, 57). Bu bağlamda DÇD, “O Piti Piti Bilim Sepeti” başlığı altında Hacivat ve Karagözün baş rolünde olduğu hikayelere hemen hemen her sayıda yer vererek çocuğun bilişsel gelişimine katkıda

¹³ Yılmaz, Fatma Nur. “Allame Nine- Zaman Hırsızlarına Dikkat Et”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 503 (Haziran 2022), 34-35. Çoban, Zekiye. “Mavi- Kabartma Yazılı Kitap”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 497 (Aralık 2021), 20-21. Evcim, Yunus Emre - Evcim Yılmaz, Fatma Nur. “Alabalık ile Kalabalık – Ala'nın Pul Koleksiyonu”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Mart 2021), 8-9 vb.

¹⁴ Evcim, Yunus Emre. “Resmimin Hikayesi- Bay Bakkal Baykuş”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 490 (Mayıs 2021), 24-25. Kaş, Ayşe Çiplioğlu. “Hokka- Cesur Güvercin”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 6-7. Uçurum, Muhammed. “Yazı Tahtam- Paylaşmak Çok Güzel”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 489 (Nisan 2021), 14-15 vb.

bulunmuştur. Aynı zamanda işlenen konu ile bağlantılı olarak ilgili değer çocuklara aşılanmaya çalışılmıştır.

Söz konusu dergide sözlük çalışmaları, bulmaca, kelime bulma ve düzenleme gibi etkinliklere yer verilerek bilişsel gelişime katkıda bulunulduğu (Kara, 2016, 58) gibi, birey aktifleştirilerek öğrenme kalıcı hale getirilmeye çalışılmıştır. Örnek verecek olursak;

- DÇD'nin “*Bulmaca Treni*”, “*Harfleri Doğru Sıraya Koy*” ve “*Kelimeleri Doğru Oku*” bölümleri çeşitli bulmacaların işlendiği alanlardır.¹⁵ Bu bağlamda dergide ele alınan bulmacalar, konu ile ilişkili olarak değer aktarımını da gerçekleştirmektedir. Öğrenme eğlenceli hale getirilerek okuyucu aktif kılınırken, derginin üstlenmiş olduğu dini misyon dolaylı olarak gerçekleştirilmiştir.
- DÇD'nin “*Mercek*”, “*Nedir Bu?*” ve “*Büyüten Ajanda*” bölümleri çeşitli kavramlar ya da olay örüntüleri hakkında bilgi veren alanlardır.¹⁶ İlgili bölümler üstlenmiş olduğu vizyonu gerçekleştirirken, diğer yandan konu ile bağlantılı olarak değer aktarımını da sağlamaktadır.

Bu kapsamda ilgili dergiye bilişsel gelişim düzeyi açısından bakacak olursak; okur kitlesinin seviyesine uygun olacak düzeyde bilimsel yazılara, etkinliklere ve konu bağlamında dini gelişimini tamamlayıcı değerlere yer verildiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla mezkur dergi; çizgi romanlara, fabllara, resimli hikayelere, soru-cevap tarzında bulmaca yahut bilmece gibi çalışmalara yer vererek konu ile ilgili değerleri ön plana çıkarmış ve okurları akıl yürütme faaliyetlerine dahil ederek bilişsel gelişim sürecine katkıda bulunmuştur.

¹⁵ Sağır, Hasan. “Bulmaca Treni”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 495 (Ekim 2021), 40. Uçar, Hatice. “Bu Söz Bize Ne Söyler?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Mart 2021), 28-29. _____. “Harfleri Doğru Sıraya Koy”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 493 (Ağustos 2021), 43. Koca, Yaşar. “_____ - Kelimeleri Sırala”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 492 (Temmuz 2021), 42 vb.

¹⁶ Gürbüz, Bayram. “Mercek- “Duyduk Duymadık Demeyin!!!- On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Yardımlaşmaya Davet Ediyor!- On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Oruç Tutmaya Davet Ediyor!- On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Teravih Namazına Davet Ediyor!- On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Sabırlı Olmaya Davet Ediyor!- On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Sağlıklı Olmaya Davet Ediyor!- On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Kur'an Okumaya Davet Ediyor!”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 489 (Nisan 2021), 2-3. Evcim Yılmaz, Fatma Nur. “Nedir Bu?- Ağırlamak, El Birliği”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 490 (Mayıs 2021), 10-11. kardaş, Rabia Gülcan. “Büyüten Ajanda- Kendin ve Dünya İçin İsfraf Etme!”, “Yerli Malı Nedir?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 497 (Aralık 2021), 26-27 vb.

4.2.2 Psiko-Sosyal Gelişim Dönemine Göre Elde Edilen Bulgular

Diyanet Çocuk Dergisi'nin hitap ettiği okur kitlesi, Erikson'un psiko-sosyal gelişim kuramına göre girişimciliğe karşı suçluluk döneminin sonundan başlayarak çalışkanlığa karşı aşağılık duygu döneminin neredeyse tamamına denk gelen yaş gruplarını kapsamaktadır. Çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu dönemi, çocuğun okula başladığı zamanı ifade etmektedir. Dolayısıyla bu dönem içerisinde çocuk sosyalleşerek çevresinden birşeyler öğrenmeye ve akranlarıyla daha çok vakit geçirmeye başlamaktadır. Bu durum çocuğun sosyalleşmesiyle birlikte çevresindekilerle uyum içerisinde yaşamasını ve toplum içerisinde nasıl davranması gerektiğini göstermektedir.

Diyanet Çocuk Dergisi bağlamında çocuğun psiko-sosyal gelişimine hitap etmek adına rol model özelliği (Kara, 2016, 60) taşıyan kişilerin biyografilerine yahut kıssalara yer verilmiştir (Kara, 2016, 60). Örneklere bakacak olursak;

- DÇD'nin "İlmin Öncüleri" bölümü çizgi roman ağırlıklı olan, rol model kişilerin hayatlarından kesitlerin zikredildiği ve çoğunlukla sorumluluk, öz denetim, sabır gibi değerlerin ön plana çıkarıldığı bir alan olduğu tespit edilmiştir.¹⁷ İlgili bölüm ile rol model kişilerin özelliklerinden faydalanarak çocuğa örnek teşkil etmek, kendisine, ailesine ve vatanına karşı çalışan/üreten bir birey olmasını sağlamak amaçlanmıştır.

Mezkur dergide okurun psiko-sosyal gelişimine hitap etmek adına okurun yaşadığı dünyayı ve çevreyi tanımasına destek olacak, çalışan ve üreten bireyler olmasını teşvik edecek, başarılı bireyler olmalarına zemin hazırlayacak bölümler yer verildiği tespit edilmiştir (Kara, 2016, 60). Örneklere bakacak olursak;

- DÇD'nin "Çevremiz" bölümü konu ile bağlantılı görsellerin yer aldığı, çoğunlukla çocuğu dönüştürme ve üretmeye teşvik eden, çevreyle uyum içerisinde bulunmasını sağlayan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁸ İlgili bölümde konu ile ilişkili olan birtakım değerler üzerinden değer

¹⁷ Kardaş, Rabia Gülcan. "İlmin Öncüleri- Hekimbaşı Abdülaziz Efendi". *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 36-37. Kardaş, Rabia Gülcan. "İlmin Öncüleri- İlk Hidroloji Mühendisi Kereci". *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Mart 2021), 36-37 vb.

¹⁸ Yeksek, Ferize. "Çevremiz- Bu Dünya Hepimizin". *Diyanet Çocuk Dergisi* 506 (Eylül 2022), 22-23. Yeksek, Ferize. "Çevremiz- Deniz". *Diyanet Çocuk Dergisi* 499 (Şubat 2022), 22-23 vb.

aktarımı sağlanmaktadır. Dolayısıyla ilgili dergi üstlendiği misyon gereği farkındalık sahibi bireyler yetiştirmeyi hedeflemiş ve bu görevi konu ile bağlantılı olarak ilgili değerler üzerinden sağlamaya çalışmıştır.

- DÇD'nin “Haydi Gidelim” ve “Hayvanlar Alemi” bölümleri çocuğun yaşadığı dünyayı tanımasına ve anlamlandırmasına yönelik konuların işlendiği, aynı zamanda sorumluluk ve yardımseverlik gibi değerlerin ön plana çıkarıldığı alanlar olduğu göze çarpmaktadır.¹⁹ Konularla değerler arasında bir bağ kurularak çocuklar üzerinde bir etkileşim sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu doğrultuda söz konusu dergiye psiko-sosyal gelişim düzeyi açısından bakacak olursak; DÇD okurlar üzerinde girişimcilik, üretkenlik, uyum içinde yaşama ve kimlik kazanımı gibi davranışların oluşmasına etki edecek içeriklere yer vermiştir. Ancak ilgili içeriklerde değer aktarımı sağlanırken, belirli birkaç değer üzerinden konuların işlenmesi derginin kısır bir döngü içerisinde yer aldığını göstermektedir. Bu hususta çeşitli bağlantılar ile farklı değerlerinde ele alınması gerektiği ifade edilebilir.

4.2.3 Ahlaki Gelişim Dönemine Göre Elde Edilen Bulgular

Çocuğun çevresi ile etkileşimi sonucunda bilişsel, sosyal ve duygusal gelişime bağlı olarak ortaya çıkan ahlaki gelişim, toplumsal yönü ağır basan çok yönlü bir gelişim türüdür (Kara, , 61).

Ahlaki gelişim süreci içerisinde temel faktör anne-baba olduğu için ebeveynler bilerek ya da bilmeyerek ahlaki karakterlerini çocuklarına aktarmaktadır. Başka bir deyişle ifade edecek olursak; psiko-sosyal çevre çocuğun ahlaki gelişiminde başat rol oynamaktadır. Dolayısıyla aile yaşantısının nasıl olması gerektiğine dair bilgi veren örnekler, olaylar ve diyaloglar ahlaki gelişim sürecinde önemli bir rol oynamaktadır (Köylü – Oruç, 2017, 35). İlgili dergide çocuğun ahlaki gelişimine katkı sağlamak adına “Mavi” ve “Allame Nine” gibi bölümlerde aile yaşantısı hakkında bilgi verilmiş, olay örgüsü içerisinde çeşitli

¹⁹ Oklan, Rukiye. “Haydi Gidelim- Acarlar Longozu”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 506 (Eylül 2022), 12-13. Oklan, Rukiye. “Haydi Gidelim- Darulaceze”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 491 (Haziran 2021), 12-13. Aydemir, Sümeyye. “Hayvanlar Alemi- Palyaço Balığı”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 508 (Kasım 2022), 24-25 vb.

diyaloglara ve örneklere yer verilmiştir. Bu bağlamda söz konusu bölümlerde örnekler ele alınırken adalet, dürüstlük, sabır, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik gibi birtakım değerler ön plana çıkarılmıştır.

Çocuklar ahlaki gelişim seyrinde karakterlerini çevrelerindeki insanları gözlemleyerek elde etmektedirler. Dolayısıyla çocukların iletişime geçtikleri herşey ahlaki karakter oluşumunda bir etken olarak göze çarpmaktadır (Kara, , 62) . DÇD temelinde ahlaki gelişime baktığımızda ise, “İlmin Öncüleri” bölümü örnek şahsiyetleri ele alarak çocuğun karakter gelişimine etki etmektedir. Bu kapsamda söz konusu bölümde işlenen model şahsiyetler; sabır, sorumluluk ve öz denetim gibi değerler üzerinden işlenmektedir.

Bireyin kendi tecrübelerinin önem arz ettiği ahlaki gelişimde yaşanmış örneklerin işlenmesi yahut empati duygusunu geliştirici masallara\hikayelere yer verilmesi çocuğu ahlaki açıdan destekleyici bir etkiye sahiptir (Oruç – Köylü, 2017, 36). Bu bağlamda DÇD incelendiğinde;

- “Resmimin Hikayesi”, “Alabalık ile Kalabalık”, “O Piti Piti Bilim Sepeti”, “Mavi” vb. bölümlerde değerlerle bağlantılı bir şekilde empati duygusunu geliştiren örneklere²⁰ yer vererek çocuğu ahlaki olgunluğa erdirmeyi amaç edinmiştir.

Grup oyunları çocukların ahlaki gelişim sürecinde etkin bir rol oynamaktadır. Grup oyunları, çocuklarda “neyin iyi, neyin kötü” ayrımını kazanmalarına yardım ederken, çocukları benmerkezci düşünceden arındırarak empati kurmalarına yardımcı olur. Bireyin girişimci bir nitelik kazanmasına vesile olarak problemlerine karşı çözüm bulabilme yeteneğini geliştirir (Oruç – Köylü, 2017, 36). Bu sebeple DÇD’nin ahlaki gelişime katkı sağlayacak grup oyunlarını

²⁰ Evcim, Yunus Emre - Evcim Yılmaz, Fatma Nur. “Alabalık ile Kalabalık – Ala’nın Pul Koleksiyonu”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Mart 2021), 8-9. Evcim, Yunus Emre. “Resmimin Hikayesi- Bay Bakkal Baykuş”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 490 (Mayıs 2021), 24-25. Evcim, Özlem. “O Piti Piti Bilim Sepeti- Havai Fişekler”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 491 (Haziran 2021), 18-19. Çoban, Zekiye. “Mavi- Sözler Havada Uçuşmasın”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 493 (Ağustos 2021), 20-21. Gürbüz, Ayşegül. “Allame Nine- Düşün, Tasarla, Son Dakikaya Bırakma!”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 494 (Eylül 2021), 34-35 vb.

işlemesine bakıldığında; değerlerle ilişkili olarak ele alınmadığı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla mezkur dergide okurun ahlaki gelişimine katkı sağlamak için değerlerle bağlantılı bir şekilde grup oyunları ele alınabilir.

4.2.3 Dini Gelişim Dönemine Göre Elde Edilen Bulgular

Çocukta gerçekleşecek olan dini gelişimde ilk olarak ailenin, sonrasında ise okulun ve çevrenin etkisi büyüktür. Çocuk dini gelişimini ve dini şuur şekillenmesini bu şekilde gerçekleştirmektedir (Peker, 2016, 169-170). Bu doğrultuda çocuğun hayatına uyarlayacağı eylemlerde bulunması için ilk aşamada dini bilgiyi, dini kavramları, terminolojiyi anlaması ve kavraması gerekmektedir. Çünkü dini hayattaki bilgi, dini gelişimin seyrinde büyük bir öneme sahiptir (Karaca, 2016, 44). Dolayısıyla dini gelişim sürecinde çocuk, öğrendiklerini uygulamaya dökmenden önce dini bilgi birikimine ihtiyaç duymaktadır. DÇD bu kapsamda incelendiğinde; dergide ele alınan bölümlerin çoğunluğu, bu kapsamda ilişiği bulunduğu değerlerle birlikte dini bilgi vermektedir. Örnek verecek olursak;

- DÇD 2021 Nisan sayısında yer alan “*Mercek*” bölümünün “*Duyduk Duymadık Demeyin!!!*”, “*On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Oruç Tutmaya Davet Ediyor!*” ve “*On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Sabırlı Olmaya Davet Ediyor!*” başlıkları altında Ramazan ayı hakkında bilgi verilirken sabır değeri ile ilişkilendirilerek anlatılmaktadır. Ramazan ayının sabır ayı olduğuna dikkat çekilerek ilgili değere vurgu yapılmaktadır.²¹
- Diyanet Çocuk Dergisi 2021 Şubat sayısında yer alan “*Allame Nine*” bölümünde “*Müjde! Üç Aylar Geldi*” adlı parçada üç ayların tanımını yapan nine, üç aylar ile yardımseverlik değeri arasında bir bağ kurmaktadır. Nine ve üç torunu, üç aylar münasebetiyle ihtiyaç sahiplerine gönderecekleri koliler hakkında konuşmaktadırlar. Bu kapsamda yardımseverlik değeri ön plana çıkarılarak üç ayların “ne olduğu” ile ilgili bilgi verilmektedir.²²

²¹ Gürbüz, Ayşe Gül. “Yavuz Kılavuz- Manevi Destek”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 489 (Nisan 2021), 4-5.

²² Gürbüz, Ayşe Gül. “Allame Nine- Müjde! Üç Aylar Geldi”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 34-35.

- DÇD 2021 Mart sayısında yer alan “Yavuz Kılavuz” bölümünün “İnanıyorum Mutluyum” başlığı altında “Allah’a iman eden insan” hakkında bilgi verilirken;

“-Allah’ın her zaman kendisini gördüğünü bildiği için yalnızken de başkalarının yanında da hep dürüst ve erdemli davranır.”²³ açıklaması yapılmaktadır. Bu doğrultuda Allah’ın varlığını hissetme ve kendisini gördüğünü bilmenin bireyde oluşturduğu etki ele alınarak dürüstlük değeri ile ilişkilendirilmektedir. Bu kapsamda örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Dini bir hayat tarzı geliştirmek, çocukların dini gelişim sürecinde çocuklara katkı sağlayan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Dini hayat tarzı çocuğun dini açıklamalara ve kavramlara boğulması değildir. Aksine hayatın normal akışı içerisinde dinin hayata entegre olması, “günlük rutin işlerle ilişkili bir din anlayışı” kazandırmaktır. Bu bakımdan Peygamber Efendimiz’in çocuklarla olan ilişkilerini ele almak, somut örnekleri de içermesi bakımından dini bir hayat tarzının nasıl kazandırılması gerektiğine misal teşkil etmektedir. Hz. Peygamberin çocuklara selam verip selamlarını alması, çocukların çeşitli mekanlara iştirak etmelerini sağlaması, onlara iş vermesi gibi örnekler bu hususta zikredilebilir (Oruç - Köylü, 2017, 128-129). Dolayısıyla DÇD incelendiğinde; dergide ele alınan bölümlerin çoğunluğu değerlerle ilişkili olarak dini bir hayat tarzı geliştirme bağlamında örnek verilebilir. Örnek verecek olursak;

- DÇD 2021 Temmuz sayısında yer alan “Resmimin Hikâyesi” bölümünde “Astronot Not” adlı parçada dürüstlük değeri ön plana çıkarılarak, doğru sözlü olmanın/sözünde durmanın gerekliliği vurgulanmaktadır. İlgili metinde astronot olan kişinin unutkan olduğu bu sebeple hayatını devamlı not alarak geçirdiği bildirilmektedir. Bir arkadaşıyla buluşma saatinin geldiğini gören astronot,

“-Unutkan olabilirim, dalgın olabilirim fakat sözümü asla çiğnemem. Söz veririm mutlaka yerine getiririm.” diyerek günlük yaşam içerisinde doğru

²³ Gürbüz, Ayşe Gül.“Allame Nine- Allah Bu Millete Bir Daha İstiklâl Marşı Yazdırmasın”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Mart 2021), 34-35.

sözlü olmanın önemini ifade etmektedir. Aynı zamanda dinin gereklerinden biri olan doğru sözlü olma ve sözünde durmanın önemi vurgulanmaktadır.²⁴

Çocuğun dini gelişim seyrinde yaşantısını ve davranışlarını taklit edebileceği model şahsiyetlerin olması büyük önem arz etmektedir. Başka bir deyişle çocuğa rol model olabilecek şahsiyetlerin sunulması taklit sürecinin olumlu ve sağlıklı bir şekilde devam etmesi için kolaylık sağlayacaktır (Oruç – Köylü, 2017, 134). Bu noktada DÇD incelendiğinde, “İlmin Öncüleri” bölümü örnek şahsiyetlerin sunulduğu ve konu bağlamında değerlerle ilişkilendirildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnek verecek olursak;

- DÇD 2021 Mayıs sayısında yer alan “İlmin Öncüleri” bölümünün “İmam-ı Azam Ebu Hanife” başlığı altında Ebu Hanife’nin şüpheli şeylerden uzak durduğu ifade edilerek, öz denetim değerine vurgu yapılmaktadır²⁵ (Kardaş, Mayıs 2021, 36). Bu kapsamda örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Başlı başına bir eğitim yaklaşımı olan kıssa anlatımı dini gelişim sürecinde çocuğun kalbinde yer eden önemli bir kaynaktır. Kıssa anlatımı çocukların dini gelişim seyrinde özellikle Allah tasavvurunun oluşmasında temel bir hareket noktasıdır. Başka bir deyişle açıklayacak olursak; örneğin Hz. Adem ve Hz. Havva kıssasının çocuğa aktarılması sonucunda “insanı hiçbir zaman terk etmeyen, insana her daim yakın olan, insana sürekli bir şans veren” Allah tasavvuru oluşabilir. Burada önemli olan nokta çocuğun gelişim düzeyine göre uygun bir anlatımın tercih edilmesidir (Oruç – Köylü, 2017, 132). Bu kapsamda DÇD incelendiğinde kıssa anlatımının tercih edilmediği göze çarpmakla birlikte eksikliği hissedilmektedir. Dolayısıyla söz konusu dergiye eklenecek olan değerlerle ilişkili bir kıssa anlatımının dini gelişim seyrinde çocuklara fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

²⁴ Evcim, Yunus Emre. “Resmimin Hikayesi- Astronot Not”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 492 (Temmuz 2021), 24-25.

²⁵ Kardaş, Rabia Gülcan. “Büyüten Ajanda- Mayıs, Hepimizin Ninesi Nene Hatun, Bahar Temizliği Zamanı”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 490 (Mayıs 2021), 26-27.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde teknoloji ve bilimde yaşanan gelişmeler bireylerin yaşamlarında birtakım kolaylıklar sağlamasının yanında onları toplumdan uzaklaştırıp içe kapanık, benmerkezci bir yapıya bürünmelerine sebebiyet vermektedir. Hayatlarını sanal aleminden ibaret sanan bireyler, çevrelerinde olup bitenden bihaber biçimde yaşamlarını sürdürürken bir değer yozlaşması yaşamaktadırlar. Bu bağlamda başta ebeveynler olmak üzere eğitimciler ve bu değer yozlaşmasını kendilerine dert edinen insanlar, farkındalık sahibi ve örnek bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla gerçekleştirilmek istenen bu hedef, toplumun değerlerini gelecek nesillere aktarma ihtiyacını doğurmuştur.

Değerlerin aktarımındaki ilk rol aileye ait olmakla birlikte, okulun, çevrenin ve etkileşim içinde olunan her obje bu aktarıma katkı sunmaktadır. Bu kapsamda değer kazanımında yardımcı rol üstlenen kitle iletişim araçlarından biri olan Diyanet Çocuk Dergisi bu araştırmanın temel noktasını oluşturmaktadır. Dini içeriğe sahip olmakla birlikte her ay güncellenen içeriğiyle dini öğeleri çocuklara aktarmayı gaye edinen ilgili dergi değer aktarımında da önemli bir konuma sahiptir. Eğitici-öğretici olduğu kadar mizahi ve eğlendirici yönüyle de ilgi çeken dergi, çocuklar tarafından sevilerek takip edilmektedir.

Bu doğrultuda çocukların manevi gelişimini destekleyici nitelikte olan Diyanet Çocuk Dergisi'nin değer aktarımındaki rolünü incelemek bu çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır. Söz konusu derginin hedeflediği okur kitlesinin gelişim dönemi özelliklerine uygunluğu, dini içerikleri ve değerleri aktarmadaki rolü tespit edilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla mezkur dergi, çalışmanın hedefleri doğrultusunda “on kök değer” bağlamında incelenmiş ve aşağıda yer alan bulgulara ulaşılmıştır.

- DÇD'nin yirmi dört sayısı “on kök değer” bağlamında incelenmiş ve toplamda iki yüz yetmiş altı defa zikredildiği tespit edilmiştir. 2021 yılı sayılarında ilgili değerlerin yüz doksan yedi defa zikredildiği, 2022 yılı sayılarında ise doksan iki defa işlendiği bilgisine ulaşılmıştır. Bu bağlamda “on kök değer” 2021 yılı dergilerinde yoğun bir şekilde işlenmiş, 2022 yılı dergilerinde ise düşüşe geçerek daha az ele alınmıştır.

- DÇD 2021 yılı Nisan sayısında “Dostluk, Öz Denetim, Sabır, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik” değerlerinden otuz üç defa bahsedilerek ilgili değerlerin en fazla zikredildiği sayı olmuştur. Aynı şekilde DÇD 2021 yılı Ekim sayısında “Öz Denetim ve Yardımseverlik” değerleri iki defa ele alınmış, dolayısıyla ilgili değerlerin en az işlendiği sayı olmuştur.
- DÇD 2022 yılı Aralık sayısı “Dostluk, Dürüstlük, Öz Denetim, Sorumluluk, Vatanseverlik ve Yardımseverlik” değerlerinden on iki defa bahsedilerek ilgili değerlerin en fazla ele alındığı sayı olmuştur. Aynı şekilde DÇD 2022 yılı Ekim sayısında “Öz Denetim ve Yardımseverlik” değerlerinden iki defa bahsedilerek mezkur değerlerin en az işlendiği sayı olmuştur.
- DÇD’nin ilgili sayılarında “on kök değer”in temel alındığı dergiler tespit edilmiştir. Bu doğrultuda **dostluk değeri** bir (DÇD 2022 Aralık sayısı “Hayat Arkadaşlarımla Güzel”); **dürüstlük değeri** iki (DÇD 2021 Ağustos sayısı “Sözüm Söz”, DÇD 2022 Nisan sayısı “Doğruluktan Ayrılma”); **öz denetim değeri** beş (DÇD 2021 Şubat sayısı “Her İşin Başı Sağlık”, DÇD 2021 Haziran sayısı “Çevremiz Bize Emanet”, DÇD 2021 Aralık sayısı “İsraf Etmiyorum”, DÇD 2022 Nisan sayısı “Her Anın Kıymetini Bil”, DÇD 2022 Mayıs sayısı “Hiçbir Canlıyı İncitme”); **sabır değeri** bir DÇD 2021 Nisan sayısı “Hoş Geldin Ramazan”); **sevgi değeri** iki (DÇD 2021 Ocak sayısı “Allah’ım Seni ve Yarattıklarını Çok Seviyorum”, DÇD 2022 Ekim sayısı “Seni Çok Seviyorum Canım Peygamberim”); **sorumluluk değeri** dört (DÇD 2021 Haziran sayısı “Çevremiz Bize Emanet”, DÇD 2021 Aralık sayısı “İsraf Etmiyorum”, DÇD 2022 Mayıs sayısı “Hiçbir Canlıyı İncitme”, DÇD 2022 Haziran sayısı “Her Anın Kıymetini Bil”); **vatanseverlik değeri** dört (DÇD 2021 Mart sayısı “İstiklal Marşı’nın Kabulü 100. Yıl”, DÇD 2022 Haziran sayısı “Çevremiz Bize Emanet”, DÇD 2022 Mart sayısı “Çanakkale Geçilmez”, DÇD 2022 Ağustos sayısı “Büyük Zaferin 100. Yılı Kutlu Olsun”); ve son olarak **yardımseverlik değeri** bir (DÇD 2022 Şubat sayısında “Kardeşimle Paylaşmak Ne Güzel”) dergide ele alınmıştır. Bu doğrultuda söz konusu dergilerde öz denetim değeri en fazla ele alınan değer olmuş, sabır ve dostluk değerlerinin en az işlenen değerler olduğu tespit edilmiştir. Bu bilgiye ek olarak adalet ve saygı değerlerinin hiçbir dergiye ana konu olarak temel alınmadığı bilgisine ulaşılmıştır.

- DÇD'nin sayılarında değerler ele alınırken çoğunlukla düz bir anlatım şekli benimsenmiş, örnek olay incelemesi yapılarak somut örnekler okuyucuya sunulmuştur. Aynı zamanda sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır.
- DÇD'nin ilgili sayılarında “on kök değer” doğrudan işlendiği gibi, dolaylı bir anlatım şekli ile de ele alınmıştır. Bu bağlamda “on kök değer” içerisinde yer alan “dürüstlük ve vatanseverlik” değerleri sadece doğrudan bir anlatımla işlenmiş, kalan sekiz değer hem doğrudan hem dolaylı bir anlatımla ele alınmıştır.
- DÇD'nin “on kök değer” bağlamında incelenmesi sonucunda adalet değeri dört dergide beş; dostluk değeri sekiz dergide on beş; dürüstlük değeri dokuz dergide yirmi; öz denetim değeri on bir dergide otuz dokuz defa; sabır değeri dokuz dergide on üç; saygı değeri sekiz dergide on; sevgi değeri on beş dergide otuz yedi; sorumluluk değeri yirmi bir dergide yetmiş altı; vatanseverlik değeri on dört dergide otuz iki; son olarak yardımseverlik değerinin ise on altı dergide kırk bir defa işlendiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda sorumluluk değeri; tekrar edilme bazında ilk sırada, adalet değeri ise son sırada yerini almıştır.
- DÇD'nin hedeflediği okur kitlesi bilişsel gelişim dönemi açısından somut işlemler dönemine tekabül etmektedir. Bu kapsamda mezkur derginin ele aldığı çizgi romanlar, fabllar, resimli hikayeler, fıkralar, sözcük bulmacaları ve bilmeceler ile çocuğun bilişsel gelişimine hitap ettiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte dergilerde işlenen konular, kök değerler ile ilişkilendirilmiş, böylece çocuğun dini formasyonuna katkıda bulunulduğu bilgisine ulaşılmıştır.
- DÇD'nin hitap ettiği okuyucu kitlesi psiko-sosyal gelişim bağlamında girişimciliğe karşı suçluluk döneminin sonundan başlayarak çalışkanlığa karşı aşağılık duygu döneminin neredeyse tamamına denk gelen yaş gruplarını kapsamaktadır. Bu doğrultuda ilgili derginin çocuğun yaşadığı dünyayı tanımlamasına ve anlamasına yardımcı olacak, toplumda uyum içerisinde bir arada yaşama bilincini oluşturacak, üreten ve dönüştüren çalışkan bireyler olmasını sağlayacak düzeyde konular işleyerek çocuğun psiko-sosyal gelişimine katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte ilgili gelişim dönemine dair sunulan örneklerde çoğunlukla öz denetim, sorumluluk ve sabır gibi belirli birkaç değer üzerinden konuların işlendiği bilgisine ulaşılmıştır.

- DÇD'nin içerdği konular bağlamında çocuğun ahlaki gelişimine olan katkısı incelendiğinde; örnek şahsiyetler üzerinden çocukta bir farkındalık oluşturulmak istendiği, ahlaki gelişimde büyük bir öneme sahip olan ailenin nasıl bir yapıya sahip olması gerektiği ve empati duygusunu geliştirici nitelikte olan örneklerin ele alındığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda konular işlenirken ilişkili bulunan değerler üzerinden çocuğun gelişimine katkıda bulunulduğu ortaya konulmuştur. Bu bilgilere ek olarak çocuğun ahlaki gelişimine katkı sağlayacak değerlerle bağlantılı grup oyunlarına yer verilmediği bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.
- DÇD'nin dini gelişim seyrinde çocuğun gelişimine katkı sağlayacak birtakım konuların işlendiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda ilgili dergide; ilk olarak konularla bağlantılı bir biçimde kök değerlere yer verilmiş, dini alt yapının oluşmasına zemin hazırlayacak dini bilgi birikimi sağlanmış, dini bir yaşam tarzı oluşturmak adına örnekler verilmiş, son olarak kişiliği ve yaşam tarzıyla örnek alınabilecek şahsiyetler ele alınmıştır. Bununla beraber çocuğun sağlıklı bir dini gelişim süreci geçirmesi adına değerlerle uyumlu bir şekilde kıssa anlatımına yer verilmesi gerektiği söylenebilir. Çünkü, kıssa anlatımının dini gelişim seyrinde etkili bir yöntem olduğu ifade edilmektedir.

Yukarıda ifade ettiğimiz bulguların yanında DÇD'nin on kök değeri işlemesi ile ilgili önerilerimiz şunlardır:

- DÇD'nin incelenen sayılarında “on kök değer”e sıklıkla yer verildiği tespit edilmiştir. Öz denetim, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinden sıklıkla bahsedilirken; adalet, dostluk, dürüstlük, sabır ve saygı değerlerine daha az yer verilmiştir. Bu bağlamda birey ve toplum açısından önem ifade eden bu değerlere daha sık yer verilebilir.
- Taranan dergilerde “on kök değer”in çoğunlukla örnek olay incelemesi ve düz anlatım ile işlendiği tespit edilmiştir. Konular ve değerler işlenirken kullanılan yöntem ve tekniklerin çeşitlendirilmesi öğrenmeyi kolaylaştıracağı gibi çocuklarda kalıcılığı büyük oranda arttıracaktır. Bu bağlamda yeni öğrenme teknikleri ilave edilerek, farklı bir bakış açısı geliştirilebilir.
- Diyanet Çocuk Dergisi sayılarında hemen hemen bir değerın temel alınarak hazırlandığı tespit edilmiştir. Ancak yakinen bu duruma bakacak olursak;

örneğin dergide sabır değeri temel alınmış, ancak sabır değerine derginin içeriğinde yok denecek kadar az yer verilmiştir. Dolayısıyla ilgili sayı, bir değeri temel alırken derginin içeriğinde yeteri kadar o değerden bahsetmemektedir. Bu bağlamda derginin, başlığıyla uyumlu olacak şekilde ve o sayıda ki etkinlik, oyun ve alıştırmalar ay'ın konusunu öne çıkaracak şekilde hazırlanabilir.

- Dergiye ek materyaller sunularak öğrenmeyi aktifleştirecek etkinliklere yer verilebilir. Örneğin her ay ele alınan değer ile ilgili bir etkinlik çalışması yaptırılarak konunun ve değerın pekiştirilmesi sağlanabilir.
- DÇD son çocukluk dönemine hitap eden bir dergidir. Çocuk edebiyatı metinlerinde yetişkinlere hitap eden dilin didaktik kullanımından ziyade mesajın örtük verilmesi ve hitap ettiği kitlenin gelişim özellikleri bağlamında seviyenin gözetilmesi gerektiği ifade edilebilir. Başka bir deyişle; dini bilgiler, duygular, konular ve kültürel öğeler yetişkinlere aktarılır gibi işlenmemelidir.
- Çocuklara psiko-sosyal gelişim hususunda birlikte uyum içerisinde yaşamayı, girişken ve üreten bireyler olmayı hedefleyen ilgili dergide, değer aktarımı sorumluluk ve öz denetim gibi belirli birkaç değer üzerinden işlenmektedir. Bu kapsamda mezkur derginin psiko-sosyal gelişim bağlamında; kısır döngüden kurtularak başka değerlere de yer vermesi ve tekrara düşmekten kaçınması gerektiği söylenebilir.
- Ahlakî gelişim evresinde çocuğun ahlakî davranışların niteliğini kavrayacak biçimde iyi fiilleri yapıp, kötü fiillerden uzak durmasına teşvik edecek bilgiler üretilmelidir. Başka bir deyişle ifade edecek olursak; çocuk ahlakî gelişim döneminde “Geleneksel Düzey”in ilk aşamasında olduğundan, söz konusu dergide çocuğun kendi değerlerini oluşturmaya zemin hazırlayacak dini bilgilerin sunulması, ikinci aşamada ise toplumsallaşmasına katkı sağlayacak ahlak alanına dair dini bilgiler üretilmesi gerektiği söylenebilir.
- DÇD, çocuğun dinî gelişimine dair bilgiler üretirken çocuğun neye, nasıl ve niçin inandığını bildirecek nitelikte bir içerik üretmeli ve hedeflediği okur kitlesinin gelişim özelliklerine uygun bir şekilde sunulmasına özen göstermelidir. Bununla birlikte özellikle sağlıklı bir Allah tasavvurunun oluşabilmesi için kıssa anlatımından faydalanması gerektiği söylenebilir.

- Çocuklar bedensel gelişim kapsamında küçük kasların, el ve bilek kemiklerinin olgunlaşmasıyla birlikte sanatsal etkinlikler ve el işleri yapabildiği gibi enstrüman çalabilmektedir. İlgili dergide ele alınan konular çerçevesinde değerlerle ilişkili olarak çocuğun bedensel gelişimini destekleyici nitelikte etkinliklerin yer alması gerektiği ifade edilebilir.
- Mezkur dergide ele alınan konular çocuğun seveceği ve hoşlanacağı türden, inandırıcı ve akla yatkın olmalıdır. Bunlara ek olarak basitten karmaşığa, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene ve yakından uzağa ilkeleri esas alınarak içerikler oluşturulmalıdır.
- Söz konusu dergide işlenen konular özgün bir biçimde ele alınmalıdır. Konular işlenirken içeriğin benzer olmasından kaçınılmalı ve tekrara düşülmemelidir. Bu kapsamda DÇD’nde ele alınan vatanseverlik değeri en çok tekrara düşülen bir değer olarak örnek verilebilir.
- Etkili bir biçimde değer eğitimi gerçekleştirilebilmek için DÇD, değerleri okura doğrudan aktarabileceği gibi, metinler içerisinde karakterlerle özdeşim kurarak yahut sezdirme yoluyla da aktarabilir. Bu kapsamda değerler eğitime uygun olarak ek strateji, yöntem ve teknik geliştirilebilir. On iki yaşın altındaki çocuklara dini bilgilerin oyunlarla, şarkılarla ve temsillerle öğretilmesi gerektiği ifade edilmekte, bu dönemde çocukların kendilerine doğrudan verilen dini bilgilerin ilgilerini çekmeyeceği ve yeteri kadar anlayamayacakları belirtilmektedir. Verilecek olan bu bilgilerin şarkı, şiir, oyun ve çizgi filmler ile aktarılmasının daha kalıcı ve yararlı olacağı dile getirilmektedir. Dolayısıyla kavram öğretimi hususunda ansiklopedik bilgiden ziyade hikâyeleştirme yöntemi ile daha kalıcı bir öğretim şekli sağlanabilir.
- DÇD’nde yer alan etkinliklerde çocuğun bulmaca veya bilmecelerde geçen kelimeleri bildiği varsayılmaktadır. Ancak bilmeyenlerin de olabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu kapsamda etkinliklerde yer alan kelimelerin bir kaynaktan yahut dergi içerisinde yer alan bir metinden öğrenilmesi gerektiği söylenebilir.
- DÇD’nin okur kitlesi geniş bir sıklayı ifade etmektedir. Bu doğrultuda dergide yer alan bazı oyunlar büyük yaştaki çocukların anlayabileceği nitelikte iken, bazıları ise küçük yaştaki çocuklara hitap etmektedir. Dolayısıyla

içerikler, derginin hedef kitlesi olan son çocukluk dönemine göre belirlenmeli ve bu kapsamda ele alınan etkinlikler okura hitap etmelidir.

- İlgili dergide çocuk için hazırlanan metinlerde emredici, buyurgan bir dilden ziyade ben dilinin kullanılması, çocuğun metni içselleştirmesi ve özümsemesi açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Emredici üsluptan uzak, neler yapması veya yapmaması gerektiğini düşündüren bir anlatım tarzı benimsenmelidir.
- Derginin hitap ettiği yaş kitlesinin geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu sebeple derginin içeriği okur kitlesinin seviyesine uygun olmakla birlikte bazı durumlarda zayıf kalabilmektedir. Dolayısıyla mezkur derginin hitap ettiği yaş aralığı kesin çizgilerle belirtilmeli ve içerikler bu doğrultuda hazırlanmalıdır.
- DÇD’nde yer alan metinlerde ele alınan bazı soyut tabirler okur kitlesinin somut işlemler döneminde olmasından dolayı anlamasını güçleştirebilir. Bu sebeple çocuğun seviyesine hitap edecek düzeyde somut ifadelere yer verilmesi gerektiği söylenebilir.
- Diyanet Çocuk Dergisi, çocuğun dinî davranış kazanmasını hedefleyen ve yayınlarıyla bunu destekleyen bir dergidir. Diyanet Çocuk Dergisi’nin, günümüz çocuklarına yönelik değer eğitime hassasiyetle yaklaşması ve çeşitli teknolojik argümanlardan yararlanması oldukça önemlidir. Bu bağlamda değer eğitime katkı sağlayan DÇD’nin çocuğun değişen ihtiyaçlarına hitap edecek bir biçimde yeni gelişmeler etrafında şekillenerek güncellenmesi gerektiği ifade edilebilir.
- Mezkur dergide herhangi bir konu veya değer işlendikten sonra karekod verilerek konu ve değer ile ilgili sesli veya görsel bir etkinlik oluşturulması, öğrenmeyi ve kavramayı destekleyici nitelikte olduğu söylenebilir.
- DÇD bir çocuk dergisi olması hasebiyle yine aynı alanda yayın yapan “TÜBİTAK – Meraklı Minik” , “Karavan Çocuk Yayınları” , “Diyanet CİM” vb. dergilerde işlenen konular, etkinlikler ve oyunların içeriklerindeki çeşitlilik örnek alınabilir.
- Her sayıda bir köşe yazısı bölümü oluşturularak alanın da uzman kişilerin o ay işlenen konuyu ele alan yazı ve görsellerine yer verilebilir.
- Mezkur dergi çoğunlukla bilissel gelişime hitap etmektedir. Dolayısıyla dergide değer aktarımı daha çok bilgi aktarma şeklinde ilerlemektedir. Bu

sebeple duyuşsal ve psikomotor gelişim alanına hitap edecek konuların, alıştırmaların ve etkinliklerin ilave edilmesinin gerekliliği değer aktarımı için önem ifade etmektedir.

- DÇD' nin her ay yayınlanan sayılarında bir değer temel alınarak, öğrenmeyi etkin ve kalıcı hale getirecek etkinliklere ve alıştırmalara yer verilebilir.
- Camilerde ve okullarda yer alan kütüphanelerde mezkur dergiye yer verilerek dergiye ulaşım daha kolay bir hale getirilebilir.
- Yapılan incelemeler sonucunda mezkur derginin içeriği hakkında siyer çalışmalarının ve dini muhtevaların incelenmesine dair araştırmaların yapıldığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda derginin görsel içeriklerinin yeterliliğini ya da derginin aileler açısından doyum ifade edip etmediğini inceleyen çalışmaların yapılmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Dolayısıyla ilgili derginin eksikliğini giderebilmesi ve kendini geliştirebilmesi açısından bahsi geçen konularda akademik çalışmaların yapılması gerektiği ifade edilebilir.
- Diyanet İşleri Başkanlığı'nın öncülüğünde ilgili derginin gelişimine dair çalıştaylar kurulabilir. Bu kapsamda gerekli görölmesi durumunda diğer kurumlardan destek alınabilir.

KAYNAKLAR

(İlgili çalışmada İsnad 2 Metiniçi Atıf Sistemi kullanılmıştır.)

- ____. “Not Defterim- 23 Nisan Kutlu Olsun”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 501 (Nisan 2022), 10.
- ____. “Yazı Tahtam- 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 495 (Ekim 2021), 14-15.
- ____. “Bir Sorum Var- Zeytine Kulak Verelim”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 508 (Kasım 2022), 4-5.
- ____. _____ - “Harfleri Doğru Sıraya Koy”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 493 (Ağustos 2021), 43.
- Aka, Özlem. “Haydi Çizelim- Canım Bayrağım”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 492 (Temmuz 2021), 30-31.
- Akbaba-Altun, Sadegül. (2003). “Eğitim Yönetimi ve Değerler”. *Değerler Eğitimi Dergisi 1/1* (2003), 7-18.
- Akbaş, Oktay. “Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 6/16 (2008), 9-27.
- ____. *Türk Milli Eğitim Sisteminin Dyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.
- Aknar, Zeynep. “Mercek- Benim Güzel Arkadaşlarım, Hiç Düşündünüz Mü?, Hop Dedik!, Uzun Lafın Kısası”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 509 (Aralık 2022), 2-3.
- ____. “Mercek- Eksikleri Tamamla”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 503 (Haziran 2022), 2-3.
- Aksel, Neslihan. *Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Oyun Bağımlılığı ile Öz Denetim ve Sosyal Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Aktaş, Zeynep Yeşildal. “Hokka- Kitaplar Yaşlanır mı?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 494 (Eylül 2021), 6-7.
- Aktepe, Vedat - Tahiroğlu, Mustafa. “Değerler Eğitimi Yaklaşımları ve Etkinlik Örnekleri.” *The Journal of Academic Social Science Studies* 42 (2016), 361-384.
- Akyol, Cânân Cehri. “Mercek- Allah’ı Niçin Göremiyorum?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 486 (Ocak 2021), 2-3.
- Akyüz, Ömer Selim. “Sizden Gelenler- Çünkü O Bir Peygamberdi, Ya Resulallah”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 48.
- Aladağ, Soner. *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.

Aral, Neriman – Duman, Tayyip (ed.). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. 2. Baskı, 2018.

Arslantaş, Mustafa. “Sizden Gelenler- Hafızlığım”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 486 (Ocak 2021), 48.

Aslan, Esmâ Beyza. “Hokka- Kırlangıçlar Feşmekân Kasabasında”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 497 (Aralık 2021), 6-7.

Atik, Aslıhan. “Dini Gelişim Kuramlarına Din Eğitimi Bağlamında Genel Bir Bakış”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/3 (2015), 728-743.

Aydemir, Sümeyye. “Hayvanlar Alemi- Palyaço Balığı”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 508 (Kasım 2022), 24-25.

Aydın, Ayhan. *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 14. Baskı, 2016.

Aydın, Emre. Yaygın Din Eğitimi Aracı Olarak Diyanet Çocuk Takvimi’nin Çocukluk Dönemi Gelişim Özellikleri Açısından İncelenmesi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Aydın, Kenan. *Türkiye’de Çocuk Dergiciliği: Diyanet Çocuk Dergisinin İçerik Analizi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Aydın, M. Zeki - Akyol Gürler, Şebnem. *Okulda Değerler Eğitimi Yöntemler - Teknikler - Kaynaklar*. Ankara: Nobel Yayınları, 5. Basım, 2018.

Aydın, Mustafa. “Değerler, İşlevleri ve Ahlak.” *Eğitime Bakış Dergisi* 7/19 (2011), 39-45.

Bacanlı, Hasan. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 28. Baskı, 2021.

Bacanlı, Hasan - Dombaycı, Mehmet Ali. Değer Eğitiminde Değer Boyutlandırma Yaklaşımı, Değerler ve Eğitimi II .İstanbul: DEM Yayınları, 2012. Erişim 24.10.2024.
https://www.academia.edu/44188668/DE%20C4%9EER_E%20C4%9E%20C4%B0T%20C4%B0M%20C4%B0NDE_DE%20C4%9EER_BOYUTLANDIRMA_YAKLA%20C5%9EIMI_Hasan_Bacanli%20C4%B1_M_Ali_Dombayci%20C4%B1

Balcı, Fatma. “Yazı Tahtam- 15 Temmuz Gecesi”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 504 (Temmuz 2022), 26-27.

Baş, Türker - Akturan, Ulun. *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2008.

Başal, “Genel Çizgileriyle Çocukta Ahlak Gelişimi.” *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (1992), 45-48.

Bolay, Süleyman. “Aşkın Değerler Buhranı”. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* 26-28 Kasım 2004. ed. Recep Kaymakcan vd.. İstanbul: DEM Yayınları, 2007.

Canatan, Kadir. “Avrupa Birliği Ülkelerinde Değer Yönelimi.” *Değerler Eğitimi Dergisi* 2/7-8 (2004), 41-60.

Coştu, Kamil. “Değerler Eğitimi Açısından Tek Parti Dönemi Âdâb-ı Muâşeret Kitapları”. *Eskiye* 40 (2020), 129-153. <https://doi.org/10.37697/eskiye.667810>.

Çağrı, Mustafa. “Adâlet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 10.10.2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/adalet#1-ahlak>

_____ “Dostluk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 10.10.2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/dostluk>

_____ “İsar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 10.10.2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/isar--digerkamlik>

_____ “Sabır”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 10.10.2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sabir>

_____ “Saygı”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 10.10.2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/saygi>

_____ “Sıdk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 10.10.2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sidk>

Çoban, Zekiye. “Mavi- Rengârenk Hediyeler”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 494 (Eylül 2021), 20-21.

_____ “Mavi- Sözler Havada Uçuşmasın”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 493 (Ağustos 2021), 20-21

_____ “Mavi- Ah Şu Güzel Çocuklar”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 496 (Kasım 2021), 20-21.

_____ “Mavi- İftar Süprizi”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 489 (Nisan 2021), 20-21.

_____ “Mavi- İyiliğimiz Tam Olsun”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 491 (Haziran 2021), 20-21.

_____ “Mavi- Kabartma Yazılı Kitap”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 497 (Aralık 2021), 20-21.

_____ “Mavi- Kuşlar Şarkılarını Bitirmeden”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 490 (Mayıs 2021), 20-21.

_____ “Mavi- Öğretmenim Canım Benim”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 495 (Ekim 2021), 20-21.

_____ “Mavi- Sevginin Gücü”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 20-21.

_____ “Mavi- Teleskop”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 486 (Ocak 2021), 20-21.

_____ “Zahid’in Mutluluk Defteri- Kurtarma Operasyonu”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 504 (Temmuz 2022), 20-21.

_____ “Zahid’in Mutluluk Defteri- Okuldan Dönünce, Aysel Teyze”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 500 (Mart 2022), 26-27.

_____ “Zahid’in Mutluluk Defteri- Okuldan Dönünce, Aysel Teyze”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 500 (Mart 2022), 20-21.

_____ “Zahid’in Mutluluk Defteri- Uzayan Boyum”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 506 (Eylül 2022), 20-21.

_____ “Zahid’in Not Defteri- Adı Ne Olsun?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 508 (Kasım 2022), 20-21.

_____ “Zahid’in Not Defteri- Kara Tavuğun Sınıfta İşi Ne?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 501 (Nisan 2022), 20-21.

Demir, Neslihan. *Değerler Eğitimi Açısından Necip Fazıl Kısakürek’e Ait “Çile” Adlı Eserde Kök Değerlerin İncelenmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Demir, Rukiye Aydoğdu. “Yazı Tahtam- Peygamberimizin İki Çiçeği”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 505 (Ağustos 2022), 26-27.

Demir, Zeynep. “Yazı Tahtam- Bir Ağaca Sarılmak”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 498 (Ocak 2022), 26-27.

Deniz, Ayşe Asude. “Mercek- Çanakkale Geçilmez, İstiklal Marşı Nerede Yazıldı?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 500 (Mart 2022), 2-3.

Doğan, Ayşe Nur. “Bir Sorum Var- Allah’ın Gönderdiği Mesaj”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 503 (Haziran 2022), 4-5.

Doğan, Recai - Uçak, Habibe Erva. “Erken Çocukluk Döneminde Ailede Din (Ahlak ve Değerler) Eğitimi”. *Journal of Islamic Research*. 33/2 (2022), 401-22.

Doğanay, Ahmet – Oğuz, Kutlu (ed.). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları II*. Ankara: Akademisyen Yayınevi, 2019.

Efza, Sare. “Mercek- Orucu Doğru Tuttum, Doğru Konuştum”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 501 (Nisan 2022), 2-3.

Evcim Yılmaz, Fatma Nur. “Alabalık ile Kalabalık- Söz Mü?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 493 (Ağustos 2021), 8-9.

_____ “Nedir Bu?- Ağırlamak, El Birliği”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 490 (Mayıs 2021), 10-11.

_____ “Nedir Bu?- Çarçur”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 10-11.

_____ “Nedir Bu?- Sadık”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 493 (Ağustos 2021), 10-11.

_____ “Nedir Bu?- Söze Atılmak, Saygıdeğer”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 486 (Ocak 2021), 10-11.

Evcim, Fatma Nur. “Nedir Bu?- Hazin”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 492 (Temmuz 2021), 10-11.

_____ “Nedir Bu?- Hazne”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 495 (Ekim 2021), 10-11.

Evcim, Özlem. “O Piti Piti Bilim Sepeti- Cam Kırıkları”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 504 (Temmuz 2022), 18-19.

_____ “O Piti Piti Bilim Sepeti- Havai Fişekler”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 491 (Haziran 2021), 18-19.

_____ “O Piti Piti Bilim Sepeti- Kadife’nin Evi”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 18-19.

Evcim, Yunus Emre - Evcim Yılmaz, Fatma Nur. “Alabalık ile Kalabalık – Ala’nın Pul Koleksiyonu”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Mart 2021), 8-9.

_____ “Alabalık ile Kalabalık - Deniz Hastanesi’nde”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 495 (Ekim 2021), 8-9.

_____ “Alabalık ile Kalabalık- Kala’nın Derdi”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 486 (Ocak 2021), 8-9.

_____ “Alabalık ile Kalabalık- Buluş ve Buluşma”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 497 (Aralık 2021), 8-9.

_____ “Alabalık ile Kalabalık- Zor Bir Bilmece”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 491 (Haziran 2021), 8-9.

Evcim, Yunus Emre. “Resmimin Hikayesi- Astronot Not”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 492 (Temmuz 2021), 24-25.

_____ “Resmimin Hikayesi- Bay Bakkal Baykuş”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 490 (Mayıs 2021), 24-25.

_____ “Resmimin Hikayesi- Bu Son Dakika”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 509 (Aralık 2022), 24-25.

_____ “Resmimin Hikayesi- Ev Manzaralı Deniz”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 501 (Nisan 2022), 24-25.

_____ “Resmimin Hikayesi- İçi Sıcacık Hava Balonu”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 24-25.

_____ “Resmimin Hikayesi- Kendime Ödev”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 497 (Aralık 2021), 24-25.

_____ “Resmimin Hikayesi- Mutlu Hava Konutları”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 495 (Ekim 2021), 24-25.

Gökalp, Ali vd.. “Öz Denetim ile Sorumluluk Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22/2 (2021), 715-726.

_____ “Ortaokul Öğrencilerinin Sabır Değeri Üzerindeki Faktörlerin İncelenmesi”. *Journal of Innovative Research in Social Studies* 5/1 (2022), 34-50.

Gökyay, Orhan Şaik. “Bu Vatan Kimin?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 495 (Ekim 2021), 15.

Gönül, Fatma Zeren. “Sizden Gelenler- 3 Aylar”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 490 (Mayıs 2021), 48.

Görgün, Tahsin (ed.). *İslam Ahlak Esasları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2010.

Gültekin, Mürşide - Özcan, Zeynep. “Kur’an Ayetleri Bağlamında Bir Değer Tahlili: Yardımseverlik”. *Mutalaa* 1/2 (2021), 181-206.

Güner, Esmâ. “Bulmaca Treni- Ahilik Nedir?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 506 (Eylül 2022), 42.

_____ “Bulmaca Treni- Hangi Kıtada?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 500 (Mart 2022), 40.

_____ “Hokka- Kudüs’ü Ne Kadar Tanıyorsun?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 491 (Haziran 2021), 6-7.

_____ “Mercek- İstiklâl, İstiklâl Marşı, Altı Yıl Önce, Hangi Kıtada?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Mart 2021), 2-3.

_____ “Not Defterim- Ayasofya’da Aşevi”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 492 (Temmuz 2021), 6-7.

Güneş, Özlem. “Mercek- Bir Yüreği ısıtabilir Miyim?, Peygamber Efendimiz de Muhacirdi”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 499 (Şubat 2022), 2-3.

Güngör, Erol. Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1993 akt.
Akbaş, Oktay. *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.

Güngör, Erol. *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Ötüken Yayınları, 1998.

Gürbüz, Ayşe Gül. “Allame Nine- Afiyet İsteriz”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 498 (Ocak 2021), 34-35.

_____ “Allame Nine- Allah Bu Millete Bir Daha İstiklâl Marşı Yazdırmasın”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Mart 2021), 34-35.

_____ “Allame Nine- Allah’ım Seni Çok Seviyoruz”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 486 (Ocak 2021), 34-35.

_____ “Allame Nine- Bayram Sevinci”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 490 (Mayıs 2021), 34-35.

_____ “Allame Nine- Düşün, Tasarla, Son Dakikaya Bırakma!”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 494 (Eylül 2021), 34-35.

_____ “Allame Nine- Fatih’in Emaneti”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 504 (Temmuz 2022), 34-35.

_____ “Allame Nine- Hem Dünyada Hem Ahirette Mutluluk”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 508 (Kasım 2022), 34-35.

_____ “Allame Nine- Hoş Geldin”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 499 (Şubat 2022), 34-35.

_____ “Allame Nine- İsrâf Dedektifleri”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 497 (Aralık 2021), 34-35.

_____ “Allame Nine- Müjde! Üç Aylar Geldi”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 34-35.

_____ “Allame Nine- Nusret”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 500 (Mart 2022), 34-35.

_____ “Allame Nine- Öfkeyle Değil Tatlı Dille”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 509 (Aralık 2022), 34-35.

_____ “Allame Nine- Sokak Hayvanlarını Unutma”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 501 (Mayıs 2022), 34-35.

_____ “Allame Nine- Söz Verme, Verdinse Dönme”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 493 (Ağustos 2021), 34-35.

_____ “Allame Nine- Tohum Topu”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 491 (Haziran 2021), 34-35.

_____ “Allame Nine- Vefa Göster Her Şeye”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 495 (Ekim 2021), 34-35.

_____ “Allame Nine- Zaman Hırsızlarına Dikkat Et”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 503 (Haziran 2022), 34-35.

_____ “Yavuz Kılavuz- Bismillah”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 4-5.

_____ “Yavuz Kılavuz- İmanın Altıncı Şartı”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 493 (Ağustos 2021), 4-5.

_____ “Yavuz Kılavuz- İnanıyorum Mutluyum”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Mart 2021), 4-5.

_____ “Yavuz Kılavuz- Manevi Destek”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 489 (Nisan 2021), 4-5.

_____ “Yavuz Kılavuz- Öte Dünya”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 492 (Temmuz 2021), 4-5.

_____ “Yavuz Kılavuz- Rehber”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 491 (Haziran 2021), 4-5.

_____ “Yavuz Kılavuz-Saymakla Bitmez”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 486 (Ocak 2021), 4-5.

Gürbüz, Bayram. “Mercek- “Duyduk Duymadık Demeyin!!!- On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Yardımlaşmaya Davet Ediyor!- On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Oruç Tutmaya Davet Ediyor!- On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Teravih Namazına Davet Ediyor!- On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Sabırlı Olmaya Davet Ediyor!- On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Sağlıklı Olmaya Davet Ediyor!- On Bir Ayın Sultanı Ramazan Bizi Kur’an Okumaya Davet Ediyor!”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 489 (Nisan 2021), 2-3.

_____ “Mercek- Söz, Sorumluluktur- Önce Güven Ver- Verdiğin Sözü Tut”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 493 (Ağustos 2021), 2-3.

Gürses, İbrahim – Kılavuz, Mehmet Akif. “Kuşakların Ahlâkî Değerleri Birlikte Öğrenmesi: Kohlberg’in Ahlâkî Gelişim Kuramı Açısından Bir Değerlendirme.” *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/1 (2016), 97-117.

Güvensoy Akarçay, Elif. “Meyvelerin Dünyası- Can Dostum Çilek”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 490 (Mayıs 2021), 22-23.

Hacıömeroğlu, Aysel. *Diyanet Aile Dergisi’nin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Hökelekli, Hayati. *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1. Basım, 2011.

_____ *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları 2011.

İmam Nevevi. Riyazü’s-Salihin. Neşr, Kasadar, Mustafa – Şenaslan, Şerafettin. 3 Cilt. İstanbul: Ravza Yayınları, 2007.

İnci, Hüma. “Mercek- Aman Dur Geçme Sayfayı!- Bazen Sitem Ediyorsun Belki de...- Dış Fırçamda Beni Özlemiş Midir- Emanet Kelimesini Daha Önceden Duymuş Muydun?. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 2-3.

_____ “Mercek- Mini Mini Birler”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 496 (Kasım 2021), 2-3.

İpek, Asmin Rüya. “Sizden Gelenler- Annem”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Nisan 2021), 48

Kaplan, Kadir. “Okul Çağındaki Çocuklar İçin Yazılmış Çeviri Eserlerde Kullanılan Görsellerin Değer Aktarımındaki Etkisi.” *Eğitimde Gelecek Arayışları: Düünden Bugüne Türkiye’de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu (16-18 Nisan 2015)*. ed. Arzu Güvenç Saygın vd.. 794-810. Ankara: Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2016.

Kara, İlyas. “Çocuk Dergilerine Sosyolojik Bir Yaklaşım (*Diyanet Çocuk Dergisi* Örneği).” Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Karaaslan, *Diyanet Çocuk Dergisi* 491 (Haziran 2021), 26-27.

Karaca, Faruk. *Dini Gelişim Psikolojisi*. Tarbzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2016.

Karataş, Zeki. “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2015), 62-80.

Kardaş, Rabia Gülcan. “Büyüten Ajanda- Çevre, Çevre, Her Gün Çevre”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 491 (Haziran 2021), 26-27.

_____ “Büyüten Ajanda- Kendin ve Dünya İçin İsraf Etme!”, “Yerli Malı Nedir?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 497 (Aralık 2021), 26-27.

_____ “Büyüten Ajanda- Ömür Boyu Süren, Ömür Boyu Sevdiren Meslek”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 496 (Kasım 2021), 26-27.

_____ “Büyüten Ajanda- Güçlendirmeli: Bağışıklık Sistemi, İlham Alınacak Bir Çalışma Azminin Sahibi Süheyl Ünver, 1-2-3- Başlıyoor!”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 26-27.

_____ “Büyüten Ajanda- Güzel Alışkanlıklar”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Mart 2021), 26-27.

_____ “Büyüten Ajanda- Hicri Yeni Yıl, Tam 1443 Kere”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 493 (Ağustos 2021), 26-27.

_____ “Büyüten Ajanda- Mayıs, Hepimizin Ninesi Nene Hatun, Bahar Temizliği Zamanı”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 490 (Mayıs 2021), 26-27.

_____ “Büyüten Ajanda- Sarıkamış Şehitleri , Bir Düşün: Benden Neler Olurdu?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 486 (Ocak 2021), 26-27.

_____ “İlmin Öncüleri- Hekimbaşı Abdülaziz Efendi”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 36-37.

_____ “İlmin Öncüleri- İlk Hidroloji Mühendisi Kereci”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Mart 2021), 36-37.

_____ “İlmin Öncüleri- Yesâri Mehmed Esad”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 494 (Eylül 2021), 36-37.

_____ “İlmin Öncüleri-İmam-ı Azam Ebu Hanife”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 490 (Mayıs 2021), 36-37.

Kaş, Ayşe Ciplioğlu. “Hikaye- Kelebek, Kaplumbağa ve İhlamurun Hikayesi.” *Diyanet Çocuk Dergisi* 491 (Haziran 2021), 40-41.

_____ “Hokka- Cesur Güvercin”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 6-7.

Kaya, Fatma. “Bulmaca Treni”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 500 (Mart 2022), 40.

_____ “Bulmaca Treni”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 509 (Aralık 2022), 43.

_____ “Mercek- Hemen Pes Etme”, “Zamanını İyi Planla”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 506 (Eylül 2022), 2-3.

Kaymakcan, Recep - Meydan, Hasan. *Ahlak, Değerler ve Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları, 2. Basım, 2016.

Kızılay, Ayşe. “Yazı Tahtam- Depremler”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 14-15.

Kobya, Murat. *Sosyal Bilimlerde ve Dini İlimlerde Davranış Kuramları*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2012.

- Koca, Yaşar. “_____ - Kelimeleri Sırala”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 492 (Temmuz2021), 42.
- _____ “Hokka- Öğretmenime Mektup Öğretmenim, Sizi Çok Seviyorum”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 496 (Kasım 2021), 6-7.
- _____ “Yazı Tahtam- Anteni Kısa Olan Karınca”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 490 (Mayıs 2021), 14-15.
- Koç, Raşit – Akdoğan, Hakkı. “Çocuklara Değer Aktarmanın Önemi”. *International Journal of Social Science* 65 (2018), 1-16.
- Köylü, Mustafa (ed.). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2019.
- Kuçuradi, İoanna. *İnsan ve Değerleri*. Ankara: Meteksan Baskı, 1998.
- Kumbasar, Ezgi. Muzaffer İzgü’nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Kur’an-ı Kerim Meâli. çev. Hayreddin Karaman vd..İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 4. Baskı ü, 2009.
- Kurtoğlu, Süreyya. “Çocuk Edebiyatından Tarihi Metinlerden Yararlanma: Âşık Paşa’nın Garibnâme’si.” *Millî Eğitim Dergisi* 211 (2016), 161 – 186.
- Kuşdil, M.Ersin - Kağıtçıbaşı, Çiğdem. “Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri Ve Schwartz Değer Kuramı”. *Türk Psikolojisi Dergisi* 45 (2000), 59-76.
- Küçükyavuz, Emir – Kaplan, Ahsen Nisa. “Sizden Gelenler- Ne Güzeldir Benim Yurdum, Benim Güzül Bayrağım”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Mart 2021), 48.
- MEB. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2018.
- Meydan, Hasan. “Okullarda Değer Eğitimin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2014), 93-108.
- Miller, P. H. Theories of Developmental Psychology. San Francisco: W.H. Freeman, 1983 akt.
- Aydın, Emre. Yaygın Din Eğitimi Aracı Olarak Diyanet Çocuk Takvimi’nin Çocukluk Dönemi Gelişim Özellikleri Açısından İncelenmesi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Mina, Neslihan. “Bulmaca Treni- Kurtuluş Savaşı Kahramanları”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 506 (Ağustos 2022), 40-41.
- _____ “Yazı Tahtam- Milyonlarca Arkadaş”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 501 (Nisan 2022), 26-27.
- Muratoğlu, Erdoğan. “Yazı Tahtam- Yediler “Yağmur, Kar, Rüzgâr” Oyunu Oynuyor”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 494 (Eylül 2021), 14-15.

Nazıroğlu, Bayram Ali – Göksu, Mehmet Zeki. “İmam Hatip Öğrencilerinin Gözüyle Vatanseverlik Değeri”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2018), 211-230.

Neva, Sehle. “Mercek- Mutluluk Çağına Yolculuk”, “Hayvanların Dilini Bilen Biri Var Mıdır?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 502 (Mayıs 2022), 2-3.

Nuri Bilgin. *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1995.

Oğul, Sümeyye. “İlmin Öncüleri- Boş İşleri Bırak”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 500 (Mart 2022), 38-39.

_____ “İlmin Öncüleri- Çevir Başını Göğe Bak”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 503 (Haziran 2022), 38-39.

_____ “İlmin Öncüleri- Mirim Çelebi”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 505 (Ağustos 2022), 38-39.

Oğul, Zeynep. “Yazı Tahtam- Bir Vefa Abidesi Mehmet Akif Ersoy”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 497 (Aralık 2021), 14-15.

Oklan, Rukiye. “Haydi Gidelim- Acarlar Longozu”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 506 (Eylül 2022), 12-13.

_____ “Haydi Gidelim- Darulaceze”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 491 (Haziran 2021), 12-13.

_____ “Haydi Gidelim- Gurabahane-i Laklakan”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 502 (Mayıs 2022), 12-13.

_____ “Haydi Gidelim- Namazgâh Tabyası”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 500 (Mart 2022), 12-13.

_____ “Haydi Gidelim- Su Köprüleri”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 489 (Nisan 2021), 12-13.

Onar, Zeynep. “Harika Yaratılış- Bu Yazı Tam Dişinize Göre”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 504 (Temmuz 2022), 14-15.

_____ “Harika Yaratılış- Omzumdaki Ağrı”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 509 (Aralık 2022), 14-15.

_____ “Hokka- Sözünün Eri”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Mart 2021), 6-7.

_____ “Mercek- Aziz Olmak İster Misin”, “Hiç De Zor Değil!” ve Senin Evin Nerede?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 491 (Haziran 2021), 2-3.

_____ “Mercek- Dikkat Dikkat!, Size Bir Sır Vereyim Mi?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 492 (Temmuz 2021), 2-3.

_____ “Mercek- Vefanın Büyüğü, Kimlere Vefa Gösterelim, Ne Demek Bu Vefa?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 495 (Ekim 2021), 2-3.

_____ “Yazı Tahtam- “Gözüm Cephede Kulağım İnebolu’da””. *Diyanet Çocuk Dergisi* 493 (Ağustos 2021), 14-15.

Orhan, Mustafa. Okul Öncesi Dönem TÜBİTAK 6 Yaş Grubu Popüler Çocuk Bilim Kitaplarında Değerlerin Ele Alınış Biçimi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 4 (2021), 130-156.

Özdemir, Murat. “Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11/1(2010), 323- 343.

- Özden, Yüksel (ed.). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Ankara: Pegema Yayıncılık, 1. Baskı, 2002.
- Özensel, Ertan.” Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/3 (2003), 217-239.
- Özgüven, İbrahim Ethem. *Psikolojik Testler*. Ankara, 1994.
- Pilav, Salim - Orhan, Mustafa. “6 – 12 Yaş Grubu TÜBİTAK Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Yönünden İncelenmesi”. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18/3 (2020), 434-453.
- Rana, Esra. “Mercek- Maaile Ramazan ve Bayram”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 490 (Mayıs 2021), 2-3.
- Recep Kaymakcan - Hasan Meydan. *Ahlak, Değerler ve Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları, 2016.
- Sağır, Hasan. _____. *Diyanet Çocuk Dergisi* 489 (Haziran 2021), 43.
- _____ “Bulmaca Treni”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 495 (Ekim 2021), 40.
- Sancak, Seyyid. Küreselleşme ve Değişen Değerler Bağlamında 2010-2018 İDKAB Öğretim Programıyla Yetiştirilmek İstenen Model İnsan Tipi”. *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/13 (2019), 94-115.
- Sarı, Mediha. *Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük ve Yüksek “Okul Yaşam Kalitesi”ne Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Çalışma*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.
- Sarı, Nurgül. *Diyanet Çocuk Dergisi Özelinde Türkiye’de Çocuklar İçin Siyer Çalışmaları*. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Senemoğlu, Nuray. *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık, 28. Baskı, 2021.
- Serinsu, Ahmet Nedim. *Dini Terimler Sözlüğü*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2009.
- Serinsu, Mehmet Enis. Çocuğa Yönelik Üretin Dini İçeriğın İncelenmesi: Diyanet Çocuk Dergisi Örneğı. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.
- Sezer, Adem vd.. “Öğretmenlerin Sorumluluk Değeri Algılarının İncelenmesi”. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3/1 (2017), 122 – 144.
- Superka, D. P. vd.. *Values education sourcebook: Conceptual approaches, material analyses and an annotated bibliography*. Colorado: Social Science Education Consortium, ERIC Clearinghouse for Social Studies/ Social Science Education 1976 akt. Aladağ, Soner. *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.

Şahin, Hale. “Hokka- Kur’an’ın Tercümanı Hz. Abdullah Bin Abbas”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 492 (Temmuz 2021), 6-7.

Taşova, Kadirhan. “Sizden Gelenler- Vatanım”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat 2021), 48.

Topal, Yakup. “Değerler Eğitimi ve On Kök Değer.” *Mavi Atlas* 7/1 (2019), 245-254.

Topçu, Hayrunnisa. “Sizden Gelenler- Yerli Malı”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 503 (Haziran 2022), 48.

Topçu, Hümeysra. *Diyanet Çocuk Dergisi’nde Siyer Muhtevası (1979-2000 Yılları Arası)*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.

Toprak, Zeynep. “Sizden Gelenler-Güzel Allah’ım”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Nisan2021), 48

Tunçeli, Hilal İlknur – Zembat, Rengin. “Erken Çocukluk Döneminde Gelişimin Değerlendirilmesi ve Önemi.” *Eğitim Kuram ve Araştırmaları Dergisi* 3 (2017), 01-12.

Türcan, Elif Sena. “Sizden Gelenler-Ya Resullah”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat2021), 48.

Türk Dil Kurumu, TDK. “Türk Dil Kurumu Sözlükleri”. Erişim 10 Ekim 2024. <https://sozluk.gov.tr/>

Uçar, Hatice. “Bu Söz Bize Ne Söyler?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 487 (Şubat2021), 48.

_____ “Bu Söz Bize Ne Söyler?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Mart 2021), 28-29.

_____ “Bu Söz Bize Ne Söyler?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 494 (Eylül 2021), 28-29.

_____ “Bu Söz Bize Ne Söyler?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 497 (Aralık 2021), 28-29.

_____ “Bu Söz Bize Ne Söyler?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 505 (Temmuz 2022), 28-29.

Uçurum, Muhammed. “Yazı Tahtam- Paylaşmak Çok Güzel”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 489 (Nisan 2021), 14-15.

Uludağ, Süleyman. “Muhabbet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 14.10.2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhabbet#1>

Ulusoy, Ayten (ed.). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık, 9. Baskı, 2020.

Uygun, Kamil - Arslan, Özgür. “Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında ve Ders Kitaplarında Öz Denetim Becerisinin İncelenmesi”. *The Examination of Self- Control Skill in Social Studies Curriculum and Textbooks* 73 (2023), 152-163.

Uzunkol, Ebru – Ata, Hanım İclal. “Ortaokul Öğrencilerinin Doğruluk-Dürüstlük Değer Algılarının İncelenmesi”. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 23/2 (2023), 130-145.

Ünal, Cavit. *Genel Tutumların Veya Değerler Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara Üniversitesi, DTCF Yayınları No:1, Ankara 1980 akt. Akbaş, Oktay. *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.

Ünsal, Özlem. *Diyanet Çocuk Dergisindeki Edebi Metinlerin Somut Olmayan Kültürel Miras Ögeleri Açısından İncelenmesi*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.

Yapıcı, Şenay - Yapıcı, Mehmet . *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık. 2. Baskı. 2010.

Yaşar, H. - Yaşar, Ö. “Sezai Karakoç’un “Gün Doğmadan” Adlı Eserinin Sevgi Değeri Açısından İncelenmesi”. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11/1 (2023), 26-39.

Yavuz, Kerim. *Çocuk ve Din*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 1. Baskı, 1994.

Yavuzer, Haluk. *Eğitim ve Gelişim Özellikleri ile Okul Çağı Çocuğu*. Ankara: Remzi Kitabevi, 22. Baskı, 2020.

Yazgan İnanç, Banu vd.. *Gelişim Psikolojisi 1 Bebeklik, Çocukluk ve Ergenlik*. Pegem Akademi Yayıncılık, 16. Baskı, 2020.

Yazıcı, Kubilay. “Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış.” *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi* 19 (2006), 499-522.

Yeksek, Ferize. “Çevremiz- Ağaç ve Orman”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 498 (Ocak 2022), 22-23.

_____ “Çevremiz- Allı Leylek”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 503 (Haziran 2022), 22-23.

_____ “Çevremiz- Atma! Dönüştür”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 501 (Nisan 2022), 22-23.

_____ “Çevremiz- Ben Kimim”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 508 (Kasım 2022), 22-23.

_____ “Çevremiz- Bu Dünya Hepimizin”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 506 (Eylül 2022), 22-23.

_____ “Çevremiz- Deniz”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 499 (Şubat 2022), 22-23.

_____ “Çevremiz- Gökyüzünü Kim Boyadı?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 509 (Aralık 2022), 22-23.

_____ “Çevremiz- Sevgi”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 505 (Ağustos 2022), 22-23.

_____ “Çevremiz- Süper Kahraman”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 502 (Mayıs 2022), 22-23.

Yıldırım, Ali – Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 6. Basım, 2008.

Yıldırım, Ataner. *Sevgiye Yolculuk*. Ankara: İzdüşüm Yayınları 2004.

Yıldırım, Hasan. “Hokka- 23 Nisan”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 489 (Nisan 2021), 6-7.

_____ “Kırtasiye Dükkanı- Cebimdeki Sürpriz”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 507 (Ekim 2022), 6-7.

_____ “Kırtasiye Dükkanı- Hayat Cetveli”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 501 (Nisan 2022), 6-7.

_____ “Kırtasiye Dükkanı- Kurşun Kalem ile Kalemtraş”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 504 (Temmuz 2022), 6-7.

Yıldırım, Sevda Gülşah – Demirel, Muammer. “Değerler Eğitimine Yönelik Bir Model Önerisi: Değer İçselleştirme”. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 22/2 (2021), 943- 993.

Yıldız, Kemal. “Sorumluluk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 14.10.2024.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/sorumluluk>

Yıldız, Zafer. “Diyanet Çocuk Dergisinin Din Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi”. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1/15 (2012), 367-390.

_____. *Diyanet Çocuk Dergisinin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.

Yılmaz, Fatma Nur. Alabalık ile Kalabalık- Ala ile Kala Geç Kalınca”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 508 (Kasım 2022), 8-9.

_____. Alabalık ile Kalabalık- Kala Kalakalıyor!”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 503 (Haziran 2022), 8-9.

_____. Alabalık ile Kalabalık- Kala Oyunda”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 500 (Mart 2022), 8-9.

_____. Alabalık ile Kalabalık- Kalabalık’ın Uykusu İle İmtihanı”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 498 (Ocak 2022), 8-9.

_____. Alabalık ile Kalabalık- Komşu Komşunun “Pırpırsına” Muhtaçtır”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 504 (Temmuz 2022), 8-9.

_____. Alabalık ile Kalabalık- Terslik”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 509 (Aralık 2022), 8-9.

Yılmaz, Hilal. “Yazı Tahtam- Sevgili Günlüğüm”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 492 (Temmuz 2021), 14-15.

Yolcu, Gülnihal. “Şiir- İstiklâl Marşımız”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 500 (Mart 2022), 40.

Yöney, Derya. “Mercek- İsrâf Etmeyince, Nehirde Abdest Alıyor Olsan da”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 497 (Aralık 2021), 20-21.

Yusuf, Muhammed. “Salıncak- Kayıp Olan Ne?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 489 (Nisan 2021), 38-41.

Zeybek, Şerife Nihal. “Bunları Biliyor Muydun?”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 488 (Mart 2021), 15.

_____. “Not Defterim- Arda’nın Matematiği”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 500 (Mart 2022), 9-10-11.

_____. “Not Defterim”. *Diyanet Çocuk Dergisi* 503 (Haziran 2022), 26-27.

Zonguldak MEB, Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğü. “Sınır Koyma Becerisi Öz Denetim”. Erişim 12.10.2024.

https://zonguldak.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/21155511_Lise_OYqYrenci_OYzdeneti_m_BrosYuYr.pdf

EKLER

EK 1 Diyanet Çocuk Dergisi İle İlgili Kapak Görseli.

